ULUSLARARASI KOMÜNİST HAREKETİN BELGELERİ: 2

K. Popov - A.S. Dobrov

BURJUVA-DEMOKRATİK DEVRİMİN PROLETER DEVRİME DÖNÜŞMESİ

☐ EK

KAPİTALİST ÜLKELERİN EKONOMİK COĞRAFYASI

DÖNÜŞÜM
YAYINLARI

BURJUVA DEMOKRATİK DEVRİMİN PROLETER DEVRİME DÖNÜŞMESİ

BURJUVA - DEMOKRATİK DEVRİMİN PROLETER DEVRİME DÖNÜŞMESİ

EK:
KAPİTALİST ÜLKELERİN EKONOMİK COĞRAFYASI

1. Basım: Haziran 1991
Dönüşüm Yayınları: 8
Uluslararası Komünist
Hareketin Belgeleri: 2

Dizgi: DTR Ajans 518 36 95
Baskı: Teknografik Matbaacılık A.Ş.

DÖNÜŞÜM YAYINLARI
Alemdar Mah. Hamam Sok. 2/6
Cağaloğlu-İST.
Tlf: 528 03 41

K. Popov

BURJUVA - DEMOKRATİK DEVRİMİN PROLETER DEVRİME DÖNÜŞMESİ

EK:

KAPİTALİST ÜLKELERİN EKONOMİK COĞRAFYASI

A. S. Dobrov

Çeviren
İsmail YARKIN

İÇİNDEKİLER

BURJUVA-DEMOKRATİK DEVRİMİN
PROLETER DEVRİME DÖNÜŞMESİNİN
TARİHSEL KOŞULLARI ÜZERİNE 9

I- Sürekli Devrim Üzerine 1850 Yılında Marx ve Engels ve 1905 Yılında Lenin 13

II- Devrimci Burjuvazisiz Burjuva Devrimi 22

III- Burjuva Devrimin Hegemonu Olarak Proletarya.. 27

IV- Sürekli Devrimde Köylülük 31

V- "Dönüşüm"un Dış Koşulları ve Güvenceleri 41

VI- 1850-1905 50

VII- 1905-1915 58

VIII- 1915-1917 64

IX- Sonuçlar 73

DİPNOTLAR 77

KAPİTALİST ÜLKELERİN
EKONOMİK COĞRAFYASI 81

I - GİRİŞ

GENEL SORUNLAR 83
1 - Çeşitli Ülkelerin Gelişme Seviyeleri ve Kapitalist Dünyadaki Rolleri 83
KOMİNTERN PROGRAMININ SINIFLANDIRMA ŞEMASI 91
—Yüksek Derecede Gelişmiş Kapitalizm Ülkeleri 91
—Kapitalizmin Orta Seviyede Gelişmiş Olduğu Ülkeler 92
—Bağımlı, Yarı-sömürge ve Sömürge Ülkeler 93
—İSPANYA ve PORTEKİZ 96
BALKAN YARIMADASI ÜLKELERİ 106
A—Genel Gözlemler 106
B—Balkan Devletlerinin Kısa Özeti 109
1- Yugoslavya 109
2- Arnavutluk 112
3- Bulgaristan 112
4- Yunanistan 113
LATİN AMERİKA ÜLKELERİ 115
Genel Özet 115
B—ARJANTİN 131
C—BREZİLYA 133
HİNDİSTAN 136
TÜRKİYE 144
MISIR 153

Çevirenin Açıklaması:

Burada çevirerek okuyucuya sunduğum K. Popov'un "Burjuva Demokratik Devrimin Proleter Devrime Dönüşmesinin Tarihsel Koşulları Üzerine" başlıklı makalesi "Marksizmin Bayrağı Altında" isimli Almanca dergide 1929 yılında iki bölüm halinde yayınlanmıştır.

"Marksizmin Bayrağı Altında" SSCB'ndeki Yabancı İşçiler Yayın Komünü tarafından çeşitli yabancı dillerde yayınlanan bir Teorik Organdır. Bu organın Almanca dilde olanı Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu'na bağlı olarak 1925/1936 yılları arasında yayınlanmıştır.

Ben çeviriyi Frankfurt/Main'daki VKT Yayınevinin 1983 de yapmış olduğu tıpkı basımdan yaptım.

Devrim aşamaları bağlamında yürütülen tartışmalar açısından, SBKP/B'in ve Komintern'in 1929 da sorunu nasıl tartışıp, gördüğünü belgeleyen bu yazı kuşkusuz tartışmaya yeni boyutlar katacaktır.

Popov'un yazısına ek olarak, ayrıca SB'nde 1930'lu yılların ikinci yarısında Orta dereceli okullarda Ders Kitabı olarak okutulan "Kapitalist Ülkelerin Ekonomik Coğrafyası" isimli kitabın belirli bölümlerini çevirdim. Görüleceği gibi, bu kitapta 1930'lu yılların koşullarında değişik ülkeler, Komintern programında yapılan sınıflandırma şemasına uygun olarak sınıflandırılmaktadır. Türkiye açısından ilginç olan onun daha 1930'lu yıllarda "Tarımsal tipte bir ekonomisi olan orta seviyede bir kapitalist ülke" olarak değerlendirilmesidir. Türkiye'de devrim aşamaları sorununu tartışılmasında geçmişte bu gibi belgelerin tanınmaması, ve tartışma dışında tutuluş olması kuşkusuz büyük eksikliktir. Bu çevirilerin bu eksikliğin giderilmesine katkıda bulunması dileğimdir.

İ. YARKIN

K. POPOV

BURJUVA-DEMOKRATİK DEVRİMİN PROLETER DEVRİME DÖNÜŞMESİNİN TARİHSEL KOŞULLARI ÜZERİNE

Modern kapitalist dünya ülkeleri —Komünist Enternasyonal 6. Dünya Kongresi'nin kabul ettiği programda olduğu gibi— proletarya diktatörlüğüne geçişin "koşulları ve yolları"na göre şu üç ana gruba ayrılırlar (1):

"1— Muazzam gelişkin üretici güçleri, geniş ölçüde merkezileşmiş üretimleri, küçük işletmelerin nispeten küçük özgül ağırlığı ve uzun zamandır varolan burjuva-demokratik siyasal rejimleriyle *çok gelişmiş kapitalist ülkeler* (Birleşik Devletler, Almanya, İngiltere, vb.). Bu ülkelerde programın temel siyasal talebi, *doğrudan doğruya proletarya diktatörlüğüne geçilmesidir...*

2— Tarımda yarı-feodal ilişkilerin önemli kalıntıları bulunan, sosyalizmin inşası için gereken maddi önkoşullara belirli minimum bir düzeyde sahip olan, *kapitalizmin orta düzeyde gelişmiş bulunduğu ülkeler* (İspanya, Portekiz, Polonya, Macaristan, Balkan ülkeleri, vb.), burjuva-demokratik devrimin henüz tamamlanmamış olduğu ülkeler. *Bu ülkelerin bazılarında burjuva-demokratik devrimin şu ya da bu hızla sosyalist devrime dönüşmesi, başka bazılarında ise burjuva-demokratik nitelikte geniş kapsamlı*

görevler üstlenen proleter devrimin tipleri mümkündür.

3— Bir takım sanayi ögelerine, hatta bazen hatırı sayılır oranda, fakat bağımsız bir sosyalizm inşası için yetersiz düzeyde gelişmiş bir sanayie sahip bulunan; hem ekonomide hem de siyasal üstyapıda feodal-ortaçağ ya da "Asya üretim tarzı" ilişkilerinin egemen oduğu; nihayet tayin edici sanayi, ticaret ve banka girişimlerinin, en önemli ulaşım araçlarının, latifundiyaların, sömürge çiftliklerinin vb. yabancı emperyalist grupların elinde yoğunlaşmış olduğu *sömürge ve yarı-sömürge ülkeler* (Çin, Hindistan, vs.) *ve bağımlı ülkeler* (Arjantin, Brezilya vs.)... *Burada kural olarak, proletarya diktatörlüğüne geçiş ancak bir dizi hazırlık basamağından geçmekle, ancak burjuva-demokratik devrimin sosyalist devrime dönüştüğü bütün bir dönemin sonucu olarak olanaklı hale gelir.* Bu ülkelerin çoğunda sosyalizmin başarılı biçimde inşası ancak proletarya diktatörlüğünün gerçekleşmiş bulunduğu ülkelerin doğrudan desteğiyle mümkündür.

4— Hemen hemen hiç, veya hiç ücretli işçinin bulunmadığı, nüfusunun çoğunluğu hâlâ kabile yasaları çerçevesinde yaşayan, eski gentil düzenin kalıntılarının hâlâ yaşadığı, ulusal bir burjuvazinin hiç bulunmadığı; yabancı emperyalizmin de herşeyden önce silahlı işgalci olarak göründüğü *daha da geri ülkeler...* Bu ülkelerde ulusal ayaklanma ve onun zaferi, eğer proletarya diktatörlüğü ülkeleri, (bu ülkelere-ÇN) güçlü, etkin yardımda bulunurlarsa, kapitalist aşamayı atlayarak sosyalizmin yolunu açabilir."

Makalemizin başlığında ortaya atılan sorun açısından yalnızca ilk üç gruptaki ülkelerin bizi ilgilendirebileceği açıktır. Dördüncü tip ülkeler, kapitalist gelişme aşamasını atlayabilirler ve işte bu yüzden oralarda burjuva-demokratik devrim ve "dönüşmesi"nden —ne geçmişte ne de gelecekte— sözetmek gerekmez. İlk üç tipe giren ülkelerin bazıları, daha

önce ya da daha geç, burjuva devrimi aşamasından —kimi biraz daha mükemmel, kimi biraz daha dumura uğramış, "demokratik reformlar"la sınırlanmış biçimde— *geçmişlerdir* ve bu devrimler *proleter devrimle* kesintisiz bir devrimci süreçle bağlanmamışlardır. Bu ülkelerin diğerleri *önünde* ise, burjuva-demokratik devrim aşamasından geçiş *daha durmaktadır*; bunlarda bu devrimler, bugünkü koşullarda kural olarak esasen proleter devrime doğrudan doğruya bir başlangıçtır, bunlar (burjuva-demokratik devrimler-ÇN) ona (proleter devrime-ÇN) dönüşürler.

Birinci tipteki ülkelerin (çok gelişmiş kapitalist ülkeler) *ilk* kategorideki ülkeler dahil olduğu açıktır. Ancak ikinci ana tipe giren ülke gruplarından birinin de —burjuva-demokratik dönüşümün henüz tamamlanmamış bulunduğu, ama burjuva demokratik devrimin özel bir aşamasında da tamamlanmayacağı, tersine proleter devrim yoluyla, onun yan görevlerinden biri olarak (tamamlanacağı-ÇN), "orta düzeyde gelişmiş kapitalist" ülkelerin de— buna dahil edilmesi gerekmektedir. Çok gelişmiş kapitalist ülkelerle aralarındaki fark muazzam derecede büyüktür. Yarı-feodal ilişkilerin önemli kalıntılarını ortadan kaldırma zorunluluğu, bu gruba dahil ülkelerin proleter devrimlerine özel bir damga basacaktır, fakat burjuva-demokratik devrimin proleter devrime dönüşmesi adıyla tanınan devrimci süreç burada yoktur ve çok gelişmiş kapitalist ülkelerde olmayacağı gibi burada da olmayacaktır.

İkinci kategorideki ülkelere *üçüncü* temel tip, Çin ve Hindistan gibi sömürge ve yarı-sömürge ülkeler ve Brezilya ve Arjantin gibi bağımlı ülkeler girer. İkinci ana tipteki ülkelerden bir başka grup daha, dönüşüm sürecinin olanaklı, ancak "sömürge ve yarı-sömürge" ya da "bağımlı" ülkelerdekinden daha hızlı bir süreç olduğu, "kapitalizmin orta derecede gelişme düzeyi"ne henüz ulaşmamış bulunduğu ülkeler de bu kategoriye dahildirler. Farklılık gene çok büyüktür, çünkü kapitalizmin gelişmesindeki ve kapitalizm öncesi ilişkilerin ne derecede muhafaza edildiğine ilişkin

fark çok büyüktür, *ama* burjuva-demokratik ve proleter devrim arasındaki karşılıklı ilişki *özünde* orada da burada da aynıdır: Aşılması gereken engellerin derecesi değişik, ve sürekli, kesintisiz devrimci sürecin hızı değişik olsa da, her iki durumda da sözkonusu olan bir "dönüşüm"dür.

Proleter devrime dönüşen burjuva-demokratik devrimlerle, bunu yapmayanlar arasındaki fark, son tahlilde alışılagelmiş (eski-ÇN) ve alışılmamış (yeni-ÇN) tipteki burjuva-demokratik devrimler arasındaki bilinen Leninist ayrıma dayanır. Onun için (Lenin için-ÇN) alışılmamış tipteki bir burjuva-demokratik devrim, proleter devrime dönüşme eğilimi taşıyan bir devrimdir.

Bu ayrım neye dayanmaktadır? Batı Avrupa'daki eski burjuva devrimlerine benzemeyen bu alışılmamış tipteki devrimleri meydana getiren, onların "dönüşümü" olanağını yaratan tarihsel koşullar nelerdir?

Burjuva-demokratik devrimlerin proleter devrimlere dönüşmesi, belirli tipteki ülkelerde böyle bir dönüşüm olanağının varolması, elbette ki modern *emperyalist* çağda gelişmiş bulunan çelişkilerin varlığına bağlıdır. *Bu* çağ dönüşüm için gereken tüm koşulları yaratmaktadır. Şu ana değin, burjuva devrimin proleter devrime dönüşmesinin gerçekten gerçekleştiği tek örneğin bizim ülkemizde, tam da emperyalist çağda ve çelişkilerin emperyalist savaş nedeniyle büsbütün keskinleştiği koşullarda meydana gelmiş olması gerçeği, bu tezin mutlak doğruluğunu onaylamaktadır. Ancak ortaya atılan soruna verilen böyle bir yanıtın son derece genel ve dolayısıyla her şeyi çözümleyici (erschöpfend = esaslı surette-ÇN) olmadığı da yadsınamaz.

Marx ve Engels'in 19. yüzyılın ortasında, yani kesinlikle emperyalist olmayan bir çağda, "dönüşüm" olanağından, Almanya'da bir sürekli devrim olanağından ve Lenin'in 1905-1907'de varolan koşullarda, yani emperyalizmin çelişkileri ve özelliklerinin tümünün henüz ortaya çıkmamış bulunduğu ve bunların Lenin'in Marksist

tahliliyle henüz açığa çıkarılmamış olduğu bir zamanda, Rusya'da bir "sürekli evrim"den sözetmeleri gerçeği, emperyalist çağda gelişen çelişkiler "dönüşüm"ün esas koşullarıdır teziyle görünürde bir çelişki içindedir.

Bugün burjuva-demokratik devrimin proleter devrime dönüşmesi, emperyalizmin tarihsel koşullarıyla bağ içinde (ele alınmak-ÇN) dışında başka türlü düşünülememektedir, oysa 19. yüzyılın ortasında Marx ve Engels için ve ilk Rus devrimi döneminde Lenin için bu dönüşüm, bu koşullar haricinde de düşünülebiliyordu. Belli ki sorun, emparyilzm koşullarına basitçe işaret etmekten daha ayrıntılı bir araştırma gerektirmektedir. Belli ki bu sorun, Marx-Engels ve Lenin'in yukarıda değinilen dönemlerde "sürekli devrim" hakkında neler söylediklerinin de belirli bir tahlilini gerektirmektedir.

I— Sürekli Devrim Üzerine 1850 Yılında Marx ve Engels ve 1905 Yılında Lenin

Lenin 1905 yılında, "Biz gücümüz ölçüsünde, sınıf bilinçli ve örgütlü proletaryanın gücü ölçüsünde, derhal demokratik devrimden sosyalist devrime geçmeye başlayacağız" diye yazdığında ve biz "sürekli devrim"den yanayız sloganını attığında (cilt VI, 1922 basımı, s.449, Rusça), Rusya'da burjuva-demokratik devrim o sırada şu özellikleri taşıyordu:

1— Bu, burjuvazinin daha ilk aşamalarında sırt çevirdiği, burjuvazinin devrimin önder gücü rolünü bir yana bırakalım, itici gücü rolünü bile oynayamadığı ve oynayamayacağı bir devrimdir: Bu, burjuvazinin devrimci katılımı olmayan, onun (burjuvazinin-ÇN) kararsızlığı, yüreksizliği, yarım gönüllülüğü, karşı-devrimci ruh halinin başka, gerçekten devrimci güçler —proletarya ve köylülük— tarafından paralize edilmesi (felce uğratılması-ÇN) gereken, burjuvazinin devrimci katılımı olmayan bir devrimdir.

Bu, "felce uğratılmış" burjuvazinin öncü rolünün yerine proletaryanın öncü rolünün geçirildiği bir devrimdir.

2— Bu, denektaşını tarım- ve köylü sorununun oluşturduğu, feodal ilişkileri sonuna dek yıkan bir burjuva devrimdir, ancak kapitalistlerin değil, köylülerin malikâne sahiplerine (toprak ağalarına-ÇN) karşı bir devrimi, bir *köylü* devrimi, özellikle köylüleri ilgilendiren toprak mülkiyeti ilişkilerini devrimcileştiren ve *tüm* köylülüğün proletarya önderliğinde birleşik bir güç olarak malikâne sahipleri ve onların mutlakiyetine karşı çıktığı bir devrimdir.

3—Bu, gerçek zaferi proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğüyle sonuçlanacak olan, "geçmişi" ve "geleceği" olan bir devrimdir. Geçmiş; tüm köylülükle ittifak içinde, "mutlakiyete, serfliğe, monarşist ayrıcalıklara" karşı mücadeledir; gelecek, "özel mülkiyete karşı mücadele, ücretli işçinin patrona karşı mücadelesi, sosyalizm için mücadeledir"(2), ve bu mücadele köy yoksullarıyla ittifak içinde ve orta köylülük ve bir bütün olarak küçük-burjuvazinin tarafsızlaştırılmasıyla verilecektir. "Geçmiş", feodal ilişkilerin tüm kalıntılarının sonuna değin yokedilmesi görevinin tamamlanması, "gelecek" — kapitalist ilişkilerin yokedilmesine, proleter devrimine varacak olan "sürekli devrim"dir.

Kısacası, bu, *sosyalist devrime dönüşen* (bu eğilimi taşıyan), *proletarya önderliğinde köylü devrimidir.*

Rusya'daki burjuva-demokratik devriminin bu üç ana özelliğine ("köylü devrimi", "proletaryanın önderliği", ve proleter devrime "dönüşebilir" olma) ek olarak Lenin'in o olmaksızın bu devrimin sosyalist devrime dönüşme olanağını aklından bile geçirmediği, 1905-1907 dönemi için dördüncü bir özellik daha eklenmektedir: Avrupa'da sosyalizm için koşulların "esasen olgulanlaşmış" bulunduğu bir dönemde, Rusya'da burjuva-demokratik devrim. İşte tam da bu yüzden Rusya'da demokratik devrimin kesin zaferi, bize Avrupa'yı canlandırma "olanağı" vermektedir, "ama sosyalist Avrupa

proletaryası da, burjuvazinin boyunduruğunu söküp attıktan sonra, sosyalist devrimi tamamlamamıza yardım edecektir." (3)

Rusya'da 1905-1907 burjuva-demokratik devriminin bu Leninist kavranışını, şimdi Mart 1850'de Merkez Komite'nin Komünistler Birliği'ne Söylevinde yeraldığı biçimiyle, Marx-Engels'in Alman burjuva-demokratik devrimini nasıl kavradıklarıyla karşılaştıralım.(4)

"Söylev"de Alman devriminin kavranışı şu maddelerde toplanmaktadır:

1— Alman burjuvazisi, özellikle de liberal burjuvazi, daha 1848 ve 1849'da, gerçekten devrimci bir rol oynama yeteneğinden yoksun olduğunu, burjuva-demokratik devrimi zafere ulaştırabilmek için onun başına geçme yeteneğinden yoksun olduğunu göstermiştir; o devrime ihanet etmiştir, çünkü "Mart'ta (1848) safdışı edilen feodal partiyle birleşmiş" ve "egemenliği yeniden bu feodal mutlakiyetçi partiye terk etmiştir." Böylece o da tıpkı Rus burjuvazisi gibi, Almanya'nın feodalizme karşı az çok kararlı bir mücadele yürütme yeteneğinde olan sınıfsal güçleri arasına giremiyordu.

2— "Söylev"de denildiği gibi, "feodal karşı-devrime" yanıt olarak mutlaka yapılmak zorunda olan "yeni devrim"de şehir küçük burjuvazisi, köylülük ve proletarya devrimci bir rol oynayabilir; şehir küçük burjuvazisi(5), köylülük ve "şehirlerin bağımsız proletaryası içinde henüz dayanak bulmadıkları sürece"(6) kır proletaryasına önderlik edecek olan küçük-burjuva demokrasisi, yeni bir devrimde liberal burjuvazinin 1848 öncesinde oynadığı "hain rol"ün aynısını oynayacaktır.

3— Küçük burjuvazi ve köylülüğün müttefiki olan ve feodal karşı-devrime karşı mücadelede küçük-burjuva demokratlarla geçici anlaşmaları reddetmeyen "şehir proleterleri" ve onun işçi partisi, eğer yedeğe alınmak istemiyorlarsa ve hem de 1848'de olduğu gibi yalnızca liberal burjuvazi tarafından değil, küçük-burjuva demokratlar

tarafından da (yedeğe alınmak istemiyorlarsa-ÇN), o zaman "mümkün olduğunca örgütlü, mümkün olduğunca birlik içinde ve mümkün olduğunca bağımsız" ortaya çıkmalıdırlar.

Önde duran devrimde proletarya ve onun partisi kendi özel bağımsız sınıf hedeflerini koymak ve izlemek zorundadır. "Demokrat küçük-burjuvalar devrimi mümkün olduğunca çabuk... sona erdirmek isterken" ve toplumsal koşullarda "sayesinde varolan toplumun kendileri için mümkün olduğunca katlanılır ve rahat hale geleceği" bir değişiklik amaçlarken, proletarya ve onun partisinin çıkarı ve görevi, "az ya da çok mülk sahibi sınıfların tümü iktidardan atılana değin, *devlet egemenliği proletarya tarafından ele geçirilene* değin, *devrimi sürekli kılmaktır*", ki böylece sosyalist dönüşümlere girişilebilsin ve sosyalist dönüşüm "dünyanın tüm egemen ülkelerini" kapsayana dek (7) (Devrim sürekli kılınmalıdır-ÇN).

4— Alman proletaryasının katedeceği "sürekli devrim" yolu, küçük-burjuva demokratik aşamadan geçmek zorundadır, buna proletarya katılmayacak ve bu sırada "güvensizliğini" artık "yenilmiş gerici parti"ye karşı değil, tersine "o ana kadarki müttefiklerine, ortak zafere tek başına sahip çıkmak isteyen partiye", yani küçük-burjuva demokratlarına karşı yöneltecektir.(8) Bu mücadelede "demokratlar" "köylülerle" ittifak yapacak, "küçük-burjuva bir köylü sınıfı" oluşturmaya çabalayacaklardır, fakat kentlerdeki işçiler "kır proletaryasıyla ittifak" yapmak zorundadır. İşçiler, küçük-burjuva demokratlarının etkisinden kurtarmaları gereken kır proletaryası ile birlikte, sürekli devrim yoluyla iktidarı ele geçirmeyi başaracaklardır.

5— Proletaryanın iktidar yolu, "uzun bir devrimci gelişme yolu" olacaktır, fakat bu, "önde duran devrim oyununun ilk perdesi, Fransa'da işçi sınıfının doğrudan zaferiyle üst üste bineceğinden"(9) dolayı, "çok hızlanacak"tır.

Marx ve Engels'in bu anlayışlarında, aynı şekilde

Lenin'in Rusya için 1905-1907 yıllarındaki anlayışında, "sürekli devrim"i buluyoruz, ancak proletarya, ülke *içinde* yolunu tek başına tamamen salt Batıdaki sosyalist devrim, bu durumda — Fransa'daki sosyalist devrime umut bağlayarak adımlamaktadır. "Söylev"de söylendiği gibi, kentlerin işçilerinin ittifak yapması gereken kır proletaryasının Almanya'da nasıl olduğunu hatırlatmak; "Söylev"de kent proletaryasının müttefiki olarak sözü edilenlerin yalnızca ve öncelikle bu kelimenin gerçek anlamındaki kır proletaryası olmadığı, toprak payına sahip tarım işçileri, yani o dönemde Almanya'daki kır yoksullarını kapsadığını hatırlatmak yetecektir. Bu bağlamda Lenin'in 1905-1907 yıllarında Rusya için devrim ve stratejik plana ilişkin kavrayışı ile Marx ve Engels'in 1850 yılındaki görüşleri arasındaki farklılık yalnızca görünüştedir. Aynı şekilde, ikinci bir farklılığın da salt görünüşte olduğunu söylemek mümkündür: Lenin'de orta köylü sürekli devrim sürecinde tarafsızlaştırılırken, Marx ve Engels'te esasen (bir bütün olarak-ÇN) köylülük (kır yarı-proleterleri dışta tutularak), proletaryaya karşı kent küçük-burjuvazisinin müttefiki olarak görünür. Orta köylü için (Engels'in terminolojisine göre "küçük köylü") "köylülüğün" bu konumunun salt geçici, doğrudan burjuva-demokratik devrimin tamamlanmasının ardından gelen zaman parçası için geçerli olduğu düşünülmek zorundadır. Marx ve Engels'in o dönemdeki, tüm köylü ülkelerinde köylü "korosu" olmaksızın proleter devrimin başarısızlığa mahkûm olduğu yolundaki genel görüşleri gözardı edilmemelidir. Bu yüzden Marx ve Engels'e göre de, sürekli devrimin köylüleri proletarya yanına getirmese bile, tarafsızlaştırması gerektiği söylenebilir. Marx-Engels ve Lenin'in kavrayışları(10) arasında bu gerçek olmaktan ziyade görünürdeki farklılıklardan çok daha önemli olan başka farklılıklar vardır ki, bunlar artık yadsınamaz.

"Sürekli devrim"in kavranışı ve stratejik planında, gerek Marx ve Engels'in "Söylev"inde, gerekse 1905-1907 yıllarında Lenin'de liberal burjuvazinin burjuva-demokratik

devrimin tamamlanmasında salt her türlü önder rolü değil, bilakis esasen her türlü devrimci rolü de yoktur. Ama "Söylev"e göre, burjuva-demokratik devrimde proletarya da devrimin *hegemonu* değildir. Kent küçük burjuvazisi ve köylülüğün yanında, onların müttefiki olarak feodalizme karşı mücadelede savaşır. Bundan da öte, o demokratik devrimdeki en kararlı, en sebatlı ve en tutarlı savaşçıdır. Ama o bu devrimde önder olarak küçük-burjuvazi ve köylülüğün başında yeralmaz. (Köy yoksullarına oranla) (hegemon) önder olarak ancak burjuva-demokratik devrimin sosyalist devrime dönüşme sürecinde ortaya çıkar. Bununla uyum içinde, Marx-Engels'in "Söylev"inde, Leninist "proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü" yoktur. Lenin'de olduğu gibi "Söylev"de de burjuva-demokratik devrimin "geçmişi" ve "geleceği"ni buluyoruz: "Geçmiş" —tüm köylülükle ittifak içinde feodal ilişkilerin yokedilmesi; "gelecek"— köy yoksullarıyla ittifak içinde kapitalist ilişkilerin yokedilmesi için mücadele. Ancak bu "geçmiş" ve "gelecek", proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğüne bağlı değildir. Bir zamanlar, Marx ve Engels'in "Söylev"inde bu sloganın olmadığına dikkat çeken Plehanov, Lenin'e işçi partisinin devrimci hükümete katılması sorununda Marksist olmayan bir bakış açısını savunduğu suçlamasını yöneltiyordu. Lenin o zamanlar (1905 yılında) Plehanov'a sert ve ayrıntılı bir yanıt vermişti. Marx ve Engels'in "Söylev"deki sözleriyle, 1850 yılında Almanya'da oluşmuş olan küçük-burjuva demokrasisini ve işçi partisinin durumunu şöyle karakterize ediyordu:

> "...*Demokratik Parti, küçük-burjuvazinin partisi, Almanya'da giderek daha fazla örgütlenirken, işçi partisi tek sağlam dayanağını da yitiriyordu,* çok çok tek tek bölgelerde, bölgesel amaçlarla örgütlü kalıyor ve böylece *hareketin geneli içinde tümüyle küçük-burjuva demokratların egemenliği ve yönetimi altında kalıyordu.*" (Altını çizen Lenin.)

Bununla hemfikir olan Lenin, şöyle der:

"İki yıl açık devrimden sonra, Berlin'de halk ayaklanmasının zaferinden sonra, devrimci parlamento toplandıktan sonra, ülkenin bir bölümü açık ayaklanma içindeyken ve iktidar devrimci hükümetin eline geçerken, Marx devrimci halkın yenilgisini ve partilerin örgütsel birliği bakımından, küçük-burjuva demokrasisinin zaferini ve işçi sınıfının yenilgisini tespit eder. Bu en açık biçimde, artık işçi partisinin hükümete katılması sorusunu sormanın hiçbir anlamının kalmadığı bir durumu göstermez mi? Marx 'ın dokuz ay boyunca tümüyle açıkça işçi partisinin en devrimci gazetesini yayınladığı iki yıllık bir devrimci dönemden sonra, bu partinin tam anlamıyla dezorganize olduğu, genel akış içinde biraz olsun keskin ortaya çıkan herhangi bir proleter akımın tümden yokluğu... proletaryanın yalnızca tümüyle burjuvazinin egemenliğine değil, ama önderliğine de tabi kılındığı tespit edilmek zorunda kalındı! Ekonomik ilişkilerin henüz son derece az gelişmiş oldukları ortadadır. Büyük sanayi hemen hemen hiç yoktu, ciddiye alınabilecek ölçüde bağımsız bir işçi hareketi yoktu, küçük-burjuvazinin egemenliği bölünmemişti. *Elbette, bu koşullar altında somut durumu inceleyen bir yazar, işçi sınıfının geçici hükümete olası katılımının düşüncesine bile izin veremezdi."*(11)

Bu koşullar altında elbette "proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü"nün sözü bile edilemezdi. Eğer proletaryanın henüz daha devrim yıllarında "burjuvazinin önderliği altına" düştüğü, eğer henüz bağımsız örgütlü işçi partisinin olmadığı, eğer bu yüzden proletaryanın burjuva-demokratik devrimin tamamlanmasında diğer emekçi sınıfların *yöneticisi*, önderi olarak ortaya çıkamadığı ortadaysa, proletarya ve köylülüğün bir diktatörlüğü nasıl varolabilirdi? Önce (proletaryanın-ÇN) kendisini burjuvazinin ve küçük-burjuva demokratların önderliğinden kurtar-

ması gerekirdi. Önce kendi bağımsız işçi partisini yaratması gerektirdi, fakat bunu ancak devrimci mücadelenin devamı sürecinde yapabilirdi.

> "Bu yüzden", diye yazar Lenin, "Marx'ın bize basit görünen bu gerçekleri Komünistler Birliği üyelerinin, bu deyimi bağışlayın, kafalarına vura vura sokmak zorunda kalması, anlaşılır bir şeydir."

Bu gerçeklerin esası temel bir öze varır: "Bağımsız örgütlenmek zorundayız, mutlaka ve ne pahasına olursa olsun bağımsız; yoksa gelen zaferde, kendimizi yeniden, örgütünü güçlendirecek olan kudretli küçük-burjuva partisinin yedeğinde bulmamız işten bile değildir". Ancak Alman işçileri "sınıfsal çıkarları konusunda aydınlanırlar", "bağımsız parti konumlarını en kısa zamanda alırlar, *bir an bile demokrat küçük-burjuvaların sahtekâr laflarıyla proletarya partisinin bağımsız örgütü konusunda kafalarını karıştırmazlarsa*"(12), yalnızca bu koşulla, yalnızca bu durumda, burjuva-demokratik devrimin tamamlanışını "sürekli devrim"e dönüştürecekler ve nihayet demokratik küçük-burjuvaların iktidarının yerine kendilerininkini geçireceklerdir. Onlar, kendilerinin katılımıyla ve hatta esasen kendi güçleriyle feodal karşı-devrim üzerinde kazanılan zafer küçük-burjuvaziyi iktidara getirmeden önce (13), burjuva-demokratik devriminin *tamamlanmasında* daha henüz kendilerini tüm emekçi kitlelerin başına geçiremeyecekler, daha henüz bağımsız bir politik güç olarak yeterli ölçüde örgütlenmeyi başaramamış olacaklardır. Ancak onlar bu zaferden devrimi ileriye götürmek ve devrimci mücadelenin ateşi içinde dünkü müttefikleri olan küçük-burjuva demokratlara karşı, *Fransa'da sosyalist devrimin yardımıyla* zafere ulaşma yeteneğinde olan bir güç halinde birleşmek üzere yararlanabileceklerdir. "Söylev"in temel düşüncesi budur.

Bu kavrayışla, Rusya'da 1905-1907 yılları arasındaki burjuva-demokratik devrimin Leninist kavranışı arasındaki

fark, burada açıkça gün yüzüne çıkmaktadır, ancak bu (fark-ÇN) kesin olarak ve tümüyle Almanya'da 19. yüzyılın ortasıyla Rusya'da 20. yüzyılın başlangıcı arasındaki tarihsel koşulların farklılığından kaynaklanmaktadır. Rusya'da, Almanya'da 19. yüzyılın ortasında olanla karşılaştırılamayacak ölçüde büyük çapta bir bağımsız işçi hareketi vardı artık. Rusya'da çok daha iyi örgütlenmiş, gelişen ve güçlenen —ve bunu yapan, (partinin-ÇN) Bolşevik kanadıydı—, liberal burjuvaziye karşı çıkan ve kendini küçük-burjuva demokrasisinden ayıran bağımsız bir işçi hareketi vardı artık. Rusya'da proletarya gerçekten de, devrimci hareketin önünde yürüyen ve köylülüğü birlikte sürükleyen devrimci güç olarak ortaya çıkmıştı artık. Oysa Almanya'da 1848 ve 1849'daki devrim yıllarında o henüz burjuvazinin yedeğinde bulunuyordu. İşte bu yüzden Rusya için proletaryanın burjuva-demokratik devrimde *hegemonyası* sloganı ve proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü sloganı, 1905 yılındaki somut politik durumdan kaynaklanan gerçek sloganlardı, oysa bunlar 1850 yılında Almanya için henüz ortaya atılamazlardı.

"Sürekli devrim"in 1905-1907 yıllarındaki bu Leninist kavranışıyla Marx-Engels'in 1850 yılındaki kavrayışları arasındaki bu önemli farklılıklara rağmen yine de ikisi arasında kesin bir benzerlik, kesin bir akrabalık vardır — böylece örneğin, Marx ve Engels'in görüşüne göre 19. yüzyılın ortasında Alman devrimi ve Lenin'in görüşüne göre 20. yüzyılın başında Rus devrimi, o önemli anların önemli bir bölümünde "uzun bir devrimci gelişme"den sonra nihayet proleter devrime dönüşme yeteneğine sahiptiler.

Her ikisi de burjuva-demokratik devrimin *tamamlanmasında* kapitalist burjuvazinin hem önder hem de bir bütün olarak devrimci rolünü reddetmektedirler. Her ikisi de (ama Leninist kavrayış Marx ve Engels'inkinden daha büyük ölçüde) köylülüğün bu tamamlanışta bir bütün olarak öneminin, kırdaki feodal ilişkilere karşı çıkan bir sınıf olarak öneminin altına çizmektedirler. Her ikisinde de

burjuva-demokratik devrimin önder gücü (Marx ve Engels'te kent küçük-burjuvazisi ve onun partisi, küçük-burjuva demokratların partisi, Lenin'de proletarya ve onun partisi) bir bütün olarak köylülüğü arkalarına almışlardır. Her ikisinde de proletarya feodalizme karşı mücadelede küçük-burjuvazinin ve tüm köylülüğün müttefikidir, fakat bağımsız sınıfsal çıkarları olan, diktatörlüğünü köyün yarı-proleteriyle ittifak içinde mücadeleyle elde etmek için devrimi sürekli kılma görevine sahip bir müttefik. Nihayet bu iktidarı ele geçirmenin her iki kavranışında da Batıdaki sosyalist devrim öncüldür. (Batıda sosyalist devrimin zaferi önşart olarak varsayılmaktadır.-ÇN)

II - Devrimci Burjuvazisiz Burjuva Devrimi

"Alman Köylü Savaşı"na 1870'teki Önsöz'ünde Friedrich Engels şöyle yazar:

> "Tam da burjuvazinin, tüm eski egemen sınıflardan farklı bir özelliğidir bu: Gelişmesinde öyle bir dönüm noktası vardır ki, o noktadan itibaren onun iktidar araçlarındaki, yani öncelikle sermayesindeki her bir artış, yalnızca giderek daha fazla onu politik iktidar için yeteneksiz bir hale getirmeye katkıda bulunur. 'Büyük burjuvaların arkasında proleterler durur.' Burjuvazi sanayiini, ticaretini ve ulaşım araçlarını ne ölçüde geliştirirse, aynı ölçüde de proletarya üretir. Ve belirli bir noktada —bunun her yerde aynı zamanda ya da aynı gelişme düzeyinde ortaya çıkması gerekmez— bu kendi proleter ikizinin kendisini aştığını farketmeye başlar. O andan itibaren kesin siyasi iktidar için gerekli gücü yitirmeye başlar; kendileriyle duruma göre iktidarını paylaşacağı ya da tümden onlara devredeceği müttefikler aramaya koyulur."(14)

Bu tespit teorik bakımdan son derece önemlidir. Bu, özellikle kapitalist gelişmenin çeşitli aşamalarında burjuva-demokratik devrimlerin itici güçlerinin niteliğini anlamak

açısından önemlidir. Gerçekten de, eğer Engels'in sözünü ettiği "dönüm noktası", henüz burjuva-demokratik devrimin tamamlanmadığı bir aşamada ortaya çıkacak olursa, o zaman burjuvazi bu devrimin önderi ya da itici gücü olmayı başaramayacaktır. Eğer daha burjuva-demokratik devrim arifesinde "ikizi"nin —proletaryanın— onu aşmaya başladığını farketmeye "başlarsa", o zaman feodal ya da yarı-feodal rejimin yıkılmasıyla ilgilenmekten çok, bu rejimin güçleriyle proletaryaya karşı bir ittifakla ilgilenecektir. Bu sırada onu aşmaya başlayan ya da artık aşmış olan proletaryanın, kendi ülkesinin proletaryası olup olmadığı hiçbir biçimde mutlaka gerekli değildir. Elbette ki bu artık olmuşsa, burjuvazi, kendini daha da kararlılıkla devrimden ayıracak, daha da ateşle feodallerle ittifak arayacaktır. Bizde Rusya'da birinci devrim sırasında durum böyleydi. Ve Lenin 1890'lı yılların ilk yarısında "'Halkın Dostları' Kimlerdir" kitabında, sermayenin *"bizde Rusya'da demokratik anlayışını feda etmeye, işçi hareketini çökertmek* ve işçi hareketinin yerleşmesini frenlemek için *gericilerle bir ittifaka girmeye özellikle yatkın olduğunu"*(15) yazdığında, bunu öngörmüştü.

> "Almanya'da", diye yazar Engels, "burjuvazi için bu dönüm noktası daha 1848'de gelmiştir. Ve de o zamanlar Alman burjuvazisi Alman proletaryasından, Fransız proletaryasından korktuğu kadar korkmuyordu. 1848 Paris Haziran muharebesi ona kendisini nelerin beklediğini göstermişti, Alman proletaryası bu hasadın tohumunun toprakta bulunduğunu ona (Alman burjuvazisine-ÇN) kanıtlamak için neredeyse yeterince heyecanlanmıştı."(16)

Bu yüzden Alman burjuvazisi, birinci devrimde Rus burjuvazisinin yaptığı gibi, aynı aceleyle feodal gericiliğin kollarına attı kendisini. Ve bu, Alman proletaryası 1848 ve 1849'da Rus proletaryasının 1905 yılında sahip olduğu örgütlülük ve sınıf bilincinin derecesine ulaşmaktan henüz uzak bulunmasına rağmen böyle oldu.

Engels'in alıntı yaptığımız cümlesinden ve onu doğrulayan tarihsel gerçeklerden hangi genel niteliğe sahip sonuçların çıkarılması mümkündür?

Burjuva-demokratik devrim, ölmekte olan feodal ilişkiler ve olgunlaşan, gelişmekte olan burjuva düzen arasındaki çelişkilerin devrimci bir çözüm gerektirecek yükseklikte bir düzey ve keskinliğe ulaşmış olmaları anlamına gelir. Bu gelişmekte olan burjuva toplum düzeninin çıkarlarının doğal taşıyıcısı burjuvazidir. Ama eğer burjuva toplumda burjuva ve feodal ilişkiler arasında olgunlaşmakta olan çelişkilerle aynı zamanda, bizzat onun (burjuvazinin-ÇN) kendi çelişkileri, artık proletarya ve burjuvazi arasında sınıf mücadelesi biçiminde ifadesini bulacak kadar yüksek bir düzeyde gelişmişse, o taktirde burjuvazi feodal rejim karşısındaki devrimci konumunu kaybeder. Burjuvazi, eğer bizzat kendisi önce kendi çıkarları ve feodal rejimin çıkarları arasındaki zıtlıktan ötürü devrimci adımlar atmaya zorlansa bile, bu ikinci grup çelişkiler ne denli derinleşir ve keskinleşirse, o denli karşı-devrimcileşir, karşı devrim kampına geçmesi o denli hızlı olur. Bu birinci sonuçtur.

İkinci sonuç. Burjuva-demokratik devrimde, komşu ülkelerin kapitalist toplumu içinde gelişen ve keskinleşen çelişkilerin —iktidar mücadelesinde burjuvazi ve proletarya arasında yalnızca ilk çarpışmalara yolaçmış olsa bile (ki 1848 yılında Fransız proletaryasının Haziran Ayaklanması'nın Almanya'da burjuva devrim açısından önemi buydu)— yaşandığı bir uluslararası durum da, aynı sonuçlara götürür, ancak bu durum, eğer bu ülkeler proleter devrim için, sosyalizm için gereken olgunluğa esasen ulaşmışlarsa, daha da fazla (aynı sonuçlara götürür-ÇN). Bu, ikinci sonuçtur.

Bu her iki sonuca uygun koşullar, Rusya'da 20. yüzyılın başlangıcında, Almanya'da 19. yüzyılın ortasındakinden çok daha büyük ölçüde vardı, ancak o ya da bu ölçüde her iki tarafta da vardı. Her iki ülkede de bir ve aynı sonuca götürdüler — burjuvazinin burjuva-demokratik devrimden kopmasına.

Lenin, birinci devrim döneminde Rusya için bu koşulları şöyle niteliyordu:

"...Demokratik devrim, iktisadi ve toplumsal özü bakımından burjuva nitelik taşıdığı için, tüm burjuva toplumunun isteklerini dile getirmeden edemez. Ama bugün, otokrasiye karşı çıkmış tek bir bütün gibi gözüken bizzat bu toplum, emek ile sermayeyi ayıran uçurumla geri dönüşü olmayan bir şekilde bölünmüştür. Otokrasiye karşı ayaklanan halk, birleşmiş bir halk değildir. Mülk sahipleri ve ücretliler; önemsiz sayıda (on bin ayrıcalıklı) varlıklı bir azınlık ile on milyonlarca malsız-mülksüzler ve emekçiler, ileriyi gören bir İngilizin daha 19. yüzyılın ilk yarısında dediği gibi, gerçekte, 'iki ulus' meydana getirmektedir. Burjuvazi ile proletarya arasındaki savaş, bütün Avrupa'da gündemdedir. Bu savaş, çoktan Rusya'ya da ulaştı. Çağdaş Rusya'da, devrime içeriğini veren, birbiriyle mücadele halindeki iki güç değildir, ama heterojen ve farklı iki sosyal savaştır: birinci savaş, bugünkü otokratik feodal toplumsal düzenin bağrında verilmektedir; öteki ise, gözlerimiz önünde doğan, geleceğin burjuva-demokratik düzeninin içinde yer alan savaştır. Biri, özgürlük için (burjuva toplumunun özgürlüğü için), demokrasi için yani halkın egemenliği için bütün halkın verdiği savaştır; öteki, toplumun sosyalist örgütlenmesi için, proletaryanın burjuvaziye karşı giriştiği sınıf mücadelesidir."(17)

Birbiriyle iç içe geçmiş bu iki çelişki grubunun ve aynı zamanda gelişen her iki "sosyal savaş"ın varlığı koşullarında yatar burjuvazinin burjuva-demokratik devrime ihanetinin esas nedeni, hem 1905'te Lenin'de hem de 1850'de Marx ve Engels'te sürekli devrimin kavranışını karakterize eden, bu ilk ve gerçekten de ortaya çıkmış olan andır. Engels 1895'de "Fransa'da Sınıf Savaşımları"na yazdığı girişte, kendisinin ve Marx'ın Fransa'da sosyalist devrim ve Almanya'da burjuva-demokratik devrimin proleter devrime

dönüşmesi üzerine beslediklerı umutlardan sözeder; Fransa'da Şubat Devrimi patladığında, kendisinin ve Marx'ın bunu salt "şimdiye kadarki tarihsel deneyimler", yani 1789 ve 1830 burjuva devrimleri bakış açısından değerlendirmeye eğilimli olduklarından sözeder.

> "Ve hele Paris Ayaklanması", diye devam eder, "zafere ulaşan Viyana, Milano ve Berlin ayaklanmalarıyla yankılanınca, Rusya sınırına kadar bütün Avrupa harekete sürüklenince, daha sonra Haziran ayında Paris'te proletarya ile burjuvazi arasında iktidar uğruna ilk büyük savaş verilince, kendi sınıfının zaferi bile bütün ülkelerin burjuvazisini, yeniden, henüz az önce devrilmiş bulunan kralcı-feodal gericiliğin kollarına atılacak kadar sarsınca, biz, o günün koşulları içinde, büyük ve kesin kavganın başlamış olduğundan ve bu kavgayı uzun süreli ve değişikliklerle dolu bir tek devrimci dönemde vermek gerekeceğinden, ama bu kavganın ancak proletaryanın kesin zaferi ile sonuçlanabileğinden artık hiçbir şekilde şüphe edemezdik."(18)

Marx, 1848 olaylarını, aynı doğrultuda şu sözlerle niteler:

> "1848'in adı geçen devrimleri salt küçük olaylardı — burjuva toplumunun sert kabuğunda önemsiz yarık ve çatlaklar. Ancak onlar uçurumu gösteriyorlardı. Görünürde sağlam olan sathın altında, tüm kıtaları parça parça etmek için yalnızca genişlemeye gereksinen bir okyanus açılıyordu. Gürültülü ve şaşkın, proletaryanın kurtuluşunu, yani 19. yüzyılın ve onun devriminin sırrını haber veriyorlardı."(19)

Yani Marx ve Engels için 1850 yılında, iki grup sosyal çelişki tabanı üzerinde aynı "iki sosyal savaş" vardı, tıpkı Lenin'in 1905 yılında Rusya'da gördüğü gibi. Bu sosyal savaşların varlığı —hem Marx ve Engels'e hem de Lenin'e göre— burjuvazinin burjuva-demokratik devrimden kopmasına

yolaçtı. O, Lenin'e göre, bu devrimi bir *köylü* devrimine de dönüştürdü ve proletaryayı onun hegemonu kıldı. Bu neden böyleydi?

III - Burjuva Devrimin Hegemonu Olarak Proletarya

Eğer kapitalist burjuvazi, Marx, Engels ve Lenin'in kesin formüle ettikleri belirli koşullar altında burjuva-demokratik devrime sırt çevirirse, o zaman onun yerine hangi sınıf bu devrimin *burjuva* karakterinin taşıyıcısı olacaktır?

Belli ki, varlığının temeli tıpkı kapitalist burjuvazi gibi üretim araçları üzerinde özel mülkiyet olan sınıf, ancak öyle bir sınıf ki, meta ekonomisi ve kapitalist ilişkilerin varolan gelişme düzeyinde, çıkarları feodal ilişkilerle burjuvazininkinden (feodal ilişkilerle olduğundan-ÇN) çok daha fazla uzlaşmaz çelişki içindedir. Feodal düzenin taşıyıcılarının çıkarlarıyla çıkarları direkt zıt olan böyle bir sınıf, *köylülüktür*. Bu sınıf daha kapitalizmin daha önceki gelişme aşamalarında ayrışmış olmasına rağmen, toprak ağası ve toprak ağaları devletine karşı *bir bütün olarak*, tek bir sınıf olarak (20) bir zıtlık içindedir.

Ancak eski rejimle uzlaşmaz bir zıtlık içinde olan bir sınıf olmak, burjuva-demokratik devrimin başına geçme yeteneğine sahip olmak demek değildir henüz. 1905'e değin toplanan deneyimler hiç hesaba katılmasa bile, 1848'e kadar toplanan tüm köylü hareketlerinin deneyimleri; en büyük devrimci güç olabilecek köylülüğün, bu gücünü gerçekleştirebilmek için, köylü devriminin toprak ağası üzerinde zafer kazanabilmesi için, başka bir sınıfın *önderliğine* ihtiyaç duyduğunu göstermiştir. Alışılmış tipteki burjuva devrimlerde kapitalist burjuvazi köylülük için böyle bir önder olarak sahneye çıkar. Burjuvazinin daha az ya da daha büyük bir hızla feodal gericilik kampına geçtiği başka, alışılmadık tipte devrimlerde, aynı şekilde feodal düzenin karşısında olan ama köylülükten daha fazla derecede örgütlü politik

eyleme yetkin başka bir sınıf burjuvazinin yerini doldurmalı ve köylülüğün önderi olarak ortaya çıkmalıdır. Aynı küçük mülk sahibi çıkarları yüzünden köylülüğe en yakın olan sınıf kent küçük-burjuvazisidir. Eğer verili ülkede bu kent küçük-burjuvazisi yeterince güçlü ise, eğer kapitalist burjuvazinin devrime ihaneti yüzünden siyasi olarak ondan kopmuş ve kendi partisini, küçük-burjuva demokrasisinin partisini oluşturmuşsa, köylülüğün başına geçmeye çalışır. Eğer kapitalist ilişkiler henüz zayıf gelişmişse, eğer işçi sınıfı henüz bağımsız bir sınıfsal güç olarak birleşmemiş, henüz bağımsız bir proleter hareket geliştirmemişse, bunu başarır da. Bir yandan proletaryanın güçlendiği, siyasi hedef bilinci ve örgütlülüğü geliştiği ve işçi hareketi geliştiği ve öte yandan kent küçük-burjuvazisinin ve küçük-burjuva partilerinin yalpalaması, yarım gönüllülüğü, ihaneti, her ne kılığa bürünürse bürünsün, köylülük tarafından görüldüğü ölçüde, burjuva-demokratik devrimi feodal ilişkilerin tamamen yokedilmesine ve dolayısıyla köylülüğün toprak ağalarının boyunduruğundan tamamen kurtulmasına değin sürdürme yeteneğine sahip biricik sınıf olan proletarya, köylülük üzerindeki hegemonyayı kaçınılmaz olarak kent küçük-burjuvazisinden kendine geçirecektir.

Görmüş olduğumuz gibi, Almanya'da 1848-1850 yıllarında kent küçük-burjuvazisi ve burjuva demokratların partisi güçlü, ama proletarya ve işçi partisi henüz zayıftı. Bu yüzden Marx ve Engels 1850 yılında burjuva-demokratik devrim tamamlandığında, köylülük üzerinde hegemonyanın kent küçük-burjuvazisine ait olacağı görüşündeydiler. Bildiğimiz gibi, 1905 yılında Rusya'da başka bir durum vardı. Kent küçük-burjuvazisi adına köylülüğü önderliği altına almaya çalışan Sosyal-Devrimcilerin küçük-burjuva partisi varolmasına rağmen, Rus devrimci hareketi, köylülüğü toprak ağalarına karşı mücadelesinde proletaryanın önderliği altına alma eğilimini daha o zamanlar yeterli açıklıkta ortaya koymuştu. Lenin'in anlayışına göre, işte bu yüzden burjuva-demokratik devrimde hegemonya proletaryaya aittir.

Her iki sosyal çelişki grubu ve yukarıda sözü edilen her iki "sosyal" savaş açısından bu farklılık ne anlama gelir?

Bu farklılık, 1850 Almanya'sı ve 1905 Rusya'sı arasında, bu her iki grup çelişkinin karşılıklı ilişkileri bakımından, bu her iki "sosyal" savaşın karşılıklı ilişkileri bakımından zaten önemli bir farkın bulunduğu anlamına gelir. Rusya'da 1905 yılında kapitalist toplumun çelişkileri ve proletarya ile burjuvazi arasındaki sosyal savaş, 1850 yılında Almanya'da olduğundan çok daha önemli bir yer alıyordu. 1905 yılında Rusya'nın sosyo-ekonomik ve politik yaşamında kapitalist çelişkilerin özgül ağırlığı 1850 yılında Almanya'dakinden daha fazlaydı. Ve özgül ağırlığın bu artışı, burjuva-demokratik devrimde proletarya, kent küçük-burjuvazisi ve köylülük arasındaki karşılıklı ilişkilerde ifadesini buluyordu. Bu, kent küçük-burjuvazisini geri plana itiyor ve proletaryayı ön plana geçiriyordu. Bu, yalnızca kapitalist burjuvaziyi değil, aynı zamanda kent küçük-burjuvazisini de, yalnızca liberal burjuvaziyi değil, küçük-burjuva demokratları da burjuva-demokratik devrimin önderliğinden uzaklaştırılıyor ve böylece devrime, proletarya önderliğinde bir köylü devriminin açıkça belli karakterini veriyordu. Bu daha 1905 devriminin başlangıcında açığa çıkmıştı ve bu yüzden "Bolşevikler devrimin başlangıcında, 1905 ilkbaharı ve yazında, burjuva devriminin bir çeşidi olarak köylü devrimi kavramına" son şeklini vermişler ve zaferlerini "proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü" olarak nitelendirmişlerdir.

Kent küçük-burjuvazisi, köylülük ve proletarya arasındaki karşılıklı ilişkilerin burjuva-demokratik devrimde köylülüğe proletaryanın önderlik etmesi yönünde kaydırılması, monarşik feodal kılıf altında kapitalist ilişkilerin *yüksek düzeyde* gelişmesi sayesinde mümkün olur. Ve bu, yalnızca kent proletaryası ve burjuvazi arasındaki sosyal savaş büyük çaplı bir duruma geldiğinden dolayı değil, aynı zamanda kapitalist ilişkiler, kapitalist gelişme eğilimleri köye çok daha fazla girdiklerinden ve orada feodal iliş-

kilerle iç içe geçtiklerinden dolayı da böyledir. 1905'in Rus köyünde kapitalist ilişkilerin ve kapitalist eğilimlerin özgül ağırlığı, 1850 yılında Almanya'dakiyle karşılaştırılamayacak derecede fazla gelişmiştir. Bu gerçek muazzam önemdeydi, çünkü köyü kente, köylülüğü proletaryaya, köylü hareketini proleter (harekete-ÇN) daha fazla bağlıyor ve bu ilişkiyi *köyün* artan *proletaryası ve yarı-proletaryası* aracılığıyla kuruyordu. Lenin'in hesaplamalarına göre, daha doksanlı yılların ikinci yarısında tüm çiftliklerin %50'sini oluşturan köy proleter ve yarı-proleterleri, sürekli kırdan *kente* ve gerisin geriye kıra akıyorlardı. Kentte proleter hareket *içine çekiliyor*, doğrudan doğruya hareketin devrimci eğitiminin etkisi altında kalıyorlar ve bu etkiyi, bu eğitimi köydeki köylülüğe taşıyorlardı. Köylülüğün daha 1901 ve 1902 yıllarında toprak ağalarına karşı mücadelede proleter grev yöntemleri uygulaması buradan kaynaklanmaktadır. 1850 yılında Almanya'da *henüz* bunların hiç biri *yoktu*, öyle ki, kent proleterleri ve köylü kitleleri arasında bağ sağlanamıyor, köylüler feodal düzene karşı savaşta proleter önderliğe tabi kılınamıyordu. Köyün proleterleri ve yarı-proleterleri yoluyla köylülükle böyle bir ilişki, orada ancak ilk başlangıçta vardı. Proleteryanın birleşik bağımsız politik bir sınıf örgütünün yokluğunun yanısıra, bu olgu, proletaryanın hegemonyasını zorlaştıran ikinci durumdu, ve tersine bu durum, küçük-burjuvazinin köylülük üzerindeki hegemonyasını kolaylaştırıyor, böylece proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğünün kurulması imkansız hale getiriliyordu. Ancak 1850 yılında Almanya'da da kent proletaryası ile kırdaki proleter ve yarı-proleterler arasında bağ kurulması olanağı ortaya çıkmaya başlamıştı. Ve —Marx ve Engels'e göre— bu, proleteryaya, burjuva-demokratik devrimin tamamlanmasından *sonra*, "sürekli" devrimde burjuvazi ve küçük-burjuva demokrasisine karşı mücadelede köye dayanma olanağı veriyordu. Hiç kuşku yok ki bu olanak, burjuva-demokratik devrimin tamamlanmasıyla, kapitalist ilişkileri köylülerin gözlerinden gizleyen monarşist feodal

örtünün kalkması koşuluna bağlıydı ve Marx ve Engels'in Almanya için bekledikleri "uzun devrimci gelişme yolu", Alman köyü için *kapitalist* boyunduruk altında bir acılar yolu olmak zorunda kaldı. Marx ve Engels'in Fransız köylülerinin deneyimleri temelinde, bu feodal kalıntılardan temizlenmiş kapitalist boyunduruğu nasıl gördükleri bilinir: Küçük (köylünün-ÇN) çıkarlarını ve ondan da fazla yarı-proleter küçük (cüce) köylülerin çıkarlarını burjuvazinin çıkarlarıyla karşı karşıya getiren kapitalist boyunduruk, bu köylülüğü, burjuva sistemi yıkma görevine sahip olan doğal müttefiki ve önderine, kent proletaryasına doğru itmek zorundaydı.(21) Marx ve Engels, bu varsayım olmadan, Avrupa kıtasında proleter devrimler düşüncesinin yakınına bile varamazlardı. Ve buna rağmen, yukarıda Engels'ten alıntıladığımız "Fransa'da Sınıf Savaşımları"na Önsözde gördüğümüz gibi, Avrupa, Marx ve Engels'in görüşüne göre daha 1850 yılında 1848'den bu yana proleter devrimleri çağına girmişti. Marx — aynı Merkez Komite'nin Söylev'indeki gibi— 1850 yılının ilk üçte birlik bölümünde kaleme aldığı "Fransa'da Sınıf Savaşımları"nın 3. bölümünde Fransız proletaryası hakkında şunları yazar:

> "Proletarya, bizzat burjuvazinin *Blangui* ismini taktığı devrimci sosyalizm, komünizm çevresinde giderek daha fazla toplanmaktadır. Bu sosyalizm, devrimin sürekliliğinin ilanı, devrimin sınıf diktatörlüğü, sınıf farklılıklarının tamamen ortadan kaldırılması için gerekli geçiş noktası olarak proletaryanın sınıf diktatörlüğüdür."(22)

IV - Sürekli Devrimde Köylülük

Marx ve Engels aynı çalışmanın dördüncü bölümünde (bu bölüm öncekilerden epeyce ay sonra yazılmıştır) Avrupa'da yeni bir devrimci yükseliş ve "sürekli devrim"e ilişkin beklentilerinde bir düzeltme yaparlar. Şöyle derler: "Yeni bir

devrim, ancak yeni bir krizin ardından olanaklıdır", ancak şunu eklerler: "Ancak bu da aynı diğeri kadar kesindir". Eskiden olduğu gibi, devrimin *katada* (Almanya ve Fransa'da) patlamasını beklemektedirler. "Devrimin temeli daima İngiltere'de atılmış olmasına" rağmen, şunu söylerler yine de: "Burjuva gövdenin kol ve bacaklarında", doğaldır ki, şiddete dayanan patlayışlar, yürektekinden daha önce baş gösterecektir, çünkü burada (yani "yürek"te, İngiltere'de —Yazarın notu) dengeleme olanağı orada (kol ve bacaklarda-ÇN) olduğundan daha büyüktür(23). "Burjuva gövde"nin bu "kol ve bacaklarında", proletarya o zamanlar nüfusun önemli bir azınlığını bile oluşturmuyordu. Oralarda köylülük egemendi. Bu yüzden, bu ülkelerde (önce Fransa'da ve sonra Almanya'da) kapitalist zincirin kırılma imkanı sorununu ortaya attıklarında, Marx ve Engels'in proletaryanın küçük— ve cüce (en küçük-ÇN) köylülerle bir ittifakının mümkün olup olmadığı sorununu incelemeleri gerektiği doğaldır. Ve bu bağıntıda, Marx ve Engels'in görüşlerine göre küçük ve cüce köylülüğün proletarya ile ittifakı olasılığı bile, *daha önce* köyün burjuva düzen tarafından, kapitalist sömürü tarafından feodal örtüden kurtarılması koşuluna bağlıdır. Bu Fransa için açıktır aslında. Almanya açısından ise okuyucunun dikkatini, "Söylev"de, kentli işçilerin kır proletaryası ile (bildiğimiz gibi, sırf saf proletarya ile değil ama köyün yarı-proletaryası ile de) burjuva sisteme karşı birleşmesinden, yalnızca feodal gericiliğin yıkıldığı ve küçük-burjuva demokratların iktidarda oldukları dönem için sözedildiğine zaten çekmiş bulunuyoruz.

Feodal ilişki kalıntılarının *önceden* tamamen yok edilmesi — bu, Marx ve Engels'e göre, salt küçük köylülerin değil, fakat köyün proleter ve yarı-proleterlerinin de kapitalist ilişkilere karşı "sürekli devrim"e katılma-larının ön koşuludur. Kır proletaryasının küçük-burjuvaziden kopması ve kent proletaryasının burjuva rejime karşı verdiği sınıf mücadelesine katılması için gerekli olan, kapitalist ilişkilerin feodal ilişkilere ağır basması değil, bilakis

kapitalist ilişkilerin *tek başına* kesin egemenliğidir. Aksi taktirde "sürekli devrim" imkansızdır.

Lenin daha 1905'den çok önce, proletaryanın mutlakiyete karşı mücadelede görevlerinden sözettiğinde, ve 1905 yılında, proletarya ve köylülüğün burjuva-demokratik diktatörlüğünden ve kesintisiz devrimden sözettiğinde, proletaryanın köy yoksullarıyla ittifak sorununun tam da bu yönünü vurgulamıştı.

Daha 1894 yılında, ilk büyük çalışması "'Halkın Dostları' Kimlerdir?"in üçüncü baskısında Lenin, Rusya'da yalnızca burjuva ve ölmeye yüz tutmuş feodal ilişkilerin dışında daha başka sosyo-ekonomik ilişki bulunmadığını tespit etmişti ve "emekçilerin kapitalistçe sömürüsünün, orta çağdan kalma, yarı-feodal ilişki ve kurumlar tarafından fabrika ve işletmeler dışında karartıldığına" ve "(bu karartmanın-ÇN) bu emekçiler ve onların ideologlarını, kendilerini ezen bu durumların özünü kavramakta ve çıkış yolunun nerede olduğunu görmekte engellediği"ne dikkat çekiyordu. Bu kalıntılar, diyordu Lenin, "ezici bir boyunduruk gibi proletaryaya ve bütün halkın üzerine çökerler, tüm sınıf ve katmanlarda siyasi düşüncenin gelişmesini geciktirirler" ve bu yüzden "işçilerin feodal kurumlara karşı mücadelesinin muazzam önemi konusunda ısrar etmekten vazgeçilmez. (O bunu-ÇN) kanıtlamak amacıyla şunları yazmıştı:

> *"İşçiler bilmelidirler ki, gericiliğin bu temel direkleri yıkılmadıkça, burjuvaziye karşı başarılı bir mücadele vermeleri onlar için kesinlikle olanaksız olacaktır, çünkü bunlar var olmaya devam ettikçe, işçi sınıfının zaferi için desteği zorunlu bir koşul olan Rus kır proletaryasının gücü, bilinçli ve ısrarlı bir protesto ve mücadeleye değil, ancak kuvvetli bir umutsuzluğa yetecektir ve Rus kır proletaryası hiçbir zaman ezilmişliğinden ve ürkekliğinden kurtulamayacaktır."*(24)

Bizim tarım ülkemizde işçi sınıfının burjuvazi üzerinde zaferinin koşulu olarak kent proletaryası ve kır proletarya-

sının güçlerinin birleşmesi gereği — işte Lenin'in daha 1894 yılında serflik sisteminin kalıntılarına karşı mücadelenin mutlak gerekliliğinin nedenini ortaya koyarken altını çizdiği budur. Biz Lenin'in "Kapitalizmin Gelişmesi"nden, onun *o zamanlar* kır proletaryasından ne anladığını çok iyi biliyoruz. Değindiğimiz gibi o bununla, "toprak payına sahip ücretli işçi sınıfı"nı niteliyor ve şunu açıklıyordu: "Mülksüz köylülük, yanısıra tamamen topraksızlar da buna dahildir, ancak Rus kır proletaryasının tipik temsilcisi toprak işçisidir, gündelikçidir, vasıfsız işçidir, inşaat işçisi ya da toprak payına sahip başka bir işçidir." Köyün bu proleter ve yarı-proleter bölümünün, kır proleterleri ve köy yoksullarının, burjuvaziye karşı zafer dolu bir mücadele yürütmek, proletaryanın kesin zaferini güvenceye almak üzere kent proletaryasıyla birleşmesinin çıkarları, *önceden* kölelik sisteminin kalıntılarının yokedilmesini gerektirir. Lenin 1894 yılında böyle yazıyordu.

"'Halkın Dostları' Kimlerdir?" kitabının henüz berrak olmayan formülasyonları, eski "Iskra" döneminde proletaryanın mutlakiyete ve toprak ağalarına karşı onları devirmek üzere tüm köylülükle ittifakının ve burjuvaziye karşı sosyalizm uğruna mücadele etmek üzere köy yoksullarıyla ittifakının açıkça belirlenmiş sloganları (Lenin'in "Köy Yoksullarına" broşüründe) haline gelir. Lenin "İşçi Partisi ve Köylülük" adlı makalesinde Rus köyündeki şu olguları belirler:

1— Köy üzerinde çifte bir baskı vardı:

"Reformu yaratan ve gerçekleştiren memurların alicenaplığı sayesinde ayakta tutulan toprak ağalarının baskısına ek olarak, bir de kapitalizmin baskısı gelmiştir. Acınacak, yarım bir reformla değil, kudretli bir halk devrimiyle toprak ağalarının zorbalığından kurtulmuş bulunan Fransız köylüsünü bile yere seren paranın gücü, işte bu paranın gücü, tüm ağırlığıyla bizim henüz yarı-serf durumundaki köylümüzü yerden yere vurdu."

Bu "paranın gücü"nün sonuçlarından biri, köyün sosyal farklılaşmasıydı. 2— Toprak ağalarının boyunduruğu tüm köylülüğün üzerine binmekteydi; sermayenin baskısı küçük-/ (orta) köylülük ve (yarı-proleter) *cüce* (çok küçük-ÇN) köylülükle kır proleterlerinin üzerinde hissedilmektedir. 3— Köy üzerine çöken bu çifte boyundurukla sosyo-ekonomik ve sınıfsal çelişkilerin ikinci bir grubu da ortaya çıkmıştır.

> "Rus köyünde", diye yazar Lenin, "iki tür sınıfsal çelişki yanyana varlığını sürdürür: Birincisi, tarım işçileri ve tarımdaki girişimciler arasında, ikincisi köylülük ile tüm toprak ağaları sınıfı arasında."
>
> Bu her iki çelişki arasındaki ilişki şöyledir:
>
> "Birinci çelişki gelişmekte ve artmaktadır, ikincisi giderek zayıflamaktadır. Birincisi henüz bütünüyle gelecekte yatmaktadır, ikincisi artık büyük ölçüde geçmişte kalmıştır."

Ancak birincisi ve toprak işçilerinin ondan çıkan hareketinin bugün veya en yakın gelecekte "genel ulusal" önem kazanması olanaksızken, ikincisi ve ondan çıkan "serflik" kalıntılarının tasfiyesi, kast ruhunun kökünün kurutulması ve milyonlarca 'basit halk'ın tüm Rus devlet düzeni içinde aşağılanması, şimdi artık genel ulusal bir önem taşımaktadır"(25).

Bu, kırdaki iki grup sınıfsal çelişki arasındaki karşılıklı ilişki açısından ne anlama gelir? Bu, henüz kapitalist düzenin çelişkilerinin özgül ağırlığının feodal düzenin çelişkilerinin özgül ağırlığından çok daha az olduğu anlamına gelir. Lenin "İşçi Partisi ve Köylülük" makalesinde, "bizim köylümüz yalnızca ve hatta *pek o kadar da* kapitalizmin boyunduruğundan, toprak ağasının ve serflik kalıntılarının boyunduruğundan çektiği kadar... çekmez" diye yazar. Başka bir makalede ("Rus Sosyal-Demokrasisinin Tarım Programı") "Köyümüzde eski serflik sisteminin kalıntıları hâlâ korkunç fazladır" diye belirtir. Bu kalıntılar, kapitalizm tarafından

ekonomik bakımdan farklılaştırılmış köylülüğü politik bakımdan tek bir bütünlüklü sınıf olarak toprak ağasının karşısına diker ve kır proletaryası bu sınıfla birleşir. Lenin, "bizim toprak işçilerimiz henüz köylülüğe çok bağlı durumdadırlar, üzerlerinde hünez köylülüğün genel yoksunlukları etkindir" diye yazmıştı (cilt IX, s. 266). Bu yoksunluklardan anladığı, tam da feodal düzenin yoksunluklarıydı. Eğer toprak işçilerinin durumu buysa, o zaman köy yoksulları politik bakımdan diğer köylülerden çok az farklılaşabilirler. Lenin'in 1894 yılında köy yoksullarını da dahil ettiği tarım proletaryasının kent proletaryasıyla birleşmesi ve serflik kalıntılarının tasfiyesi üzerine söyledikleri, 1901 ve 1902 yıllarında da geçerlidir... 1905 yılında da hâlâ geçerlidir. O zaman da köyümüzde eski serflik sisteminin kalıntıları hâlâ korkunç fazlaydı. O zaman da "tarihsel gelişmenin objektif mantığı" kır proleterlerinin önüne, "hiçbir biçimde sosyalist değil, ancak demokratik dönüşüm görevini"(26), yani serflik kalıntılarının tasfiyesi ve kapitalist düzenin yıkılması görevini koyuyordu. Ayrıca Lenin bu yüzden de Parvus ve Troçki'nin şu maceracı sloganına enerjik bir biçimde karşı çıkıyordu: "Defolsun Çar, Gelsin İşçi Hükümeti!" Onun (Lenin-ÇN) için, aynı 1894 yılında olduğu gibi, Rusya'da proletaryanın az çok kalıcı zaferi ancak "yarı-proleter, yarı-mülk sahibi kitleleri, yani küçük-burjuva kent ve köy yoksulları kitlelerinin işçi sınıfıyla birleşmesi" koşuluyla mümkündü. Ancak feodal ve kapitalist düzen arasındaki çelişkilerin şu andaki karşılıklı ilişkisi yüzünden proletarya geçici olarak, şu an için, bu yoksulları yalnızca toprak ağaları ve mutlakiyetin yıkılması için mücadele etmek üzere beraberinde sürükleyebilir. Köy yoksulları kitlesi proletaryaya yakınlığı yüzünden ona *daha şimdiden, burjuva-demokratik* devrim sırasında köydeki politik hegemonyayı garantileyebilir, ama *sosyalist* dönüşüm sırasında henüz onun köydeki dayanağı olamaz. Fakat köydeki yarı-feodal örtü altında aslında henüz tam gelişmemiş durumdaki kapitalist çelişkilerin hali hazırda varolması yüzünden, bu kılıfın

yırtılması, proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğünün darbeleri altında serflik kalıntılarının tamamen yokedilmesi, köyde bu çelişkilerin gelişmesi ve keskinleşmesine muazzam bir atılım kazandıracak, burjuvaziye karşı sınıf savaşımını başlatacak, ve bu mücadele kır yarı-proleterlerinin proletaryaya katılmasını garantileyecektir, öyle ki, proletaryanın kalıcı diktatörlüğü mümkün hale gelecektir! Kuşkusuz, daha serflik sisteminin kalıntılarına karşı zafer kazanmadan önce kapitalist çelişkilerin özgül ağırlığı ne kadar fazlaysa, bunlar daha yarı-feodal örtü altında köyün yarı-proleter ve proleter kitlelerini sermayeye karşı savaşıma ne kadar iyi hazırlarlarsa, bu olasılık o kadar artacaktır.

1907 yılı Rusya'sında bu olasılık 1905 yılı Rusya'sında olduğundan çok daha fazlaydı. Ancak 1907 yılında da Rusya'da köy yoksullarının köy burjuvazisinden kesin kopması, bu *kitlelerin* sosyalist dönüşüm mücadelesinde proletaryaya kesin katılması, ancak kırda feodal sistem kalıntılarının kesinlikle yokedilmesinden sonra mümkündür ilkesinin geçirliliği kanıtlanmıştı. Ancak "monarşi ve büyük toprak mülkiyetinin tamamen yıkılışından" sonra, ancak "büyük şehirlerde proleter devrimden bir yıl sonra onların etkisi ve yardımıyla uzak köylük bölgelerde proleter devrim patladı." Ancak proletarya tüm köylülükle birlikte burjuva-demokratik devrimi tamamladıktan sonra, nihayet sosyalist devrime geçildi, (bu devrimde-ÇN) (proletarya-ÇN) köyü bölmeyi, kır proleterlerini ve yarı-proleterleri kendisine bağlamayı ve onları Kulaklar ve köylü burjuvazisi de dahil olmak üzere burjuvaziye karşı mücadele birleştirmeyi başardı. Lenin bunu 1918'de "Proleter Devrim ve Dönek Kautsky" broşüründe Rusya'da proleter devrimin akışını tahlil ederken tespit etmiştir(27).

O sıralar Lenin(28), burjuva-demokratik ve proleter devrim arasına yapay olarak bir "Çin Seddi" çekme deneyiminin, "onları birbirinden *proletaryanın hazırlık*

derecesi ve onun köy yoksullarıyla birleşme derecesinden başka herhangi bir şeyle ayırmanın, Marksizmin en büyük çarpıtılması, bayağılaştırılması, (Marksizmin-ÇN) yerine liberalizmin geçirilmesi olacağını" yazıyordu. Lenin, Parvus ve Troçki'nin maceracı sloganlarına karşı çıkarken, bu sözlerle, burjuva-demokratik devrimin 1905 yılında yapmış olduğu gibi o aynı güçle proleter devrime dönüşmesi için köy yoksullarının proletaryayla birleşmesinin muazzam öneminin altını çiziyordu. Ancak 1905 yılında koşullar, köyde kapitalist çelişkilerin özgül ağırlığı ve köy yarı-proleterlerinin kapitalist boyunduruk yoluyla daha önce geçtikleri eğitim bakımından, köy yoksullarıyla proletaryanın burjuvaziye karşı ittifakı için pek çok daha az uygundu. İşte bu nedenden dolayı yalnızca şehirde değil köyde de burjuva devrimin dönüşmesi süreci —1917/18 yılında mutlakiyetin yıkıldığı andan başlayan ve bir buçuk yıl devam eden bir süreç—, birinci Rus devrimi döneminde onca hızlı ilerleyemedi. O zamanlar, 1905 yılında Lenin bu süreç için —Çarlığın yıkıldığı ve proleteryanın devrimci-demokratik diktatörlüğünün kurulduğu andan hesaplayarak— yıllar, hatta onyıllar geçeceğini öngörüyordu(29).

Lenin'in görüşüne göre "sürekli devrim"de köy yoksullarının, onların proletaryayla birleşmesinin durumu böyleydi.

Yarı-feodal toprak ağasının karşışında duran köylülük içinde, muazzam köylü kitlesinin yanında, aynı şekilde önemli orta köylü kitleleri (tüm çiftliklerin %30'u kadar) vardı. Lenin 1905 yılında bu orta köylülerin burjuva-demokratik devrimin proleter devrime dönüşmesi sürecinde ve bizzat proleter devrim sırasında, proletaryanın burjuvaziye karşı sosyal savaşımında köylü "korosu"nu oluşturacağını hiçbir şekilde hesaba katmıyordu. Dahası, o, bu orta köylülerin burjuva-demokratik devrimin tamamlanmasından sonraki ilk zamanlar, Kulaklarla birlikte burjuvazinin bu diktatörlüğe karşı örgütleyeceği karşı-devrimci koroda yer

almalarını bekliyordu. Lenin, feodal sistemin kalıntılarının yok edilmesinin ertesi günü proletaryanın küçük-burjuva köylülükten ayrılmasından , 1905 yılındaki makalelerinde birçok kez sözetmişti. "Devrim Aşamaları, Yönleri ve Perspektifleri" (Bkz. Lenin Derlemesi, cilt V, 5. tez, s. 452, [Rusça]) adlı yazılmayan makalesinin tez taslağında aynı düşünceyi vurgulamıştı. Herkesin bildiği gibi, aynı zamanda Lenin, daha 1905 yılında, orta köylülerin tarafsızlaştırılması perspektifini burjuva-demokratik devrimin proleter devrime dönüşme sürecinin sonucu olarak görüyordu. Arsa ve toprağın millileştirilmesi talebini koyan ilk Rus devriminin Bolşevik tarım programı, uygulandığı taktirde, toprağın devrimci işçi- ve köylü hükümetine devredilmesi yoluyla bu toprağın kaderini, orta köylülerin toprak ağalarının müttefiki olan burjuvazinin karşı-devrimci saldırısına karşı, proletaryayla ittifaklarını ayakta tutup tutmayacaklarına bağlayacaktı. Lenin'in görüşüne göre, eğer karşı-devrime karşı mücadele, nihayet sosyalist dönüşüm için mücadeleye doğru gelişmek zorunda idiyse ("Devrim Aşamaları, Yönleri ve Perspektifleri" adlı yazılmayan makalenin 6. tezine bkz.), o taktirde toprağın kaderinin bu mücadelenin gidişatına bağlı olması, bir yandan orta köylülerin proletaryanın sosyalizm çabalarına karşı düşmanlığını etkisizleştirecek, bu köylülüğü tarafsızlaştıracaktı. Fakat bunun için bir önkoşul gerekiyordu: Proletaryanın yıkmaya çabaladığı kapitalizmin, köy üzerine yaptığı baskı yoluyla bu tarafsızlaşmayı ilerletmesi gerekiyordu. Eğer bu baskı daha çarlık ve toprak ağalarının yıkılmasından önce var idiyse, o zaman bu baskı ne kadar gelişmişse, bu arada küçük çiftçiler ve kapitalistler arasındaki çelişki de dahil kapitalist çelişkiler daha yarı-feodal örtü altında köye ne derinlikte girmişlerse, o zaman onun feodal sistemin kalıntılarının yokedilmesinden sonra orta köylülerin tarafsızlaştırılması olanağı üzerindeki etkisinin de o denli güçlü olacağı tamamen ortadadır. Daha 1905 yılında böyle bir çelişki var mıydı? Elbette. Yukarıda, Lenin'in daha 1901 yılında "paranın gücü"nün, "sermayenin"

köydeki "baskısı"nın varlığını tespit ettiğini gördük. Burada, tüm ağırlığıyla yalnızca köyün proleter ve yarı proleterleri üzerinde değil, fakat orta köylüler üzerinde de etkisini gösteren bu baskının türlerini ve çeşitlerini saymanın anlamı yok.

> "Küçük köylülük", diye yazıyordu Lenin o zamanlar, "ancak eğer işçi hareketine katılırsa ve onu sosyalist toplum düzeni ve toprak ve diğer üretim araçlarının (fabrikalar, işletmeler, makineler vb.) toplumsal mülkiyete dönüştürülmesi mücadelesinde desteklerse, kendisini kapitalist baskıdan kurtarabilir."(30)

Eğer Lenin yine de proletaryanın bu küçük köylüler (ve *"orta köylü"*, bu tam da tipik bir küçük köylüdür) tarafından desteklenmesini beklemiyorduysa, bunun iki nedeni vardı: 1— "Bizde henüz o zamanlar tarımdaki ilişkilerin burjuva evrimi daha başlarında"(31) idi ve Lenin'in daha 1894'te söylediği şu cümle, —yani "küçük ve büyük burjuvazi arasındaki antagonizmanın"(32) zayıf gelişmiş olması bizde, köyde hâlâ geçerliydi; 2— bu zayıf gelişmiş zıtlık, orta köylülerin gözlerinden köy yoksullarından olduğundan daha da kalın bir serflik kalıntıları örtüsüyle gizlenmişti. Bu örtünün 1905 döneminde, tamamlanan burjuva-demokratik devrimden sonra da kalkması da aslında küçük köylülüğe daha kendi çıkarları, (yani) küçük çiftçinin çıkarları ve büyük burjuvazinin ve kapitalist toplum düzeninin çıkarları arasındaki çelişkiyi henüz hissettirmemişti, onu henüz proletaryanın sosyalist çabalarına karşı duyduğu nefretten vazgeçecek noktaya getirmemişti. Bu orta köylü tam da kendi küçük-mülk sahibi çıkarları yüzünden toprak ağasına karşı mücadeleye girişmiş durumdaydı. Bunun için köyde kapitalist ilişkilerin önce uzun bir dönem boyunca daha da gelişmesine, serflik kalıntılarıyla gizlenmiş olan uzun bir kapitalist baskı dönemine ve nihayet burjuva karşı-devrime karşı mücadelede uzun bir "devrimci sınav" dönemine ve orta köylü kitlesini sosyalist dönüşüm sempatizanı yapmasa bile en azından

tarafsızlaştıracak, proletaryanın köy üzerindeki devrimci etkisine gerek vardı. 1905 ve 1906 yıllarında burjuva-demokratik devrimin proleter devrime dönüşmesinin Lenin'e uzun yıllar alacak bir süreç olarak görünmesinin ikinci nedeni buydu. 1917 yılında tamamen değişen koşullar, orta köylüleri bir dizi yıl geçtikten sonra değil birkaç ay içinde tarafsızlaştırmak ve 1917 Ekim'inden hemen bir yıl sonra, 1918 yılının (Kasım) sonunda, orta köylülerle *ittifak* sorununu ortaya atmak imkanını sağladı(33). Lenin'in sürekli devrime köy yoksullarının *katılması* hakkındaki görüşleri, orta köylülerin *tarafsızlaştırılması* konusunda da geçerlidir.

V—"Dönüşüm"ün Dış Koşulları ve Güvenceleri

Bunlar, —Marx ve Engels'in 1850 yılındaki ve Lenin'in 1905 yılındaki görüşlerine göre— burjuva-demokratik devrimin sosyalist devrime dönüşmesinin iç koşullarıdır. Biraz yukarıda, aynı görüşlere göre, bu dönüşüm için belirli dış, uluslararası koşulların da gerektiğini belirtmiştik. Bunlar daha gelişmiş kapitalist ülkelerde sosyalist devrim imkanına varırlar. Marx ve Engels, Fransa'daki proleter devrimin Almanya'daki "sürekli devrim" sürecini hızlandırması gerektiği görüşündeydiler. Lenin'in görüşüne göre Batı Avrupa'daki sosyalist dönüşüm Rusya için aynı etkiye sahip olmalıydı. "Avrupalı işçiler bize işin nasıl yapıldığını gösterecekler ve sonra biz onlarla birlikte sosyalist dönüşümü gerçekleştireceğiz."(34)

Bu, gerek 1850'de Marx ve Engels'in gerekse 1905'te Lenin'in, 1850 yılında Almanya'dan ve 1905 yılında Rusya'dan daha fazla gelişmiş durumdaki ülkelerde kapitalist toplumsal düzenin çelişkilerinin devrimci bir çözüm için yeterli olgunluğa erişmiş oldukları görüşünde oldukları demektir. Marx'ın "Fransa'da Sınıf Savaşımları"nın daha önce alıntıladığımız bölümünden, Marx ve Engels'in Fransa için bekledikleri devrimci patlayışın kapitalist sistemin salt

Fransa için bir krizinin değil, ama tüm kapitalist Avrupa ve en gelişmiş kapitalist ülkede —İngiltere'de— bir krizinin ifadesi olacağı görüşünde oldukları görülmektedir. Marx ve Engels, yalnızca, Avrupa kıtasında devrimci patlayışların daha erken olması gerektiğine inanıyorlardı. Burjuva gövdenin kol ve bacaklarından birinde —Fransa'da— kopan sınıf savaşımı, işçilerin görevlerini henüz çözmeyecektir.

> "O", der Marx, "Fransa'da çözülmeyecek, Fransa'da ilan edilecektir. O ulusal duvarlar dahilinde hiçbir yerde çözülmeyecektir, Fransız toplumu içindeki sınıf savaşımı, ulusların karşı karşıya gelecekleri bir dünya savaşına dönüşecektir. Çözüm, ancak o dünya savaşı yoluyla proletaryanın, dünya pazarına egemen olan halkın, İngiltere'nin başına geçirileceği anda başlayacaktır."(35)

Böylece Almanya'da burjuva-demokratik devrimin tamamlanmasının —Marx'ın "Söylev"ine göre— Fransa'da işçi sınıfının zaferine denk düşmesi gerekir ve bu zaferle birlikte uluslararası sosyal savaşın sonuç olarak zafer yoluyla burjuva gövdenin yalnızca kol ve bacaklarında değil, fakat yüreğinde, yani İngiltere'de de proletaryanın görevlerini çözmesine yolaçan bir perdesine dönüşmüş olur. Bu proleter dünya devrimi olacaktır ve bu, kısa vadeli bir devrim olmayacaktır. Bu gelişim koşullarında, dünya devrimi koşulunda Almanya'da burjuva-demokratik devrim sosyalist bir devrime dönüşecektir.

Lenin'den şu bölümü bununla karşılaştıralım:

> "Eğer umutsuz bir darkafalı değilse", diye yazar o, "Sosyal-Demokrasi ve Geçici Hükümet" adlı makalesinde, "devrimci sosyal-demokrat, Avrupa'nın muazzam deneyiminden sonra, Rusya'da işçi sınıfının enerjisinin örneği olmayan harekete geçirilmesinden sonra, devrimin meşalesini eskiden hiç olmayan biçimde tutuşturabileceğimizi; ve onunla geri ve cahil kitlenin yolunu aydınlatabileceğimizi, Avrupa'nın bir

dizi devrimci kuşağının omuzları üzerinde yükselen bizlerin, demokratik dönüşümü şimdiye dek görülmemiş boyutlarda tamamlayabileceğimizi, tüm minimal programımızı gerçekleştirebileceğimizi; Rus devriminin birkaç aylık bir hareket değil, birçok yıl süren bir hareket olmasını; onun iktidar sahiplerinin küçük tavizleri ile değil, onların tümü ile devrilmesini becerebileceğimizi düşleyecektir, ve düşlemek zorundadır. Ve bu eğer başarılabilirse, o zaman devrim yangını Avrupa'yı saracaktır. Burjuva gericiliği tarafından ölesiye takip altına alınan Avrupa işçisi de ayaklanacak, ve bize işin nasıl yapılacağını gösterecektir; ve o zaman Avrupa'daki devrimci yükseliş, Rusya'da etkisini gösterecek, ve az sayıda devrimci yıllar çağından, birçok devrimci onyıllar çağına geçilecektir."(36)

Okuyucu, birçok devrimci onyıldan oluşan bu çağın Lenin için *proleter* devrimler çağı olduğunu bilir. Bu çağ, Rus proletaryasının da Batının proletaryasıyla birlikte "sosyalist devrimi başardığı" çağdır. Böylece 1905'te Lenin'in görüşüne göre —tıpkı 1850'de Marx ve Engels'in Alman burjuva-demokratik devrimi için düşündükleri gibi— Rus burjuva-demokratik devrimi sürekli bir devrime dönüşecek, proleter devrime dönüşecek, ve de bu, diğer ülkelerde proleter devrim olması koşulu ve yardımıyla olacaktır.

Burada bir soru ortaya çıkar: Marx ve Engels'in 1850 yılındaki ve Lenin'in 1905 yılındaki görüşlerinden hareketle, bu proleter dünya devrimi koşulu ve yardımı, burjuva-demokratik devrimin sosyalist devrime dönüşmesi için mutlak gerekli bir önşart mıdır?

Ve dahası: Bir ya da birçok daha gelişmiş kapitalist ülkede proletaryanın daha önce zafer kazanması, bu dönüşüm için mutlak gerekli bir önkoşul mudur?

Marx ve Engels "Söylev"de bu sorunları ortaya atmıyorlar bile. Onlar için Almanya'da devrimci durumun

daha "birinci perdesi"nin Fransa'da proletaryanın zaferiyle aynı zamanda olacağı ve Alman işçilerinin Fransa'nın muzaffer proletaryasından destek görmesinin garantisi, tartışılmaz bir olguydu. Devamla, onlar için 1850 yılında gelecek ekonomik krizin "burjuva gövdenin kol ve bacaklarındaki şiddete dayanan patlamalar"ın proleter dünya devrimine doğru gelişecek yapıda oldukları da tartışılmaz bir olguydu.

Bizde burjuva-demokratik devrimin proleter devrime dönüşmesinin tarihsel olarak Batıdaki proleter devrimiyle aynı zamana denk düşeceğine ve onun yardımıyla yapılacağına aynı şekilde inanan Lenin, yine de yukarıda ortaya attığımız bu iki soruya çok açık bir yanıt vermiştir.

Bilindiği gibi Birlik Kongresi'nde Lenin ve Plehanov arasında "restorasyona karşı güvence" sorunu konusunda bir tartışma çıkmıştır. Lenin'in sahip olduğu anlayışa göre Rusya'da burjuva-demokratik devrimin karakteri ve perspektifleri konusunda, bu devrimin kalıcı bir zaferi için garantiler sorunu aynı zamanda bunun sosyalist devrime dönüşmesinin de garantisi sorunuydu. Bu yüzden Birlik Kongresi'nde Lenin ve Plehanov arasındaki tartışma ve Lenin'in daha sonra bu sorun bağlamında getirdiği açıklamalar, konumuzla doğrudan bağlantılıdır.

Lenin Rusya'da burjuva-demokratik devrimin zaferini burjuvazinin değil proletarya ve köylülüğün zaferi olarak düşündüğü için —ve Rus burjuvazisi hakkında da *monarşist* olmasından başka türlü düşünülemeyeceği için—, ona olası bir geriye dönüş de *burjuva-monarşist nitelikte* görünüyordu ("imparatorluğun Napolyon tarafından restorasyonu, ya da Büyük Fransız Devriminden sonra Bourbon'ların restorasyonu", yani "kapitalist üretim ilişkileri tabanı üzerinde bir restorasyon"(37) tipinde). Lenin böyle bir restorasyona karşı garanti sorusuna Birlik Kongresi'nde şöyle yanıt vermişti:

> "Eğer restorasyona karşı gerçek, tamamen reel bir ekonomik garantiden sözedilecekse, yani restorasyonu

dıştalayacak ekonomik koşulları yaratacak bir garantiden sözedilecekse, o zaman şu söylenmek zorundadır: *Restorasyona karşı biricik garanti, Batıda sosyalist devrimdir; kelimenin tam ve gerçek anlamıyla başka bir garanti yoktur ve olamaz."*

Lenin bu cümleyi daha da geliştirerek ve temellendirerek, şöyle devam eder:

"Meseleyi şöyle formüle etmek istiyorum: Rus devrimi kendi gücüyle zafer kazanabilir, ancak hiçbir şekilde kazanımlarını kendi elleriyle tutamaz ve sağlamlaştıramaz. Eğer Batıda sosyalist devrim gelmezse, bunu başaramaz. *Bu koşul olmaksızın,* toprak ister belediyeleştirilsin, ister millileştirilsin, isterse dağıtılsın, restorasyon kaçınılmazdır, çünkü küçük mülk sahibi, mülk ve özel mülkiyetin her türlü ve de bütün biçimlerinde restorasyonun bir dayanağı olacaktır. Küçük üretici, demokratik devrimin tam zaferinden sonra kaçınılmaz olarak proletaryaya karşı yönelecektir, ve bunu proletarya ve küçük mülk sahibinin ortak düşmanları —kapitalistler, toprak ağaları, finans burjuvazisi vb.— ne kadar hızlı yıkılırsa, o çabuklukla yapacaktır. Bizim demokratik cumhuriyetimizin Batıdaki sosyalist proletaryadan başka yedeği yoktur."(38)

Restorasyona karşı Batıda sosyalist devrimden başka mutlak bir garanti olmadığı ve Batıda sosyalist proletaryadan başka bir "yedek" bulunmadığı bağlamındaki bu kategorik açıklamayı Lenin daha sonra basılan Parti Birlik Kongresi Üzerine Rapor'unda (cilt IX, s. 411-413) ve "1905-1907 Rus Devriminde Sosyal-Demokrasinin Tarım Programı" adlı çalışmasında (cilt IX, s. 518 ve 519) tekrarlamıştır. Bu arada hem Parti Birlik Kongresi'nde hem de ona ilişkin raporunda, bu garantinin yaratılmasının tamamen mümkün, tamamen düşünülebilir olduğunu, çünkü "burjuva devrimi gerçekleştiren 20. yüzyıl Rusyası'nın, sosyalist

proletaryanın tam techizat *burjuvaziyle son çarpışmanın arifesinde* bulunduğu ülkelerle çevrili olduğu" ve Rusya'da burjuva-demokratik devrimin zaferi ne kadar kesin olursa, "Avrupa'da sosyalist devrim için muazzam bir atılım oluşturacak bir dizi politik sarsıntı"nın da(39) o ölçüde ihtimal dahilinde olacağını vurgulamaktaydı.

Ancak Lenin Parti Birlik Kongresi Üzerine *Rapor*'unda, Kongrede olduğundan çok daha ayrıntılı biçimde, Batıda sosyalist devrim olmaksızın, "Rusya'da, kapitalist toplumda küçük meta üretimi, küçük köylü özel mülkiyeti temelinde restorasyonun salt mümkün olmakla kalmadığı, fakat kaçınılmaz olduğu"(40) düşüncesini geliştirmiştir.

Bu düşünceyi daha da geliştiren Lenin şöyle der:

"Küçük üretici, emek ve sermaye arasında yalpalar. İşçi sınıfıyla birlikte köleliğe ve mutlakiyetçi polis rejimine karşı savaşır. Ama aynı zamanda burjuva toplumda kendi mülk sahibi konumunun kuvvetlendirilmesine eğilim duyar ve işte *bu yüzden küçük üretici, eğer bu toplumun koşullarındaki gelişme nispe-ten uygun biçimlenirse* (örneğin, sanayide yüksek kon-jonktür, tarım devrimi sonucunda iç pazarın genişlemesi vb.), *kaçınılmaz olarak sosyalizm için mücadele eden proletaryaya karşı yönelecektir.*"(41)

Buradan —ve restorasyona karşı garanti olarak Batıda sosyalist devrim düşüncesinden— çıkan şudur: Eğer Rus proletaryası —Avrupa'da devrim olmadan ve tersine, Rusya'da burjuva toplumun gelişmesi için uygun koşullar altında— sürekli devrim yoluna girer ve proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğünden proletarya diktatörlüğüne doğru ("özgürlükten sosyalizme doğru") yürürse, sonuç onun yenilgisi ve burjuva-monarşist restorasyon olacaktır. Ama eğer Rusya'da burjuva-demokratik devrimin tamamlanması, onun proleter devrime dönüşmesi olanağını bağrında taşıyorsa, o zaman bu olanak "Avrupa'da burjuva gericiliği"nin sonunun başlangıcına, "barışçıl" kapitalist

gelişmenin ve de Rusya'da burjuva toplumun gelişmesi için, küçük meta üreticisini proletaryayla karşı karşıya getiren barışçıl "uygun koşullar"ın sonunun başlangıcına bağlıdır. Bu koşullarda köyde küçük mülk sahibinin sosyalizm ugruna savaşan proletaryaya "kaçınılmaz" olarak sırt çevirmesi, sürekli olamaz.

Bütün bunlardan şu çıkar: Lenin'in 1905'teki görüşüne göre, burjuva-demokratik devrimin proleter devrime dönüşmesi zaman açısından Batıdaki sosyalist devrimle aynı zamana rastlayacak ya da hatta onu izleyecek ve onun yardımıyla gerçekleştirilecektir, fakat bu, yine de Lenin için teorik olarak mutlak zorunlu değildir. Rus burjuva devriminin proleter devrime dönüşmesi için, Avrupa'da "burjuva toplumun gelişmesi için uygun koşullar"ın sonunun başlangıcını başlatacak devrimci bir durum bile teorik olarak yeterlidir. Fakat Avrupa'da sosyalist devrim, Rusya'da devrimin dönüşmesi için kesin mutlak *garantidir*, yine de onun mutlak zorunlu *önkoşulu* değildir.

Burada Lenin restorasyona karşı mutlak garantiden sözederken, onun az önce sözü edilen açıklamalarıyla "göreceli ve koşullu" bir garantiden bahsettiği hatırlatılmalıdır.

> "Ancak eğer", diyordu Parti Birlik Kongresi'nde tarım sorunu konusunda son sözünde, "restorasyona karşı garanti sorunu başka bir temel üzerine oturtulmak istenirse, eğer göreceli ve koşullu bir garantiden sözedilmek istenirse, şu söylenmek zorundadır: koşullu ve göreceli bir garanti, devrim mümkün olduğunca kararlı gerçekleştirildiğinde o, doğrudan devrimci sınıf tarafından ve aracı kişiler, arabulucular ve her türlü uzlaştırıcıların mümkün olduğunca az katılımıyla yürütüldüğünde, gerçekten sonuna değin götürüldüğünde vardır."

Neden? Çünkü gerçekten sonuna dek götürülen burjuva-demokratik, köylü, fakat proletarya önderliğindeki devrim,

"bürokratları ve toprak ağalarını", "serflik ve polis rejimi kalıntılarını" en kesin biçimde, "plebce" ortadan kaldıracağı, bu şekilde kapitalist ilişkileri tamamen açığa çıkaracağı ve kentte ve kırda burjuvaziye karşı sınıf savaşımı için yolu açacağı için. Tarım ilişkilerinde sonuna dek götürülen köylü devrimi, arsa ve toprakların millileştirilmesi anlamına gelir.

> "Demokratik cumhuriyette arsa ve toprakların millileştirilmesi", der Lenin, "sınıf savaşımı için mutlak en geniş arenayı —kapitalist rejim altında düşünülebilecek en geniş arenayı— yaratır."

Arsa ve toprakların millileştirilmesi aslında proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğünün daha önce kurulması anlamına gelir, ve bu diktatörlük, genişlemesine gelişen sınıf savaşımında proletaryanın hegemonyasını garantiler ve sağlamlaştırır. Artık bu genişlemesine gelişen savaşımın proletaryanın hegemonyası altında neye yolaçtığını biliyoruz: O, köy yoksullarının proletaryaya katılmasına ve sosyalizm uğruna savaşımda küçük meta üreticisinin tarafsızlaştırılmasına yol açar; ama o hem burjuva-demokratik devrimin kazanımlarının sürekliliği, hem de proletaryanın "özgürlükten sosyalizme" geçişi için, köylü devriminin proleter devrime dönüşmesi için *iç* koşulları yaratır.

Böylece demek ki proletarya önderliğinde köylü devriminin "plebce" tamamlanması, bir yandan "Avrupa'nın ateşe verilmesi" için en uygun koşulları yaratır, yani o, bu devrimin sosyalist devrime dönüşmesi için kesin garantinin en iyi yaratılmasını sağlar, ve öte yandan, en uygun iç koşulların oluşmasına yolaçar, yani bu dönüşüm için koşullu ve göreceli garantinin yaratılmasını en fazla o sağlar. Bu her iki garanti birbirini tamamlar. Lenin bunlardan hiçbirini bir dakika bile unutmamıştır. Ve o zamanlar Troçki'ye karşı, Troçkist "sürekli devrim" teorisine karşı mücadele ederken, (Lenin-ÇN) darbeleri öncelikle Troçki'nin burjuva-demokratik

devrimin proleter devrime dönüşmesi için *iç* garantileri, proletaryanın sürekli devrim yoluna geçmesinin iç koşullarını görmemesine indiriyordu. Ülkemizde sosyalizmin inşasının olanağı olup olmadığı sorununu ele alırken bu iç —göreceli ve koşullu— garanti ile mutlak —dış, enternasyonal— garanti arasındaki ilişkinin doğru kavranışı, tıpkı modern Troçkizme olduğu gibi "tarihsel Troçkizm"e de yabancıydı. Bu soruna gelince, Partimiz, aynı Lenin gibi, tıpkı sürekli devrim sorununda olduğu gibi, sosyalizmin inşası için, en önemli kapitalist ülkelerde proleter devrimin zaferini mutlak garanti, ülkemizin iç güçlerini göreceli garanti olarak görmektedir. Ve Parti bu sorun bağlamında Lenin olmadan da —tıpkı Lenin'in sürekli devrim sorununda yaptığı gibi— bu iç garantiyi görmezlikten gelen Troçki'ye karşı mücadele etmiştir.

Bu iki —koşulsuz ve koşullu, mutlak ve göreceli— garantinin bakış açısından hareketle, Lenin'in yazılmadan kalan "Devrim Aşamaları, Yönleri ve Perspektifleri" makalesinin altıncı tezi değerlendirilmelidir, orada Lenin şöyle der: "Eğer Avrupa'nın 'sosyalist proletarya'sı Avrupa'da sosyalist devrimi yaparak Rus proletaryasının yardımına *gelmezse*, o zaman Rus proletaryası için *'sosyalist devrim uğruna* demokratik kazanımların korunması için' mücadele, tıpkı Alman devrimci partisinin 1849 ve 1850 yıllarındaki, ya da Fransız proletaryasının 1871 yılındaki yenilgisi gibi, tek başına hemen hemen umutsuz, ve yenilgi de aynı şekilde kaçınılmaz olurdu."

Avrupa'da sosyalist devrim olmaksızın, mücadele "*hemen hemen* umutsuz" olurdu, bu, o olmaksızın sürekli devrimin son sosyalist aşamasında Rusya'da proletaryanın zaferi için *mutlak* bir garanti bulunmadığı anlamına gelir, ancak bu yine de ülkenin iç güçleri yoluyla, proletarya, köy yoksulları ve orta köylüler arasında doğru karşılıklı ilişkiler yoluyla bir koşullu, göreceli garanti bulunmadığı anlamına gelmez.

VI— 1850-1905

Marx-Engels'in (1850) ve Lenin'in (1905) burjuva-demokratik devrimin sosyalist devrime dönüşmesi bağlamındaki anlayışlarının ana noktalarını karşılaştırdığımızda, aynı koşullardan yola çıkan Lenin'in anlayışının daha gelişmiş ve bütünlüklü olduğu ortaya çıkmaktadır. Doğaldır ki bu, daha sonra oluşmasının bir sonucudur. O, dünya kapitalizminin karşılaştırılamayacak kadar daha yüksek bir gelişme aşamasında oluşmuştur. Bununla uyum içinde, onda ana noktalar, Marx-Engels'in 1850 yılındaki anlayışlarından çok daha keskin bir biçimde ele alınmışlardır. O, burjuva-demokratik devrimin sosyalist devrime dönüşmesine ilişkin daha mükemmel bir Marksist konsepsiyondur, bu dönüşümün koşullarını daha kesin ve keskin belirleyen bir konsepsiyondur.

Yukarıda da ispatlamaya çalıştığımız gibi, bu koşullar şunlara indirgenmektedir:

1— Yeni kapitalist ve eski feodal, toprak kölecisi toplum arasındaki keskinleşen çelişkiler ve sosyal savaş dışında; kapitalist toplum içindeki çelişkilerin; bunların aynı şekilde bir sosyal savaş, proletarya ve burjuvazi arasında bir savaş biçiminde ifadelerini bulmaları için belli bir dereceye kadar gelişmiş olmaları gereklidir.

2— Bu çelişkilerin ve sosyal savaşın, burjuva-demokratik devrim öncesinde bulunan verili ülkenin yalnızca dışında değil, içinde de, burjuvazinin onların baskısıyla devrimin başında yeralma yeteneğini yitirdiği ve buna karşılık, artık örgütlenmiş, güç kazanan bir proleter partinin yönlendirdiği proletaryanın, feodal-toprak kölecisi düzene karşı ayaklanan köylü kitlelerini yönetimi altında toplama ve bu biçimde burjuva devrimi bir köylü devrimine, proletarya önderliğinde bir devrime dönüştürme yeteneğini kazanacağı ölçüde gelişmiş olmaları gerekir.

3— Kapitalist tipte çelişkilerin, orada önemli kır

proletaryası ve kapitalist sömürüye uğramış köy yoksulları kitlelerinin varolacağı derecede derinlemesine köyün içine girmiş olmaları gerekir ve orta köylünün toprak ağasının baskısının yanında kapitalistin baskısını da çekmesi gerekir ki, böylelikle bu koşullar altında kent proletaryası, köydeki kapitalist ilişkileri gizleyen yarı-köleci örtü kalktıktan sonra, kır proletaryası ve köy yoksullarını kendine kazanmak ve burjuvaziye karşı savaşta orta köylüleri tarafsızlaştırmak olanağını elde etsin.

4— Proletarya ve onun partisi önderliğindeki köylü devriminin, serfliğin kalıntılarını gerçekten de son damlasına kadar yoketmesi ve böylece kentte ve kırda burjuvaziye karşı, köylülükle birlikte iktidara gelmiş olan proletarya önderliğinde sınıf mücadelesi için "en geniş alan"ı yaratması gerekmektedir. Gerekli olan, serflik kalıntılarını pleb usulü ortadan kaldıran ve burjuva-monarşist karşı-devrime karşı mücadelenin başına geçen proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğüdür.

5— Verili ülkede burjuva-demokratik devrimin, kapitalist bakımdan daha gelişmiş ülkelerde proletaryanın artık "tam teçhizat son mücadele arifesinde bulunduğu" türden bir uluslararası durumda yürütülmesi gerekmektedir. Böylece, nispeten geri bir ülkede proletarya ve onun partisi tarafından önderlik edilen köylü devriminin daha ileri ülkelerde proleter devrimlere sinyal vermesi ve bu devrimlerden kendisinin bir proleter devrime dönüşmesi için yeni güç kazanması, bu dönüşüm için mutlak bir garanti sağlaması olanağı doğar.

İşte 1905 yılındaki Leninist konsepsiyona göre, burjuva-demokratik devrimin yenilmezliği ve sosyalist devrime dönüşmesi için iç (göreceli) ve dış (mutlak) garantiler böyle oluşurlar.

Eğer bu koşullar Lenin'in konsepsiyonunda verildiği biçimde alınırlarsa, o zaman 1850 yılında Almanya'da biraz-

cık bile olsun kesinlikle varolmadıkları açıkça görülecektir. Engels 1895 yılında geriye bakarak kendisinin ve Marx'ın 19. yüzyılın ortasındaki beklentilerinden sözediyor ve bunları değerlendirirken, bu beklentilerin hatalı olduğunu tespit ediyordu.

O, temel yanılgıyı nerede görüyordu?

Bildiğimiz gibi, Marx ve Engels'e göre proleter dünya devrimi Fransa'da başlayacak, aynı zamanda Almanya'da gerçekleşmekte olana burjuva-demokratik devrimin dönüşmesinin yardımıyla proleter devrim olarak sürecek ve yangınıyla tüm kapitalist dünyayı sardıktan sonra, tüm bir devrimci çağın sonucu olarak İngiltere'de proletaryanın zaferiyle sona erecekti. Bu sırada Marx "18 Brumaire"inde birinci Fransız proleter devrimi olanağını Üçüncü İmparatorluğun kaçınılmaz çöküşüne, Louis Bonaparte'ın devrilmesine bağlıyordu. Paris Komünü, bu beklentilerin Paris proletaryası bağlamında ne kadar doğru olduğunu göstermektedir; ama o, işçi sınıfının köklü bir zaferi için o zamanlar tüm Fransa'da kapitalist toplumun çelişkilerinin ve özellikle, Marx'ın "18 Brumaire"inde tespit ettiği ve görüşüne göre küçük köylülük içinde Louis Bonaparte'ın devrilmesi sırasında proleter devrim korosunu oluşturması gereken küçük köylülerle burjuva toplum arasındaki çelişkinin ne kadar yetersiz olduğunu da göstermiştir. Paris Komünü ne küçük köylülük ne de yarı-proleter cüce köylülük içinde bu koroyu elde edemedi. "Fransa" diye yazar Engels 1895'te, "Paris'i darda bıraktı, onun MacMahon'un kurşunlarıyla nasıl kan kaybından öldüğünü seyretti." Ve bu durum Engels için, 1850'de Marx ve kendisi tarafından varsayılan "işçi sınıfının bu egemenliği" (42) için zamanın "o zamandan yirmi yıl sonrasında bile daha hâlâ nasıl olanaksız" olduğunun kanıtıdır. Engels aktardığımız çalışmasında, onların Fransa'da proleter devrim ve Almanya'da proletere dönüşen burjuva devrimin zamanı bağlamındaki beklentileri hakkında şöyle yazar:

"Tarih bize ve bize benzer düşünenlerin hiçbirine hak

vermedi. O , kıtada ekonomik gelişme düzeyinin kapitalist üretimi safdışı etmek için henüz olgun olmaktan çok uzak olduğunu açığa çıkardı; o bunu 1848'den beri tüm kıtayı saran ve Fransa'da, Avusturya'da, Macaristan, Polonya ve en son Rusya'da daha şimdi gerçekten yerleşmiş olan, Almanya'yı ise neredeyse birinci dereceden bir sanayi ülkesi haline getirmiş olan, gerçekten yerleşmiş olan, ekonomik devrim ve büyük sanayi ile ispatladı; tüm bunlar kapitalist, 1848 yılında henüz çok genişlemeye elverişli bir temel üzerinde oldu. Ancak şimdi her yerde sınıfsal ilişkilerde netlik yaratmış olan, manüfaktür döneminden ve Doğu Avrupa'da bizzat loncacılıktan arta kalmış ara varoluş biçimlerinden bir yığınını ortadan kaldıran, gerçek bir burjuvazi ve gerçek bir büyük sanayi proletaryası üreten ve toplumsal gelişmenin ön safına itmiş olan tam da bu sanayi devrimidir. Bu yolla ama, 1848'de İngiltere dışında yalnızca Paris'te ve çok çok birkaç büyük sanayi merkezinde varolan bu iki büyük sınıfın savaşımı, ilk olarak tüm Avrupa'ya yayıldı ve 1848'de henüz düşünülemeyecek bir yoğunluk kazandı. O zamanlar bir yığın açık olmayan, her derde deva tarikat hikmeti, bugün Marx'ın herkesce kabul edilen, tamamen açık, mücadelenin son amaçlarını da keskin bir biçimde formüle eden teorisi; o zamanlar bulundukları yer ve bağlı oldukları ulusa göre ayrılmış ve farklı, yalnızca ortak çekilen acı duygularıyla birbirine bağlı, gelişmemiş, heyecan ve umutsuzluk arasında ne yapacağını bilmeden oradan oraya savrulan kitleler, bugün sosyalistlerin durdurulamaz, ileriye atılan, hergün sayısı, örgütlülüğü, disiplini, birliği, öngörülü-lüğü ve zafer' inancı artan tek bir büyük, uluslararası ordusu. Eğer hatta proletaryanın bu güçlü ordusu hâlâ zafere ulaşamamışsa, eğer o, zaferi tek bir büyük darbeyle ele geçirmekten çok uzakta, sert, zorlu bir mücadeleyle yavaş yavaş pozisyondan pozisyona geçmek zorunda

kalıyorsa, o halde bu, 1848'de basit bir darbe ile sosyal dönüşüme ulaşmanın ne kadar olanaksız olduğunu kesinlikle kanıtlar(43)".

Yetersiz kapitalist gelişme derecesi ve henüz büyük olan genişleme yeteneği, henüz gerçek (burjuvazi-ÇN) olmayan burjuvazi ve daha henüz gerçek olmayan, gerçekten büyük sanayi (proletaryası-ÇN) olmayan proletarya, sınıfsal ilişkilerde henüz tam olmayan açıklık, proletaryanın "bölgeye ve ulusa" göre bölünmesi ve güçlü, Marksizmin devrimci teorisiyle donanmış, enternasyonal bir örgütte birleşmiş sosyalist partilerin olmayışı, işte Engels'in görüşüne göre kendisinin ve Marx'ın 19. yüzyılın ortasındaki beklentilerini olanaksız kılan, bütünlüğü içinde bunların tümüdür. Almanya'da gelişmiş kapitalist sistem ve serflik kalıntıları arasında olgunluğa ulaşan çelişkiler, çözülmeden kaldılar. Burjuvazi artık bu çelişkileri devrimci biçimde çözecek yetenekte değildi ve aynı çelişkiler devrimci bakımdan da çözülmeden kaldılar, çünkü Almanya'nın proletaryası "gerçek" değildi, "büyük sanayi (proletaryası-ÇN)" değildi, çünkü onun biraz olsun güçlü bir partisi yoktu, çünkü o, devrim davasını eline alacak ve köylü kitlelerini önderliği altında birleştirecek yetenekte değildi. Fransa'da "hareket vardı, içgüdüsel, kendiliğinden ve bastırılamaz"dı. Büyük burjuvazi dışında, 1850 ilkbaharında "gerçek egemenliğin" ellerinde toplandığı bütün sınıflar, "köylüler, küçük-burjuvalar" "proletaryanın" etrafında... öyle bir toplanıyorlardı ki... ortak kazanılan zafer sırasında ve sonrasında onlar değil, ancak deneyimle gözü açılan proletarya belirleyici faktör olmak zorundaydı". Burada azınlığın devriminin çoğunluğun devrimine(44) (yani burjuva devrimin proleter devrime) dönüşmesi için herşey mevcut değil miydi? Ve bu yine de olmadı. Olmadı, çünkü proletarya henüz gerçek, henüz gerçek sanayi proletaryası değildi, henüz Marksist teoriyle donanmış bir partide örgütlenmemişti, henüz diğer ülkelerin proletaryasıyla enternasyonal bir birlikte birleşmemişti. 1905 Devriminin deneyiminin büyük yarar sağladığı 1917 yılında

Rusya'da olduğunun tersine, tüm bunlar olmaksızın, önceki üç Fransız devriminin zengin deneyiminin de yararı olamazdı. Olamazdı, çünkü proleter devrim için ekonomik temel de henüz oluşmamıştı. Tıpkı Alman ekonomisinin henüz düşük olan düzeyinin Alman burjuva devriminin proletarya önderliğinde bir köylü devrimine dönüşmesine ve daha sonra sosyalist Fransa proletaryasının desteğiyle proleter devrime dönüşmesine geniş ölçüde yetişmediği gibi, kıtada ekonomik gelişme düzeyi henüz bu devrim için yeterince yüksek değildi. Ancak Rus ve Batı Avrupa Menşevikleri 1917 yılında ve hâlâ bugün de, Rusya'da ekonomik gelişme düzeyinin proletaryanın zafer kazanması için geniş ölçüde yetersiz olduğuna bizi temin ediyorlar, ama okuyucu diyecektir ki, bu yine de bizde zafer kazandı. Elbette ki insan, aynı kelimelerle her zaman aynı şeyin kastedilmediğini unutmamalıdır. Burada da olan budur. Engels için proleter devrim için ekonomik gelişme düzeyinin geniş ölçüde yetersiz olmasının bir işareti, tam da Rus ve Batı Avrupa Menşeviklerinin hiç düşünmedikleri, hiç dikkate almadıkları bir şeydi: Kapitalizmin "genişleme" yeteneğinin derecesi ve sınıfsal ilişkilerdeki açıklığın derecesi. Yukarıda "Sınıf Savaşımları"na Giriş'inden alıntıladığımız yerde de görmüş olduğumuz gibi, Engels kendisinin ve Marx'ın umutlarının neden gerçekleşmediğini bu iki etkenle temellendirmektedir. O, 1848 yılının sanayi devriminin ortaya çıkardığı ana etkenler olarak bunların altını çizer ve 19. yüzyıl ortasında kıta proletaryasını karakterize eden ve örgütlülüğü ve sınıf bilinci anlamında proletaryanın proleter devrime yetersiz hazırlanma düzeyine indirgenen özellikleri bunlardan türetir.

Kapitalizmin 19. yüzyıl ortasında yalnızca kıtada değil, esas olarak uluslararası ölçekte ortaya koyduğu "henüz önemli genişleme yeteneği", kapitalizmin daha yükselen bir gelişme çizgisinde bulunduğu, henüz çıkmaz sokağa girmediği anlamına geliyordu. Sanayi devrimi tam da bunu göstermişti. Sanayi devriminin beraberinde getirdiği sınıfsal ilişkilerin açıklık kazanması, bu henüz yükselen kapitalizm içindeki

esas çelişkilerin gelişmesi ve keskinleşmesi demektir, ve sınıfsal ilişkilerdeki yeterli olmayan açıklık, kapitalist çelişkilerin burada da, yalnızca Almanya'da ya da Fransa'da değil, fakat bir bütün olarak enternasyonal kapitalizm içinde yetersiz gelişmesi demektir.

O zamanlar uluslararası kapitalizm henüz kapitalist toplumun çıkmaz sokağa gireceği ölçüde bir gelişme düzeyine ulaşmamıştı. Uluslararası kapitalizmin esas çelişkileri henüz yetersiz gelişmiş ve keskinleşmemişlerdi, ve bu yüzden, "burjuva organizma"nın ne "yüreğinde" ne de "kol ve bacaklarında", "çoğunluğun devrimi"nin "belirleyici unsur"u, proletarya, henüz yeterli örgütlülük ve sınıf bilinci düzeyine ulaşmamıştı. Bunlar, 19. yüzyılın ortasında ne Fransa'da proleter devrimin ve ne de Almanya'da burjuva-demokratik devrimin bir proleter devrime dönüşmesinin mümkün olmadığının görülmesinin esas nedenleridir.

"İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu" adlı kitabına 1892 yılında yazdığı Önsöz'de Engels, İngiliz işçi hareketinde işçi partisinin oluşturulmasında ifadesini bulan belli bir solculaşma tespit eder. O bunun nedenini, bir dizi ülkede gerçek bir sanayi kapitalizminin gelişmesi sayesinde ve İngiltere'nin kudretli rakipleri Almanya ve Birleşik Devletler'in ortaya çıkması sayesinde, İngiltere'nin dünya pazarında eski tekel konumunu yitirmiş olmasında görür. İngiliz kapitalizmi bir çıkmaz sokağa girmeye başlamıştır ve bu, bir bütün olarak kapitalizmin yeni bir gelişme aşamasının ortaya çıkışının başlangıcıdır. Yükselen gelişmesi sona varmıştır. Kriz dönemleri giderek daha fazla uzamakta, yüksek konjonktür dönemleri giderek daha fazla kısalmaktadır. Dünya kapitalizminin bundan sonraki gelişme perspektifi, kurtuluşu olmayan çıkmaz sokaktı. Kapitalist ekonomi sistemi buna emperyalist eğilimlerin arttırılmasıyla, tekel-öncesi kapitalizmin emperyalizme dönüştürülmesiyle tepki göstermişti. Bu dönüşüm Lenin'den de öğrendiğimiz gibi, çıkmaz sokak perspektifini yok etmemekte, tersine bir bütün olarak kapitalizmin gelişmesindeki çelişki-

leri tek tek her ülkede artırmakta, aynı (çelişkilerin-ÇN) çarpışmasını, çarpıntılarını ve sarsıntılarını yükseltmekteydi. Bu, uluslararası ilişkiler alanında önü alınamaz bir biçimde emperyalist savaşlara, tek tek kapitalist ülkelerde ve sömürgelerde sosyal savaşların patlamasına yolaçmaktaydı. Engels 1892 yılında "İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu" kitabına Önsöz'ünü yazdığında salt tohum halinde varolan yeni emperyalist çağın tüm özellikleri ve çelişkileri —birinci Rus devrimi zamanına değin de— henüz sonuna dek gelişmemişlerdi ve Marksist tahlilleri yapılmamıştı. Ve yine de birinci Rus devrimi döneminde bu gelişmemiş biçimde de olsa kendilerini ortaya koymaları gerekmişti. Varolan, kapitalizmin emperyalist eğilimlerle keskinleşmiş çarpıntılı gelişmesiydi, ve onun çelişkilerindeki karşılaştırılamayacak ölçüde düşük keskinleşmiş derecesi 19. yüzyıl ortasında Marx ve Engels'i 'dünya bir proleter devrimler çağına girmiştir' demeye itiyordu ise, bunu söylemek için 20. yüzyılın başında çok daha fazla neden vardı. Bu zaman için de, Marx'ın eski, kapitalist toplumsal düzenin çarpıntıları öncelikle burjuva organizmanın kol ve bacaklarında şiddete dayalı patlayışlar biçiminde ifadelerini bulacaktır tespiti uygulanabilirdi. 19. yüzyılın ortasıyla karşılaştırıldığında, Rusya iki dizi sosyal çelişkisi ve sosyal savaşıyla bu türden, yeni bir kol-bacaktı. Lenin'e göre bu olgu, proletarya önderliğinde olan ve proleter devrime dönüşen bir köylü devrimi yoluyla dünya kapitalizminin barışçıl gelişmesine son vermeye götürmek zorundaydı.

Dünya kapitalizminin hâlâ büyük olan genişleme yeteneği sona ermişti. Yalnızca Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da değil, bizzat Rusya'da da artık "gerçek" bir "burjuvazi" ve "gerçek" bir "büyük sanayi proletaryası" vardı. Proletaryanın enternasyonal birliği güçlenmişti, ve onun başında proletaryanın enternasyonal bir sosyalistler ordusu, II. Enternasyonal bulunuyordu, ve onun içinde henüz Marksizmin devrimci teorisi egemendi. Bugünkü II.

Enternasyonal'in papası Kautsky'nin kendisi bile, Rusya'da burjuva-demokratik devrimin niteliğinin değerlendirilmesinde Lenin'e yaklaşıyordu ve onda proleter dünya devriminin birinci aşamasını ve Rus proletaryasında Batıda yaklaşan devrimci dönüşümlerin ön habercisini görmeye hazırdı. Rusya'nın devrimci işçi hareketinde herşey, onun başına o zamanki sosyal-demokrasinin gerçekten Marksizmin devrimci teorisiyle silahlanmış Bolşevik, Leninist kanadının geçeceği yönde gelişiyordu. Köylü devrimi, proletaryanın önderliği altına girme eğilimi taşıyordu, ve bir bütün halinde birinci Rus devrimi, daha sonra Lenin'in Martov ve Troçki'yle polemiğinde tespit ettiği gibi, proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğünü, proletaryanın sosyalist diktatörlüğünün bu öncülünü kurma eğilimini ortaya koyuyordu. Ve yine de bu birinci Rus devrimi yalnızca proleter devrime dönüşmemekle kalmadı; çarlık mutlakiyeti bile yenilemedi. Uluslararası emperyalizmin on iki yıl daha gelişmesine ihtiyaç vardı, yarı toprak kölecisi örtü altındaki Rusya'da kapitalizm ve onun emperyalist eğilimlerinin on iki yıl daha gelişmesine ihtiyaç vardı, uluslararası emperyalizmin çelişkilerinin emperyalist savaş biçiminde daha yüksek derecede keskinleşmesine ihtiyaç vardı, —ve bu savaşın muazzam sarsıntıları, burjuva organizmanın Rus kol ve bacaklarındaki "şiddete dayalı patlayış"ın uluslararası proleter devrimin birinci aşaması olması için gerekliydi.

VII— 1905-1915

Rusya'da burjuva-demokratik devrimin proleter devrimle ilişkisi sorunu, V. İ. Lenin tarafından tam da emperyalist savaş döneminde 1915 yılındaki iki makalede, "Bazı Tezler" ve "Devrimin İki Çizgisi Üzerine"de yeniden gündeme alındı. Lenin birinci makalede (Ekim 1915) şöyle yazar:

"Rus proletaryasının görevi, Avrupa'da sosyalist devrimi (ateşini-ÇN) tutuşturmak *amacıyla*, Rusya'da burjuva-demokratik devrimi sonuna kadar götürmektedir. Bu ikinci görev, şimdi birinciye son derece yakınlaşmıştır, ancak o yine de özel bir ikinci görev olarak kalır, çünkü sözkonusu olan, Rusya'daki proletaryayla birlikte hareket eden *değişik sınıflardır:* Birinci görev için bu, Rusya'nın küçük-burjuva köylülüğü, ikinci için — diğer ülkelerin proletaryasıdır."(45)

Bir ay sonra Lenin, zikredilen ikinci makalede, "Avrupa'daki sosyalist devrim"in Rusya'da da aynı böyle bir devrim olacağı bağıntısında belirli bir açıklama getirerek, şöyle yazar:

"Proletarya, burjuva Rusya'nın çarlıktan, malikâne sahiplerinin toprak üzerindeki egemenliğinden bu kurtuluşundan derhal yararlanacaktır; varlıklı köylüleri toprak işçilerine karşı mücadelelerinde desteklemek için değil, tersine — Avrupa proleterleri ile ittifak içinde sosyalist devrimi yapmak için."

Lenin'in 1915 yılında Rusya'da burjuva-demokratik devrimle proleter devrim arasındaki ilişki sorununu, birincinin ikinciye dönüşmesini ortaya koyuşunda, eski (1905'teki) sorunun ortaya konuşundaki etkenler, ama yeni etkenler de vardır.

Eski olan, eskiden olduğu gibi şimdi de, devrimin demokratik aşamasının atlanması olanağının yadsınması ve bu aşamanın proleter devrimin öncülü olarak düşünülmesidir ("birinci" ve "ikinci" "özel görev"). Lenin böyle bir atlamanın imkansızlığı üzerinde ısrar ederken, eskiden olduğu gibi yine, o zamanlar "orijinal teorisi"ni yeniden piyasaya süren Troçki'yle tartışmaktadır. Lenin, Troçki'ye karşı polemik içinde, şöyle yazar:

"Troçki'de karışıklığın hangi sınırlara ulaştığı, şu tek cümlesinden görülmektedir: 'Proletarya kararlılığıyla "proleter *olmayan*(!) halk kitleleri"ni de birlikte

sürükleyecektir'!! Troçki burada bir şeyi düşünmedi: Yani eğer proletarya, malikâne sahiplerinin topraklarına el konulması için kırdaki proleter olmayan kitleleri beraberinde sürüklemeyi ve monarşiyi devirmeyi başarırsa, o zaman bu tam da 'Rusya'da ulusal burjuva devrim'in tamamlanması olacak, o zaman bu tam da proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü demek olacaktır."(46)

Lenin için bu diktatörlük önceden olduğu gibi yine proletarya diktatörlüğü yönünde ilerleyen hareket için çıkış noktasıdır.

1905'le karşılaştırıldığında, 1915 yılında bu sorunun ele alınışında yeni olan, ilk bakışta, Lenin'in her iki makalede de yalnızca "ikinci görevin yerine getirilişinde Rus proletaryasının tek bir müttefiki"nden ve yalnızca "diğer ülkelerin proletaryası"ndan sözetmesi olgusudur. Köy yoksullarından sözetmemektedir. Fakat 1905 yılında da "Devrim Aşamaları, Yönleri ve Perspektifleri" adlı tezlerinde devrimin son sosyalist aşaması hakkında, onda "Rus proletaryası artı Avrupa proletaryasının devrimi örgütleyeceği"ni yazar, yani köy yoksullarından bahsetmez. Ancak bu, doğal ki, köy yoksulları köyde proletaryanın müttefiki ve desteği olarak görülmediği için değil, fakat tersine, o Rusya'da proleter devrimin Leninist konsepsiyonunda zaten varolduğu için ve Lenin bu durumda, onun yardımı olmaksızın Rus proletaryasının bir zaferi "hemen hemen umutsuz" olan ikinci müttefikin, Avrupa proletaryasının önemini vurgulamak zorunda olduğu için böyledir. Lenin 1915 yılında tam da bu müttefikin önemini vurgulamak istemektedir, çünkü o bununla, emperyalist savaş dönemindeki çalışmaların temel düşüncesini, yani bu savaşın Avrupa'da devrimci bir durum yarattığını vurgulamaktadır. Bu devrimci durumun gerekliliği ve ondan kaynaklanan "Avrupa'da sosyalist devrimi tutuşturma" olanağı, yani Rus devriminin bir sosyalist devrime dönüşmesi koşulunun yaratılması, 1905'le karşılaştırıldığında, aynı şekilde sorunun 1915'de ele alınışında da yeni

değildir. Görmüş olduğumuz gibi, Lenin daha 1905 yılında bundan yeterince açıklıkla sözetmektedir. Gerçekten yeni olan, Lenin'in daha yukarıda "Bazı Tezler"den yaptığımız alıntısında vurgulanan düşünceleri, yani "ikinci görev"in (Avrupa'da sosyalist devrimi tutuşturmak) birinciye (yani Rusya'da burjuva-demokratik devrimin tamamlanmasına) "son derece yakın" olduğudur.

Lenin'in bu yeni düşüncesi daha keskin biçimde onun aynı şekilde (herhalde Eylül'de) yazdığı, ama o zaman basılmayan ve ancak 1928'in sonunda (7 Kasım tarihli "Pravda"da) Lenin Enstitüsü tarafından yayınlanan "Rusya'nın Yenilgisi ve Devrimci Kriz" makalesinde ifade edilmiştir. Lenin bu makalede 1905 ve 1915'deki durumu karşılaştırır, bir dizi benzer görüntü bulur ve şunları söyler:

> "Ancak savaşın şimdi tüm Avrupa'da, tüm ileri ülkelerde güçlü bir sosyalist kitle hareketi uyandırmış olmasında yatan muazzam bir fark vardır. Emperyalist savaş, Rusya'daki devrimci krizi, burjuva-demokratik devrimin toprağında gelişen krizi, Batıda proleter sosyalist devrim, toprağında gelişen krizle *birleştirmiştir*(47). Bu birleşme o kadar dolaysızdır ki, şu ya da bu ülkedeki devrimci görevlerin ayrı bir çözümü mümkün değildir: *Rusya'da burjuva-demokratik devrim şimdi artık bir önsöz* (başlangıç-ÇN) *değildir, tersine Batıdaki sosyalist devrimin ayrılmaz bir parçasıdır.*
>
> *Batıda proleter devrimi tutuşturmak için Rusya'da burjuva devrimi tamamlamak, 1905 yılında proletaryanın görevi böyle konmuştu. 1915 yılında artık bu görevin ikinci bölümü aynı zamanda o kadar günceldir ki, birinciyle birlikte aynı anda gündeme girmektedir."*(48)

"Bazı Tezler"le karşılaştırıldığında bu makalede bu düşüncenin özellikle keskin formülasyonu, özellikle aynı iki görevin orada ayrı, fakat emperyalist savaş tarafından son derece yakınlaştırılmış görevler olarak konmasında, burada ama, savaş tarafından aynı zamanda gündeme konulan aynı

görevin iki parçası olarak konmasında ifadesini bulmaktadır. Rusya'da burjuva-demokratik devrimin tamamlanması ve Batıda proleter devrim ateşinin yakılması arasındaki son derece (büyük-ÇN) zaman yakınlığı, bunların eşzamanlılığına dönüşmektedir. Ama böylece Rusya'da burjuva devriminin tamamlanması, burada "Bazı Tezler" ve "Devrimin İki Çizgisi Üzerine"dekinden daha fazla bu devrimin proleter devrime dönüşmesine kaymaktadır, ya da başka bir deyişle: Birincinin ikinciye dönüşmesi süreci son derece kısalmakta ve hızlanmaktadır.

Bunun açıklaması, daha yukarıda, bir önceki bölümün sonunda anlattığımız aynı olgularda yatmaktadır. Bunlar Rusya'da burjuva-demokratik devrimin ve onun dönüşümünün hem dış hem de iç koşullarını önemli ölçüde ve uygun hale gelecek biçimde değiştirmişlerdir. Emperyalist savaşta emperyalizmin bütün başlıca özellikleri ve çelişkileri tümüyle açığa çıkmıştır. Bu savaşın sarsıntıları artık yalnızca komünist devrimcinin haklı "rüya"larında Batıda sosyalist devrimi oluşturan artan krizi yaratmakla kalmıyor, gerçekte de bu oluyordu.

> "Savaş yayılıyor", diye yazıyordu Lenin. "Avrupa'nın politik temelleri giderek daha güçlü olarak sarsılıyor. Kitlelerin acıları korkunçtur, ve hükümetler, burjuvazi ve oportünistlerin bu acıları suskunlukla geçiştirme çabaları, giderek daha sık şapa oturuyor. Belirli kapitalist grupların savaş kârları duyulmadık, skandala varan boyutlardadır. Çelişkilerin keskinleşmesi muazzamdır. Kitlelerin derin öfkesi, geri ve aydınlatılmamış tabakaların doğru dürüst ('demokratik') bir barışa duydukları belirsiz arzu, kitlelerin 'derinliklerinde' başlayan homurdanma — tüm bunlar olgudur. Ama savaş ne kadar çok uzarsa ve keskinleşirse, hükümetlerin kendileri —ve onlar bunu yapmak zorunda—, kitleleri anormal derecede güç harcamaya ve kendilerini feda etmeye çağırarak o ölçüde güçlü bir biçimde kitleleri aktifleştirmek

durumunda kalmaktadır. Savaş deneyimiyle, tarihte her krizin, insanların yaşamlarındaki her büyük felaketin ve sarsıntının deneyiminde olduğu gibi, bazıları körelmekte ve kırılmakta, *buna karşılık ama diğer bazıları bilinçlenmekte ve çelikleşmektedir.* Ve öyle ki, tüm dünya tarihinde şu ya da bu devlet rejiminin yıkılması ve harap olmasına ilişkin tek tek istisnai durumlar dışta tutulursa, genel olarak sonuncuların sayı ve gücü birincilerden hep daha fazla olmaktadır.

Barış anlaşması tüm bu acıları ve çelişkilerin bütün bu keskinleşmesini yalnızca 'bir darbede' dünya yüzünden kaldırmamakla kalmayacak, fakat o tam tersine o halkın en geri kalmış kitlelerine bu acıları daha duyarlı ve son derece açık bir biçimde hissettirecektir.

Tek kelimeyle, Avrupa'nın ileri ülkelerinin çoğunda ve büyük güçlerinde gerçekten de devrimci bir durum vardır."(49)

Ancak, içlerinde devrimci bir durum yaratılmış olan "Avrupa"nın "ileri ülkeleri" arasında değil ama "büyük güçleri" Rusya da yeralıyordu. Birinci Rus devrimi zamanından beri enternasyonal emperyalizmin gelişmesine, Rusya'nın "dikkat çekecek ölçüde hızlı" burjuva gelişmesi eşlik ediyordu. Bu gelişme gerçi yarı-toprak köleci örtüsünü muhafaza etmekte, ama kendisi emperyalist bir nitelik almakta, Rusya'da özellikle militarist-feodal bir emperyalizm(50) yaratmakta ve fakat bu sırada "en yeni tipte kapitalist emperyalist"(51) özellikler göstermektedir.

1905'ten bu yana geçen on yıl içinde bu "burjuva gelişme" sayesinde ve Çarlığın Rus devrimi üzerinde kazandığı zaferden sonra "burjuva-öncesi patriyarkal yaşam kalıntılarını yoketmek(52)" zorunda kalması gerçeği sayesinde, Rusya'da her iki dizi, yarı-toprak kölecisi ve kapitalist nitelikteki ve "Rus devrimi iki sınıf çizgisi" arasındaki, sosyal çelişki arasındaki ilişkilerde önemli bir değişiklik meydana geldi. Kapitalist çelişkilerin, ülkenin ekonomik ve

politik hayatında bunların gelişmesi ve keskinleşmesinin özgül ağırlığı arttı ve yarı-toprak kölecisi nitelikteki çelişkilerin özgül ağırlığına yaklaştı. Eğer burjuva koşullar ve serflik kalıntıları arasındaki, köylülük ve toprak ağaları arasındaki çelişkiler şimdiye dek olandan daha fazla keskinleşirse, eğer emperyalist savaş ülkenin önüne yeniden bu çelişkileri devrimci biçimde çözmek görevini koyarsa, o zaman aynı zamanda proletarya ve burjuvazi arasındaki kapitalist nitelikli çelişkiler de en uç derecede keskinleşir ve aynı biçimde böyle bir çözüm için baskı yaparlar. Bu kapitalist baskı onyılında aynı zamanda köylülüğün farklılaşması da artmıştır. Ve "köylülüğün farklılaşması", diye yazar Lenin, "köylülük içindeki sınıf mücadelesini bizzat güçlendirmiştir, politik bakımdan uyuklayan birçok unsuru silkeleyip uyandırmış ve kır proletaryasını kenttekine yakınlaştırmıştır."(53)

Bu kapitalist baskı onyılı artı emperyalist savaş, köyün kapitalist sömürülmesini gizleyen yarı-toprak kölecisi peçeyi de çok daha saydamlaştırmıştır, ve böylece köy yoksullarının gelecekte proletaryaya katılmasını ve orta köylülerin "köylülük ve Martov ve Romanov ve Kvostov arasındaki uzlaşmaz karşıtlık" devrimci şiarı temelinde gelecekteki tarafsızlaştırılmasını muazzam ölçüde kolaylaştırmıştır. Bu biçimde iç koşullar da, "emperyalist savaşın Rusya'daki devrimci krizi... Batıda proleter sosyalist devrimin toprağında artan krizle birleştirilmesi" için ve bu yolla bizzat Rusya'da burjuva devrimden proleter devrime geçişi kolaylaştırmak ve hızlandırmak için gerekli herşeyi hazırlamışlardı.

VIII — 1915-1917

1917 yılı, V. İ. Lenin'in öngörülerini Lenin'in 1915 yılında düşündüğünden biraz farklı gerçekleştirdi: Birincisi, proletarya ve köylülüğün Şubat 1917'deki devrimci demokratik diktatörlüğü saf biçimde değil, fakat özel,

burjuvazinin diktatörlüğüyle iç içe geçmiş biçimde gerçekleşti; ikincisi, burjuva devrimin sosyalist devrime dönüşme süreci, proletaryanın iktidar mücadelesi burjuva-demokratik devrimin tamamlanmasından önce başladı(54) ve bu yüzden burjuva devrimin proletere dönüşmesi bu tamamlanmayla, burjuvaziye karşı proleter devrim köylü devrimiyle aynı zamanda oldu ve bu aynı zamanda olma, Lenin'in daha sonra gösterdiği gibi, proletaryanın zaferini kolaylaştıran en önemli koşullardan biriydi(55); üçüncüsü, burjuva-demokratik devrimi sonuna kadar götüren önlemlerin alınması, proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğüne değil, proletaryanın sosyalist diktatörlüğüne düştü; dördüncüsü, burjuva-demokratik devrimin proletere dönüşmesi süreci, köy sözkonusu olduğu ölçüde, proletarya Ekim 1917'de iktidarı ele geçirdikten sonra da daha aylarca sürdü(56); beşincisi, bütün bunlar emperyalist savaş ve onun "Avrupa'nın ileri ülkelerinde" yarattığı devrimci durum şartlarında, ama bu ülkelerde sosyalist bir devrimin olmadığı koşullarda gerçekleşti: Rusya'da burjuva devrimi, "Batıda sosyalist devrimi tutuşturma" işi başarılmadan önce proletere dönüştü. Tüm dünya proletaryası ve emekçilerinin bizim devrimimize verdikleri destek ama daha sonra, proletarya tarafından ele geçirilen iktidarı elde tutma mücadelesi sırasında geldi.

> "Tüm dünyanın", der Lenin 1921'de içsavaşın sona erdirilmesinden sonra(57), "hatta bize en düşman olan ülkelerin bile gerek işçi gerekse köylülerin, emekçi kitlelerinin tam da bu desteği, tam da bu sempatisi, bize karşı yöneltilen tüm saldırıların başarısızca yerle bir olmasının, bizim ilan ettiğimiz tüm ülkelerin emekçilerinin birliğinin sağlamlaşmasının ve cumhuriyetimiz içinde gerçekleştirilmesinin ve tüm ülkeleri etkilemesinin son ve en belirleyici kaynağı; belirleyici nedeniydi."

Bu destek, savaşın tüm kapitalist dünyada beraberinde getirdiği ve Lenin'in öngördüğü gibi, barış anlaşmasının da bir darbede ortadan kaldıramadığı ve Avrupa'nın ileri ülkele-

rinde devrimci bir durum yaratan acılardan, çelişkilerin keskinleşmesinden kaynaklanıyordu. Bu desteğin bizim hesapladığımız gibi "hızlı, doğrudan, dolaysız destek" olmadığı ortaya çıkmasına rağmen, yine de o, devrimimizin kazanımlarının korunmasına tümüyle yetti.

Lenin'in 1915'deki öngörüleriyle karşılaştırıldığında 1917 yılında burjuva-demokratik devrimin proletere dönüşmesinin bütün bu özelliklerinin nasıl açıklanacağı sorunu üzerinde burada uzun uzadıya durmak neredeyse hiç gerekli değildir. Bu dönüşümün gerçekleştiği ve onun özelliğini açıklayan koşullar üzerine yazınımızda artık yeterince yazılıp çizildi. Ancak bizim amacımız bağlamında yine de birkaç etkeni incelemek gerekecek.

Her şeyden önce, Lenin'in başlayan burjuva-demokratik devrimin sosyaliste dönüşme sürecini Şubat Devriminden hemen sonra tespit ettiğini vurgulamak gerekir. İlk "Uzaktan Mektuplar"(58) ve 4(17) Nisan Tezleri'nde(59) Lenin'in tespitinin şu özü, bundan başka bir şey değildir:

> "...Rusya'da bugünkü durumun özelliği, yeterince gelişmemiş sınıf bilinci ve proletaryanın yetersiz örgütlülüğü yüzünden burjuvaziyi iktidara getiren birinci devrim aşamasından, iktidarı proletaryanın eline vermek zorunda olan *ikinci* aşamaya *geçiştir*."

Başlayan bu geçişin bir dış işareti, 1917 ilkbaharında Lenin için, iki tür iktidarın varlığıydı, resmi burjuva hükümeti yanısıra Sovyetler kılığında gayri-resmi bir iktidarın oluşmasıydı. Lenin bu ikinci, gayri-resmi hükümetin niteliğinden, bu sorunu ele alan üç makalede sözederken, görünürde çelişkiye düşer. İlk "Uzaktan Mektup"unda ikinci hükümeti "henüz gelişmemiş, henüz nispeten zayıf işçi hükümeti" olarak adlandırır, "İkili İktidar" adlı makalesinde ona göre Rusya'da Sovyetlerde "Paris Komünü ile aynı tipte bir iktidar" mevcuttur ve "Taktik Üzerine Mektuplar"da, bu Sovyetler de özel biçimde "proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğünün gerçek haline geldiği"ni(60) söyler.

Bir yandan "İşçi hükümeti", "Komün tipinde bir iktidar", ve öte yandan bir "işçi ve köylü diktatörlüğü" deniyor. Ama bu görünürdeki çelişki, proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü kavramını Leninist-diyalektik biçimde kavrarsak, derhal kaybolur. Bu bakış açısından hareketle işçi-köylü diktatörlüğü proleter diktatörlüğün unsurlarını bağrında taşır, şimdiden bir işçi hükümetinin, bir işçi diktatörlüğünün tohumlarını ortaya koyar. Demek ki Lenin'in üç makalesi arasında görünürde varolan bu çelişki, yalnızca devrimin birinci, burjuva aşamasından ikinci, proleter aşamaya geçişin artık başlamış olduğu, bu geçişin sırf proletarya ve köylülüğün yeterince gelişmemiş sınıf bilinci ve yetersiz örgütlülüğü(61) yüzünden geciktiği, ama kaçınılmaz olduğu, çünkü devrimin inanılmaz bir hızla bilinçlendirdiği düşüncesini ifade etmektedir. Artık başlamış olan geçiş, devrimin bir aşamasından diğer aşamasına artık başlamış olan dönüşüm, Sovyetlerde proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğünün (ikili iktidar biçiminde) özel gerçekleştirilişi, Lenin tarafından "Taktik Üzerine Mektuplar" da şu sözlerle çok açık olarak ifade edilir:

> "Kamenev yoldaşın hatası, onun 1917 yılında da, proleterya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğünün yalnızca *geçmişini* görmesidir. *Gerçekte* ama bu diktatörlük için *gelecek* başlamıştır bile." (62)

Gelecek artık başlamıştır, yani proletaryanın iktidarı için, sosyalizm için burjuvaziye karşı mücadele artık başlamıştır. Ancak bu hiçbir biçimde artık geçmişin, serfliğin kalıntılarına karşı mücadelenin sona erdiği demek değildir, çünkü toprak ağası hâlâ köylülüğün karşısındadır, ve köylü devrimi henüz sona ermemiştir. Geçmiş henüz sona ermemiş ve gelecek artık başlamıştır, yani devrimin birinci, iktidarı burjuvaziye veren aşamasından ikinci aşamaya, iktidarı proletaryaya veren aşamaya giden yola, burjuva devrimin proleter dönüştüğü yola, aynı zamanda burjuva-demokratik devrimin tamamlandığı yola girilmiştir. Böylesi koşullar

altında devrimin saf, burjuva diktatörlüğüyle iç içe geçmemiş, iktidarı gönüllü olarak burjuvaziye vermeyen proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü yolundan gitmesi hiçbir biçimde zorunlu değildir. Lenin de bunu tespit etmektedir:

> "Rusya'da şimdi hâlâ proletarya ve köylülüğün burjuva hükümetinden ayrı özel bir devrimci diktatörlüğünün olup olmayacağı belli değildir. Ancak Marksist taktik bilinmeyen bir şey üzerine kurulamaz."

Ve eğer bu belli değilse, o zaman açıktır ki, devrimin bu aşamayı atlamasının yolu da olanaklıdır, ve o zaman burjuva-demokratik devrimin tamamlanması sosyalist devrimle örtüşmek zorundadır. Rus devriminin aşamaları, yönü ve perspektiflerinin Mart-Nisan 1917'de yapılan Leninist tahlilinde, demek ki dönüşümün iç karakterinin bizim sözünü ettiğimiz özellikleri öngörülmektedir.

Burada Leninist tahlilin bir özelliği ilginçtir. O, sınıf ilişkileri alanında, proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğünün artık başlayan geleceğinin bir işareti olarak, şu gerçeği saymaktadır:

> "Ücretli işçi ve küçük mülk sahibinin çıkarları ve politikası, gerçekte artık birbirinden ayrılmıştır ve bu 'anavatan savunması', emperyalist savaşa karşı tavır gibi son derece önemli bir sorunda böyledir."

Onun için dönüşümün ilk adımlarını niteleyen, daha 1905 yılında "İki Taktik"te yazdığı gibi tam da proletarya ve köylü küçük mülk sahibinin "irade birliği"nin yaralanmasıdır. Lenin Mart-Nisan 1917 için "burjuvazi ve köylülüğün *sınıf işbirliği* gerçeği"ni(63) tespit etmektedir. Ancak bu gerçek ve devrimin burjuva hükümetten ayrı bir proletaryanın (ve köylülüğün-ÇN) devrimci-demokratik diktatörlüğü aşamasına gerek duymaması olanağına izin verilmesi, ona

> "Sübjektivizme düşme, köylü hareketinin henüz sonuna getirmediği, tamamlanmamış burjuva-demokratik nitelikli devrimi 'atlama' arzusuna kapılma"(64) iznini vermez.

Böyle bir atlayış, tehlikeli bir macera olurdu ve kısacası bu, proletarya ve onun partisi için gereksizdir. Şubat devriminden sonra sırf "proleterler ve köylülerin yetersiz sınıf bilinci ve yetersiz örgütlülüğü" sayesinde iktidara gelebilen, bu iktidarın kendisine devredilmesine şükreden burjuvazi, bu nedenle devrimci olmamıştı. O, temelde monarşist kalmıştı. Eskiden olduğu gibi, yine toprak ağalarıyla ittifaktan vazgeçecek ve tamamlanmamış köylü devriminin başına geçecek yetenekte değildi. Ve Mart ve Nisan'da burjuvazi ile köylülük arasındaki sınıf işbirliği olgusu, proletaryanın köylü devriminin başına geçmeyeceği ve bu işbirliğini yıkmayacağı anlamına gelmez. Devrim inanılmaz bir hızla bilinçlendirir ve köylülüğün bu bilinçlenmesine, burjuvazinin köye ne barış, ne özgürlük, ne de toprak veremeyeceği de yardım edecektir. Burjuvazi ve köylülük arasındaki sınıf işbirliğinin yıkılması ve köylü devriminin tamamlanmasında proletaryanın köylülük üzerinde hegemonyasının garantisi de bunda yatar. Gerekli olan, yalnızca köylüler arasında sabırlı bir aydınlatma çalışmasıdır. Boyun kıran Troçkist sıçrayışlar gereksizdir. Sovyetler iktidarı sloganı bile bu sıçrayışlar tehlikesini dıştalar.

> "Eğer ben: 'Çara hayır, gelsin *işçi* hükümeti' demiş olsaydım, o zaman bu tehlike beni tehdit ederdi. Ama", diye yazar Lenin, "ben bunu söylemedim, başka birşey söyledim. Ben, Rusya'da işçi-, tarım işçisi-, asker- ve köylü temsilcileri Sovyetleri *dışında* (burjuva hükümeti hariç) başka bir hükümet *olmayacağını* söyledim."(65)

Tarih, Lenin'in bu sloganın neden "tamamlanmamış, köylü hareketi aşamasını henüz geride bırakmamış burjuva-demokratik nitelikte devrim"i atlamak anlamına gelmediğini açığa çıkarmıştır. Ekim devrimi kentte Sovyetleri proletarya diktatörlüğünün organları yaparken, bunlar kırda Ekim'den yaklaşık bir yıl sonra hâlâ proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğünün organlarıydılar(66), bu, köy yoksullarının proletaryaya katılma

süreci tamamlanana, tarım işçileri ve köy yoksulları komiteleri kanalıyla ve kent proletaryası önderliğinde Sovyetleri Kulaklardan temizleyene ve bunları proletarya diktatörlüğünün organları yapıncaya kadar böyleydi.

O halde Lenin için "devrimin birinci aşamasından ikincisine geçiş" görevi hiçbir şekilde proletarya önderliğinde köylü devrimini tamamlama görevini dıştalamaz. 1905 yılındaki gibi, şimdi de proletaryanın önünde iki "özel" görev durmaktadır, ve her ikisi de proletaryanın çeşitli toplumsal güçlerle işbirliği ile yerine getirilmelidir, çünkü onlarda devrimin iki farklı "sınıf çizgisi", iki "sosyal savaş" (proletaryanın burjuvaziye ve köylülüğün toprak ağalarına karşı) ifadesini bulur. Ama birincisi, bu görevlerin çözümü, zaman bakımından salt yakınlaşmakla kalmadı, aynı zamana denk geldi ve ikincisi, şimdi 1905'den farklı olarak, varolan anın esas görevi olarak ikinci görev, proleter devrime geçme görevi ön plana çıkmaktadır ve birinci görev, burjuva-demokratik köylü devriminin tamamlanması, bir yan görev haline gelmiştir. Her iki görev arasındaki ilişkideki bu kayma, Kamenev yoldaş ve yandaşları tarafından fark edilmemiştir. Lenin "Taktik Üzerine Mektuplar"ında esas dikkatini bu kaymanın açıklanmasına adamıştır. Böylesi bir kaymanın "devrimin iki sınıf çizgisi"ne, bu devrimde çakışan iki sosyal savaşa temel olan toprak kölecisi ve kapitalist nitelikte sosyal çelişkilerin özgül ağırlığında buna uygun bir değişiklik olmaksızın düşünülemeyeceği, kendiliğinden anlaşılır. Ülkenin ekonomik ve politik yaşamında sonuncuların, kapitalist çelişkilerin, birinciler, toprak kölecisi (çelişkiler-ÇN) üzerinde ağırlık kazandığı ve bunlardan daha kesin bir biçimde devrimci bir çözüm gerektirdikleri açıktır. Bunun, uluslararası emperyalizmin emperyalist savaş yıllarında çelişkilerinin daha da gelişmesi ve keskinleşmesinin, bu çelişkilerin, Rus kapitalizminin emperyalist yola girmiş ve emperyalist kan deryasına katılmış olması yüzünden etkilenişinin bir sonucu olduğu da aynı şekilde kuşku götürmez. Bu koşullar, yalnızca

devrimde proleter sınıf çizgisinin köylü (köylü sınıf çizgisi-ÇN) üzerinde ağırlık kazanmasını sağlamakla kalmadılar, fakat köylü çizgisine, toprak ağalarına karşı sosyal savaşa da belirli ölçüde yeni, anti-burjuva bir renk kattılar, onda, proletaryanın ülkeyi emperyalist savaştan çıkarma ve köylülüğe toprak ağalarına karşı zafer kazandırma yeteneğine sahip olmayan burjuva hükümete karşı savaşımına karşı bir sempati yarattılar.

Köylülerin toprak ağalarına karşı sosyal savaşının bu yeni rengi, gerçekte devrimin birinci aşamasından ikinciye geçişi, köy yoksullarının proletaryaya katılma ve orta köylülerin tarafsızlaştırılma sürecini hızlandırdı. Vladimir İlyiç 1919 yılında "Büyük İnisiyatif" adlı makalesinde şöyle yazıyordu:

> "Herhangi bir kapitalist ülkede —bunların arasında Rusya'da da—, nüfusun muazzam çoğunluğu ve özellikle de emekçi nüfus, binlerce kez kendi ve en yakının bedeninde sermayenin baskısını, yağma ve zorbalıklarını hissetmiştir. Emperyalist savaş, yani İngiliz sermayesinin mi, yoksa Alman sermayesinin mi tüm dünyanın talan edilmesinde öncelik kazanacağı sorusuna cevap verilmesi için on milyonlarca insanın katledilmesi, bu sınavları son derece keskinleştirdi, genişletti ve derinleştirdi ve onların özünü görmeye zorladı. Nüfusun muazzam çoğunluğunun ve özellikle emekçiler kitlesinin kahramanca bir soğukkanlılıkla, devrimci müsamahasızlıkla sermayenin boyunduruğunu kıran, kan emicileri deviren, direnişlerini bastıran ve kanıyla, içinde kan emicilere yerolmayan yeni bir topluma giden yolu açan proletaryaya duydukları sempati, buradan kaynaklanmaktadır."(67)

1917 yılında Rusya'da iç koşullar, burjuva-demokratik devrimin sosyaliste dönüşmesinin göreceli garantileri, işte böyle biçimleniyordu.

Ama Lenin 1917 yılında da bu dönüşümün yalnızca iç

değil, fakat dış koşullarından da sözediyordu. Ona göre bu dış garanti, uluslararası emperyalizmin çelişkilerinin, emperyalist savaş sırasında, diğer ülkelerde devrimci bir duruma yolaçması gereken ve yolaçan ve Rus proletaryasına bu ülkelerin proletaryası şahsında bir müttefik yaratmak zorunda olan keskinleşmesi yoluyla yaratılıyordu. Lenin ilk "Uzaktan Mektup"unda, Rus işçi sınıfının burjuvadan proleter devrime geçiş için mücadeledeki "iki müttefiki"ni yazar. Birinci müttefik, Rusya'nın geniş, düzinelerce milyon kitleyi kapsayan yarı-proleter ve kısmen de küçük-köylü nüfusudur. İkinci müttefik, bu

> "tüm savaş sürdüren (ülkelerin-ÇN) ve bütün olarak tüm ülkelerin proletaryasıdır." "Bugün", der Lenin, "savaş yüzünden enternasyonal proletaryada derin bir depresyon vardır ve Avrupa'da da Rusya'da Plehanov, Gvozdev, Potressov'un yaptığı gibi burjuvaziye geçen sosyal-şovenistler, çok sık onun adına konuşmaktadırlar. Ama proletarya, savaşın devam ettiği her ay kendini biraz daha sosyal-şovenistlerin etkisinden kurtarmıştır ve Rus devrimi kaçınılmaz olarak bu süreci muazzam ölçüde hızlandıracaktır."

Bu dış garanti, diğer ülkelerin sosyalist proletaryasıyla ittifak ve onların desteği, Lenin'in 1905 ve 1917'de beklediği ölçüde ve biçimde gelmedi, çünkü Batıda bir sosyalist devrim çabaları yarım ve başarısız kaldı. Ve eğer yine de emperyalist devletlerde ortaya çıkan kargaşa, diğer ülkelerin proletaryasının o devrimci durumu, o ittifak ve varolan destek yeterli olduysa, bu 1917-1918'deki bütün enternasyonal ve iç durum, savaşın keskinleştirdiği çelişkiler, bu dönüşüm için yeterince sağlam iç garantiler yarattığı için böyle oldu. İşte bu yüzden Lenin'in 1915'de sözünü ettiği, Rusya'da burjuva-demokratik devrimin emin bir zaferi için ve onun proleter devrime dönüşmesi için, yani Batıda sosyalist devrim için mutlak garanti, bizim için sosyalizmin inşasını tamamlamak üzere mutlak bir garantiye dönüştü.

IX— Sonuçlar

Şimdi, 1850'den 1917'ye kadar dönüşüm sorununun Marx-Lenin tarafından ortaya konuluşundaki değişiklikleri izledikten sonra, makalemizin başında ortaya attığımız dönüşümün tarihsel koşulları sorununu cevaplamak için genelleştirici sonuçlar çıkarma ve de makalemizi sona erdirme işine girişebiliriz.

Şimdiye değin söylediğimiz her şey, çok açık bir biçimde, Marksist-Leninist bakış açısından, değişik tarihsel koşulların burjuva-demokratik devrimin sosyaliste dönüşme olasılığında değişik bir derece ve değişik bir hız sonucunu verdiğini göstermektedir. Dönüşüm olasılığı, ülke içinde çelişkilerin ağırlık noktası toprak kölecisi nitelikte olanlardan, kapitalist karakterde olanlara ne kadar daha fazla kayarsa, toprak ağalarına karşı mücadeleden burjuvaziye karşı mücadeleye, devrimin köylü sınıf çizgisinden proletere (ne kadar daha fazla kayarsa-ÇN), o kadar büyür, o kadar fazla tarihsel bir zorunluluğa dönüşür. Ve dış kapitalist dünya çelişkilerle ne kadar fazla bölünmüşse, bu dış dünyada proleter devrim yönündeki durum ne kadar devrimcileşirse, bu kayma da o kadar kesin olur. Bu iç ve dış koşullar arasındaki bağlantı ne kadar uygun olursa, dönüşüm olanağı o kadar büyük, o kadar fazla bir zorunluluk haline gelir ve bu dönüşümün temposu da o kadar hızlanır. Bu bağlantıya uygun olarak, burjuva-demokratik devrimin sosyalist devrimle olan ilişkisi, verili ülkede birincinin ikinciye karşı tarihsel konumu da değişir. 1905 yılında Rus burjuva-demokratik devrimi, görmüş olduğumuz gibi, iç ve dış koşullar arasındaki bağlantı açısından, Lenin için Batıda proleter devrimin önceliydi ve bundan, uzun bir dönemden sonra proleter bir devrime dönüşecek gücü alabiliyordu. Emperyalist savaş sırasında tam da bu dış ve iç koşullar arasındaki bağlantı açısından bu üç tarihsel etken birbirine son derece yakınlaşıyordu ve Rus burjuva-demokratik devrimi, Batıdaki bir proleter devrimin öncelinden, bunun ayrılmaz bir parçası haline geliyordu. İç ve dış koşulların

birleşmesi o kadar uygundu ki, aynı zamanda dönüşüm olanağı ve bunun temposu da fazlalaşıyordu. Nihayet 1917 yılı, o dönem için iç ve dış koşullar arasında en uygun bağlantıyı sağlamış, burjuva-demokratik devrim proleter devrimle örtüşmüş ve bu sonuncusu geçerken birincinin görevlerini de çözmüştür.

Bağlantı sözcüğünün altını çiziyoruz. Burjuva-demokratik devrimin proletere dönüşme olanağından söz edildiğinde, bu bağlantı bir dakika bile unutulmamalıdır. Burada boş laf devrimcilerine, Troçkistler ve şrk.nın sözde "sol" tavırlarına özgü taklalar atmak için dönüşümün iç koşullarını, ülkenin iç güçlerini, dönüşümün iç garantilerini bir kenara bırakmak yeterlidir. Buradan kaynaklanan bütün oportünist, reformist sonuçlarla, zorunlu olarak buradan kaynaklanan burjuva-demokratik devrimle proleter devrim arasındaki ilişki bağlamındaki reformist anlayışla ulusal bir kısıtlamaya düşmek için, bu bağlantıdan bizi çevreleyen kapitalist dünyadaki çelişkileri, dış koşulları, dönüşümün dış koşullarını çıkarıp bir kenara bırakmak yeterlidir.

O halde burjuva-demokratik devrimin proletere dönüşmesi ve bunun temposunun hızlanması için iç ve dış koşullar arasındaki mümkün olan en iyi bağlantı hangisidir? Devrimin dönüşmesi için 1905 ve 1917 yıllarındaki koşulların karşılaştırılmasıyla, bu yeterince açıklığa kavuşmuştur. İç koşullar açısından bu, devrimin (proleter ve köylü [devriminin-ÇN]) iki sınıf çizgisi arasında proleter devrimin tıpkı burjuva-demokratik kadar ya da daha güncel hale geldiği türde bir ilişkidir. Dış koşullar açısından bu, tüm kapitalist dünyada çelişkilerin öyle bir derecede gelişmesi ve keskinleşmesidir ki, birincisi, bunlar proleter devrimin şiddete dayalı çatışmalarına elverişli bir devrimci durum yaratırlar, (çelişkilerin gelişme ve keskinleşmesinin-ÇN) bu derecesinde, tüm kapitalist sistem proleter devrimi artık bağrında taşır ve ikincisi, devrimci ülke üzerinde karşı-devrimci bir baskı olanağı en geniş ölçüde azaltılmış ve bu arada bu ülkede bizzat iç çelişkiler en geniş ölçüde

keskinleştirilmiştir. En uygun koşullar ancak gelişmiş emperyalizmden kaynaklandığı içindir ki, (bu koşullar-ÇN) 19. yüzyılın ortasında salt tohum halinde varlardı, gerçi bu durum Marx ve Engels'in sürekli devrim teorisini yaratmalarına izin veriyordu, ama henüz gerçek bir dönüşüme olanak tanımıyordu. Tam da bu yüzden, 1905 yılında artık emperyalizmin çelişkileri varolduğundan, ama bunlar henüz tam gelişmemiş olduklarından, Rus devriminin reel bir dönüşme olanağı vardı, ancak bu (olanak-ÇN); birincisi, iç ve dış koşullarca yeterince garantilenmemişti ve ikincisi, dönüşme temposu çok yavaş bir tempo olarak görünüyordu. Emperyalizmin çelişkileri tüm keskinlikleriyle ortaya çıktıkları andan itibaren, emperyalist savaş zamanından itibaren, onun devrimcileştirici etkisi, henüz burjuva-demokratik devrim aşamasından geçmemiş, ama daha serflik kalıntılarının örtüsü altında kapitalist çelişkileri geliştirmiş ve proletaryanın burjuvaziye karşı mücadelesini ön plana geçirmiş olan ülkelerde, kaçınılmaz biçimde gecikmiş burjuva-demokratik devrimlerin proletere dönüşmesini gerektirir. Çelişkilerin can alıcı noktasını bu ülkelerin çevresine ve içine kaydıran emperyalizm, kaçınılmaz olarak bunların burjuva-demokratik devrimlerindeki proleter sınıf çizgisini kuvvetlendirir ve (emperyalizm-ÇN) feodalizmin kalıntılarının korunmasında çıkarı olanlarla ittifaka girerek, bu devrimlere anti-emperyalist bir karakter verir.(68) Emperyalizmin bugünkü döneminde dönüşüm için son derece uygun olan bu dış koşullar, muazzam, sürekli güçlenen bir proletarya diktatörlüğü ülkesinin, SSCB'nin varlığıyla en üst düzeye yükseltilmektedir. Marx ve Engels'in Almanya için 1850 yılında ve Lenin'in Rusya için 1905 yılında vurguladığı, burjuva-demokratik devrimin proletere dönüşmesinin garantilerinin bu en önemlisi, başka bir ülkede sosyalist devrimin daha önceki zaferi, böylece sağlanmıştır. Modern burjuva-demokratik devrimlerin, bunlar proletarya ve onun proleter komünist partisi tarafından yönlendirilen köylü devrimleri oldukları ölçüde, (sosyalist devrime-ÇN) dönüşmesi, bir yasa

haline gelmektedir. Ama bu dönüşümün temposu, görmüş olduğumuz gibi, iç ve dış koşullara aynı ölçüde bağlıdır. İç koşullar, sonuçta verili ülkede, feodalizmin kalıntılarıyla karşılaştırıldığında o ülkenin kentlerinde ve köylerinde kapitalist ilişkilerin gelişme derecesine indirgenmektedir. Temelde, iç koşullar açısından bakıldığında, proletarya ve partisi tarafından burjuva-demokratik (kural olarak tarım, köylü) devrim(in)de önder rolün ele geçirilme temposu ve bu devrimin tamamlanma derecesi buna bağlıdır. Proletaryanın kapitalist ilişkilere karşı mücadelede sınıf bilincinin ve örgütlülüğün gelişmesi, bu mücadelede köy yoksullarının proletaryaya katılmalarının ölçü ve temposu, nihayet orta köylülüğün tarafsızlaştırılmasının (ve modern koşullarda kısmen katılımının da) ölçü ve temposu buna bağlıdır.(69) Tüm bunlar ama, artık bildiğimiz gibi, burjuva-demokratik devrimin sosyaliste dönüşmesinin hangi tempoda olacağını belirlemektedir.

DİPNOTLAR:

1) Alıntılar "Komünist Enternasyonal Programı", Carl Hoym ve Halefleri Yayınevi, Hamburg-Berlin 1928, s. 57-59 arası; vurgulamalar çoğunlukla tarafımızdan yapılmıştır.(s. 9)

2) Lenin Külliyatı, cilt VI, 1922 basımı, s. 395 [Rusça].(s. 14)

3) Lenin Külliyatı, cilt VI, s.357, karşılaştır cilt VI, aynı baskı, s. 129 ve Lenin derlemesi V, s. 452 ("Devrimin Aşamaları, Yönü ve Perspektifleri" makalesinin planı için 6. tez.) (s. 15)

4) Yazar bu bölümde ve devamında, Marx ve Engels'in yalnızca Almanya'da 1848-1850 yıllarına ilişkin, devrimin dönüşmesi sorunu bağlamındaki açıklamalarını ele almaktadır. Bu elbette ki Marx ve Engels bu sorunu başka yerlerde de ele almadıklarından dolayı değil, bu makalenin amacı açısından yeterli olduğu için böyledir.(s. 15)

5) Merkez Komite'nin Mart 1850'de Komünistler Birliği'ne Söylevi, "Komünizmin Temel Kitapları", cilt I, Uluslararası Yayın Kurumları Birliği, Berlin, s. 57.(s. 15)

6) Aynı yerde.(s. 15)

7) Aynı yerde.(s. 16)

8) Aynı yerde.(s. 16)

9) Aynı yerde.(s. 16)

10) "Marx ve Engels'e Göre Proletaryanın Müttefiki ve Sınıf Olarak Köylülük" adlı çalışmamda, bu görünürdeki çelişkileri ayrıntılı bir biçimde ele alma olanağım oldu. (Almanca: "Marksizmin Bayrağı Altında", yıl 2, cilt 3(6), s. 252-265.) (s. 17)

11) Lenin Külliyatı, cilt VI, s. 212 ve 213, Rusça; 1922 basımı.(s. 19)

12) Merkez Komite'nin Söylevi..., s. 66.(s. 20)

13) "Söylev"de, küçük-burjuva demokratlar, zafer ortak olmamasına rağmen ve esasen "cesaretleri, kararlılıkları ve fedakârlıklarıyla işçiler (onu-ÇN) elde etmiş olmasına rağmen, küçük-burjuva demokratlar iktidarı ele geçireceklerdir" denir (Merkez Komite'nin Söylevi, s. 62). (s.20)

14) Engels, "Alman Köylü Devrimi", Mehring baskısından aktarılmıştır, Singer Yayınevi, 6. baskı, 1920, s. 23.(s. 22)

15) Lenin Külliyatı, cilt I, 3. baskı, Rusça, s. 192.(s. 23)

16) Engels, "Alman Köylü Devrimi", s. 23 ve 24. (s. 23)

17) Lenin Külliyatı, cilt VI, 1922 baskısı, s. 487 (Rusça), ("Sosyalizm ve Köylülük" makalesi).(s. 25)

18) Marx, "Fransa'da Sınıf Savaşımları", Engels'in Girişi, s. 10 ve 11, Vorwärts Yayınevi, Berlin 1920.(s. 26)

19) "Düşünür, İnsan ve Devrimci Olarak Karl Marx", Edebiyat ve Politika Yayınevi, s. 41.(s. 26)

20) Bkz. Engels, "Almanya'da Devrim ve Karşı-Devrim", cilt I, ayrıca Lenin, "İşçi Partisi ve Köylülük" ve "Rus Sosyal-Demokrasisinin Tarım Programı".(s.27)

21) Karş., Marx, "Fransa'da Sınıf Savaşımları" ve "18 Brumaire".(s. 31)

22) Marx, "Fransa'da Sınıf Savaşımları", s. 94, Vorwärts Yayınevi, Berlin 1920.(s.31)

23) Aynı yerde, s. 101, Marx ve Engels'in, kapitalist zincirin ilk kırılmasını kapitalist bakımdan en yüksek gelişmiş ülkelerde değil, görece az gelişmiş ülkelerde mümkün gördüklerini gösteren karakteristik bir sonuç çıkarma.(s. 32)

24) Lenin Külliyatı, cilt I, 1927 (Rusça), s. 191 ve 192. (Altını ben çizdim. K.P.).(s. 33)

25) Lenin, TE, cilt VI, 1. yarı cilt, "'Iskra' Dönemi", Edebiyat ve Politika Yayınevi, s. 114-116.(s. 35)

26) Lenin Külliyatı, cilt VI, 1922 baskısı (Rusça), s.133. "Sosyal-Demokrasi ve Geçici Devrimci Hükümet".(s. 36)

27) Lenin Külliyatı, cilt XV, s. 512, (Rusça).(s. 37)

28) A.g.e., s. 508 ve 509.(s.37)

29) Alıntı yapılan "Sosyal-Demokrasi ve Geçici Devrimci Hükümet" makalesine bkz., TE III. Bölüm, cilt VI, 1922, s. 129 (Rusça).(s. 38)

30) Lenin Külliyatı, cilt IX, 1925, s. 265 (Rusça).(s. 40)

31) A.g.e., s. 280.(s. 40)

32) A.g.e., cilt I. 1926 baskısı, "'Halkın Dostları' Kimlerdir?", s. 189, (Rusça).(s. 40)

33) Bkz. Lenin'in "P. Sorokin'in Değerli İtirafları" makalesi, Külliyat, cilt XV, s. 564 (Rusça), kısa süre önce Stalin yoldaşın "Orta Köylülerle İttifak Üzerine Lenin" makalesinde alıntı yaptığı makale.(s. 41)

34) Lenin Derlemesi, cilt V, s. 452, "Devrim Aşamaları, Yönleri ve Perspektifleri", 6. tez, (Rusça).(s. 41)

35) Marx, "Fransa'da Sınıf Savaşımları", s. 85.(s. 42)

36) Lenin Külliyatı, cilt VI, 1922 baskısı, s. 129 (Rusça).(s. 43)

37) Lenin Külliyatı, cilt IX, "Stockholm Parti Kongresinde Tarım Sorunu", s. 410 (Rusça).(s. 44)

38) A.g.e., s. 399, "4. Parti Birlik Kongresinde Tarım Sorunu Konusunda Son Söz". Altını biz çizdik.(s. 45)

39) Lenin Külliyatı, cilt IX, s. 339 ve 412 (Rusça).(s. 46)

40) A.g.e., s. 412.(s. 46)

41) A.g.e., aynı yerde.(s. 46)

42) Engels'in, Marx'ın "Fransa'da Sınıf Savaşımları"na Giriş'i, 1925, s. 14 ve 15.(s. 52)

43) Engels, Giriş... s. 13.(s. 54)

44) Engels, Giriş... s. 13.(s. 54)

45) Lenin, TE, cilt XVIII, s. 413 vd., "Bazı Tezler", Edebiyat ve Politika Yayınevi, Viyana-Berlin.(s. 59)

46) Lenin, TE, cilt XVIII, s. 421, "Devrimin İki Çizgisi Üzerine".(s. 60)

47) Altını çizen Lenin.(s. 61)

48) Altını çizen Popov.(s. 61)

49) Lenin, TE, cilt XVIII, s. 321 vd., "II. Enternasyonal'in Çöküşü". (s. 63)

50) "Onun burjuva gelişmesi dikkat çekecek ölçüde hızlı ilerliyor." Lenin Külliyatı, cilt XVIII, s. 121 (Rusça).(s. 63)

51) Lenin, TE, cilt XVIII, "Devrimin İki Çizgisi Üzerine".(s.63)

52) A.g.e., "Sosyalizm ve Savaş".(s. 63)

53) A.g.e., s. 421, "Devrimin İki Çizgisi Üzerine".(s. 64)

54) Şubat'ta Lenin'in "Taktik Üzerine Mektuplar"ında (Lenin, TE, cilt XX, 1. yarı cilt, s. 129-144) yazdığı gibi, alışılmış tipte burjuva-

demokratik devrim, yani iktidarı burjuvaziye veren devrim, tamamlanmıştı. Bu ama, Lenin'in Rusya için düşündüğü ve hâlâ önde duran köylü tipinde burjuva-demokratik devrimin sonuna getirildiği ve tamamlandığı anlamına gelmiyordu.(s. 65)

55) Bunun için bkz. "III. Enternasyonal ve Tarihteki Yeri" makalesi, Marksist Kitaplık, cilt 8.(s. 65)

56) Daha önce bundan sözetmiştik.(s. 65)

57) 9. Sovyet Kongresine Rapor, cilt XVIII, bölüm I, s. 422 ve 423 (Rusça).(s.65)

58) Lenin, TE, cilt XX. 1. yarı cilt, s. 14.(s.66)

59) A.g.e., s. 115(s. 66)

60) Lenin, a.g.e., s. 126 vd., 132.(s. 66)

61) ve köylüler, diye ekler Lenin "İkili İktidar Üzerine" makalesinde ("proleterlerin ve köylülerin yetersiz sınıf bilinci ve yetersiz örgütlülüğü"), Lenin, TE, cilt XX, 1. yarı cilt, s. 127.(s. 67)

62) A.g.e., s. 141.(s. 67)

63) Lenin, TE, cilt XX, 1. yarı cilt, s. 135.(s. 68)

64) Aynı yerde, s. 136, "Taktik Üzerine Mektuplar".(s. 68)

65) Lenin, TE, cilt XX, 1. yarı cilt, s. 136.(s. 69)

66) "Sovyetler bir bütün olarak köylülüğü birleştirdi", dedi Lenin bu dönemdeki kır Sovyetleri Üzerine "Proleter Devrim ve Dönek Kautsky" adlı broşüründe. Ve eğer bunlar bir bütün olarak köylülüğü, yani köy yoksullarını, orta köylüyü ve Kulakları toprak işçilerinin katılımıyla ve kent proletaryasının, onun Sovyetlerinin, onun Partisinin hegemonyası altında birleştirdiyse, bu, kentin proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü aşamasını halihazırda geçmiş bulunduğu, köyün ise henüz geçmediğinden başka bir anlama gelmez. Bu diktatörlük önceleri tüm-Rusya ölçeğinde burjuvazinin diktatörlüğüyle içiçe geçmişti. Şimdi, Ekim Devriminden bir yıl sonra, kır Sovyetleri vasıtasıyla proletarya diktatörlüğüyle içiçe geçmektedir. (s.69)

67) Lenin Külliyatı, cilt XVI, 1923, s. 250 ve 251 (Rusça).(s. 71)

68) Burada ve tüm makalede proletaryanın ve onun partisinin taktiği sorununa, burjuva-demokratik devrimin proletere dönüşmesinde doğru bir taktiğin önemine değinmiyoruz. Bu önemli sorunun ele alınması, ayrı bir makale gerektirmektedir.(s. 75)

69) Burada sorunun sömürge ve yarı-sömürge ülkeler için önemli olan bir yanına, bu ülkelerdeki devrimlerin taşıdıkları ulusal kurtuluş mücadelesinin niteliği yanına değinmiyoruz.(s. 76)

A. S. DOBROV

KAPİTALİST ÜLKELERİN EKONOMİK COĞRAFYASI

ORTA DERECELİ OKULLAR İÇİN DERS KİTABI

9. Sınıf

Kitabın birinci baskısından çevrilmiştir,
RSFSC Eğitim Halk Komiserliği tarafından onaylanmıştır

İngilizce'ye çeviren: W R. Humphries

DERS KİTAPLARI DEVLET YAYINEVİ
MOSKOVA — 1935

I. GİRİŞ

GENEL SORUNLAR

1— Çeşitli Ülkelerin Gelişme Seviyeleri ve Kapitalist Dünyadaki Rolleri

Gelişme Seviyesindeki Farklar

Kapitalist dünyanın ülkeleri birbirinden çok büyük farklılıklar gösterir. Birbirinden çok farklı ABD, Polonya ve Çin'i anmak yeter. ABD, toplam dünya üretiminde büyük relatif ağırlığa sahip (tüm otomobillerin %90'ı, toplam makine üretiminin %60'ı, çelik ve bakır üretiminin %50'si) büyük-ölçekli, çok gelişmiş bir sanayie sahip güçlü bir emperyalist devlettir, kapitalist bakımdan gelişmiş bir tarıma sahip olduğundan, bir dizi ülkeyi derinden etkilemektedir.

Öte yandan Polonya, büyük-ölçekli sanayii görece az olan, iyi gelişmiş bir küçük el zanaatlarına, geri bir tarıma ve soylu toprak mülkiyetine ve feodalizmin belirgin kalıntılarına sahip, önemli ölçüde topraksız köylüsü olan ve toprak ağası sınıfının siyasi tahakkümü altındaki bir ülkedir.

Çin ise başka bir tipi temsil etmektedir: yabancı sermayenin esiri olan, büyük-çaplı sanayii ancak rüşeym halinde olan, köylülerin serfe benzer statüsüyle karakterize olağanüstü geri bir tarıma sahip olan ve yarı-feodal toprak sahiplerinin tahakkümü altındaki geri bir siyasi düzene sahip bir ülkedir.

Bazı Ülkelerin Diğerleri Tarafından Köleleştirilmesi

Çeşitli ülkelerin sosyo-ekonomik seviyelerinin eşitsizliği, onların farklı *tarihi* koşullarının sonucudur. Bu koşulların en etkililerinden biri, bir devletin başka bir devlet tarafından ele geçirilmesi, fetheden için, fethedileni yağmalayıp sömürme temelinde kendi ekonomisini inşa etme imkanını açması olmuştur. Modern Avrupa emperyalist ülkeleri, ekonomik güçlerinin temelini, diğer ülkelerin topraklarını ele geçirme ve onları köleleştirilmiş sömürgelere dönüştürmelerine borçludurlar.

Bu fetihler ve diğer ülkelerin Avrupalı hükümetler tarafından köleleştirilmesi ta 15. yüzyılda, kapitalist gelişmenin ta başında, kâr peşindeki kaptanların ve tacirlerin uzak ülkelere seyahatler örgütleyip, okyanus yollarına hakim oldukları ve bir dizi yeni ülkeyi açtıklarında başlamıştır.

Marx'ın işaret ettiği gibi, "Amerika'da altın ve gümüşün bulunuşu, madenlerde çok sayıda yerli yaşamın mahvı, köleleştirilmesi ve gömülmesi, Doğu Hindistan adalarının fethi ve yağmalanması doğrultusundaki ilk adımlar, Afrika'nın bir kölecilik alanına dönüştürülmesi — kapitalist üretim çağının şafağı işte böyleydi. Bu idilik süreçler, ilkel birikimde bellibaşlı adımlardı. Sömürgeler, yeni sınai kuruluşlar için pazar sunuyorlardı. Avrupa sınırlarının ötesinde talanla, yerlilerin köleleştirilmesiyle, cinayetle kazanılan hazine anavatana aktı, ve orada sermayeye dönüştü."

Şimdiki emperyalist çağda, milyonlarca sömürge nüfusun sömürüsü, sömürgelere sermaye ihracında, ve orada kapitalist girişimlerin kurulmasında, yerlilerin elinden temel üretim araçlarının alınmasında, vergi sisteminde, zorla çalıştırmada, ve dolandırıcı ticaret pratiğinde kendini göstermektedir.

Bir Sömürü Biçimi Olarak Sermaye İhracı

Sermaye ihracından anlaşılan, sermayenin, biriktirilmiş olduğu ülkeden, artı-değer sızdırma amacıyla bir

başka ülkeye transferidir, ama bu sermayenin sahibi, sermayesiyle birlikte gitmez. Sermaye ihracı, diğer ülkenin ekonomisinde, sınai ve ticari girişimlerinde, tarımında, ulaştırmacılığında, bankalarında yatırımlar yapmak suretiyle, ve borç, vs. vererek gerçekleştirilir.

Sermaye ihracı, kapitalistin en yüksek ve en emin kâr olacağını düşündüğü yerlere yöneltilir. Lenin'in not ettiği gibi, sömürge ve bağımlı ülkelerde "özellikle büyük ve özellikle kolay kârlar" getiren sermaye yatırımı, genel kural olarak tarımda — pamuk, kauçuk, kahve, çay ve şeker kamışı plantasyonlarında; petrol, altın, bakır, kalay, kurşun, çinko vs. madenciliğinde; ulaştırmacılıkta, ticari girişimlerde ve borç şeklinde yatırılır. Yabancı sermaye sömürgelerde olağan dışı hallerde imalatçı girişimlere yatırılır, ama metalürji ve makine yapımı gibi sanayileşmenin temeli olan ağır sanayi branşlarında değil. Bu yüzden, daha sonra göreceğimiz gibi, sömürgelerin ekonomik gelişmesi cüceleştirildi, sanayileşmeleri engellendi, ve sömürgeler metropollerine bağımlı tutuldular.

Ödemeler Dengesi

Sermaye ihracı, ülkenin ödemeler dengesinin, yani çeşitli amaçlarla ülkeden dışarıya çıkan meblağlarla, dışarıdan ülkeye giren meblağlar arasındaki negatif ya da pozitif bilançonun bellibaşlı unsurlarından biridir. Ödemeler dengesinin başlıca kalemleri şunlardır: sermaye ithal ve ihracı, ithal sermayeye ödenen faiz ve ihraç sermaye için elde edilen faiz, ithal malların maliyeti ve ihraç mallarından elde edilen kârlar, ulaştırma geliri ve gideri, satış ve finanstan alınan komisyonlar, ve turistlerden elde edilen para. Eğer dışarıdan gelen hasılat toplamı dışarıya yapılan ödemeleri geçerse, ödemeler dengesine aktif denir; tersi durumda pasif denir. Krizden önce büyük emperyalist ülkeler (İngiltere, ABD, Fransa) genellikle aktif ödemeler dengesine sahipti, çok büyük ölçüdeki sermaye ihracını ve

pasif ticaret dengesini (ithalatın ihracatı geçmesi), daha önce ihraç edilmiş olan sermayeden elde edilen faizler ve denizcilik gelirleri ve komisyonları kapatıyordu. Öte yandan, sömürgeler ve bağımlı ülkeler ise dışarıya yabancı sermaye hesabına faiz ödemeleri yapmak zorundaydılar. Bu, ithal edilenden daha fazla mal ihraç ederek (ki bu aktif bir ticaret dengesi çıkarır ortaya), ve yeni yabancı sermaye yatırımlarının içeriye akmasıyla kapatılır.

Daha önceden ihraç edilmiş sermayeden elde edilen gelir muazzam bir hacimdedir. Örneğin İngiliz yatırımcıları 1929'da bu kaynaktan 3,3 milyar altın ruble elde ettiler. Bu meblağlar, sanayi ile bağı olmayan kapitalistler tarafından elde edilir, ve bunlara rantiyeler denir. Bu asalak rantiye sınıfın büyümesi, eski kapitalist ülkelerin (örneğin İngiltere ve Fransa) rolünü, rantiye ülkeler rolüne dönüştürür, ve bu kapitalizmin çürümesinin tezahürlerinden biridir.

Sömürgelerin Pazar Olarak Ve Hammadde Üsleri Olarak Sömürülme Yöntemleri

Sömürgelere sermaye ihracı ve dev süper-kârlar elde edilmesi, sömürgelerin hammadde üsleri olarak ve mallar için pazar olarak sömürülmesiyle birbirine bağlıdır. Bu sömürü, doğal ekonomi altında yaşayan (pazar için üretim yapmayan) yerliler kendilerini madenlere ve plantasyonlara kiralama gereği duymadığından ve ithal malları satın almadığından, doğal ekonominin yerine kapitalist ekonominin geçirilmesini (ikamesini) talep eder.

Bu nedenle yabancı sermaye, kendi sanayileri için işçiler ve kendi malları için alıcılar sağlama amacıyla doğal ekonomiyi yıkar ve kapitalist para ilişkileri tesis eder. Bu amaçla birçok yöntemler kullanır: a) Yerlilerin elinden temel üretim araçlarını —toprak— alır (pekçok halde bu, yerlileri verimsiz topraklara transfer etme, onları sulama hakla-

rından, ve ormanlardan yararlanma hakkından yoksun bırakma); b) tüm bir dizi para vergisi koyar — kelle vergisi, kulübe ve toprak vergisi, büyükbaş hayvan vergisi ve gelir vergisi ve ordu için, yol inşası için, yapay sulama için, hastanelerin bakımı için özel vergiler.

Bu yöntemlerle mahva sürüklenen yerliler, işgüçlerini madenlere ve plantasyonlara satmak, ve kapitalist meta değiş-tokuşuna katılmak zorunda bırakılırlar. Onların sıkıntıları, yerlilerin pekçoğunu, onları neredeyse köleleştiren uzun vadeli iş kontratları imzalamaya zorlar.

Bu ekonomik zorun yeterince çabuk sonuç vermediği ve işgücü eksiği olduğu bazı durumlarda, kapitalistler doğrudan fiziki zora başvururlar.

Sömürgelere kapitalist ilişkileri getirmenin bu yöntemleri, ya da emperyalistlerin dediği gibi "yerlileri çalışmaya alıştırma", yalnızca sömürge nüfusun gaddarca sömürülmesine yolaçmakla kalmaz, bizzat kendileri birer sömürü biçimidirler.

Bu yöntemlere *eşitsiz ticaret* eklenir. Bu, sömürgelerin dış ticaretinin tekelini elinde bulunduran yabancı sermayenin, tekel durumunu kullanarak, kendi sanayiinin ürünlerini yüksek fiyatla satması, ve sömürgelerin değerli tarımsal ve mineral hammaddelerini ve gıda maddelerini düşük fiyatla satın almasından ibarettir. Bu konuda tam bir fikre varabilmek için, emperyalist zulmün ağırlığını artıran sömürge idaresinin sınırsız keyfiliğini akılda tutmak gerekir.

Sömürge ve bağımlı ülkeleri boyunduruk altına alırken yabancı sermaye müttefik ve aracı olarak yerli sömürücü sınıflardan yararlanır: yarı-feodal mülk sahipleri, tacirler ve tefeciler.

Sömürgelerin Köleleştirilmesinin Bir Sonucu Olarak Dünya Kapitalist Ekonomisinin Coğrafi Dağılımında İrrasyonallik Ve Antagonizma

Sömürgelerde ve bağımlı ülkelerde yabancı sermayenin

tahakkümü, onların ekonomik gelişmesine ve dünya kapitalist ekonomisini coğrafi dağılımına güçlü bir şekilde yansır. Bu coğrafi dağılım *irrasyonal* ve *antagonist* bir hale gelir. Bir yandan, ithal hammaddelerle ve hatta bazen ithal petrolle, ihracat için üretim yapan emperyalist ülkeler görürüz. Diğer yandan, tahakküm eden güçlerin tekyanlı tarım ve hammadde eklentilerine dönüşmüş sömürge ve bağımlı ülkeler görürüz. Sanayileşmekten alıkonulan (çoğu zaman hammaddelere sahip olmalarına rağmen) bu ülkeler, sınai yakıt ve hatta bir miktar tarımsal meta ithal etmek zorundadırlar. Muazzam sömürgelere sahip büyük bir sınai ülke olan İngiltere, örneğin, dünyada en büyük pamuk sanayiine, ve büyük-ölçekli bir metal sanayiine sahiptir. Pamuk sanayii, üretiminin %75'ini dışarıya gönderir (Hindistan, Çin, Afrika'ya). Aynı zamanda dışarıdan ham pamuk ve yün getirir (Hindistan, Çin, Mısır, ABD). İngiliz metal sanayii, üretiminin %30'unu ihraç eder, ve hammaddeleri ithal eder — demir cevherinin ve demir-dışı metallerin bir kısmını —bakır, kalay, çinko, kurşun, nikel— İngiliz İmparatorluğu sömürgelerinin bir kısmından (Newfoundland, Kanada, Malaya, Hindistan) ve diğer ülkelerden (İsveç, İspanya, ABD, Bolivya). İngiltere, ekmek, et, ve mandıra ürünlerinin %75'ini ithal eder. Japonya, İtalya ve Hollanda'nın sanayii de aynı temel üzerine kuruludur. Öte yandan Çin, Hindistan, Hind-i-Çin, Endonezya, Kuzey Afrika'da Cezayir, ve Güney Amerika'da Brezilya, demir cevheri bakımından zengindir, ve bazılarında kömür (Çin, Hindistan), petrol (Endonezya), kurşun (Hind-i-Çin) vs. vardır. Bunlar aynı zamanda tarımsal hammadde üreticileridir (pamuk-Hindistan, Çin; kauçuk - Hind-i-Çin, Endonezya, Brezilya). Ama kendilerine ait bir makine yapım sanayileri yoktur ve metalürji sanayii nerdeyse hiç yoktur. Bazıları şimdi hafif sanayiin tekstil imalatı (Çin, Hindistan, Brezilya) gibi bazı branşlarına sahiptir, ama kendi ihtiyaçlarının tümünü karşılamak için yetersizdir, ya da ama hammmaddelerinin ihracı için sadece yardımcı

nitelikte branşlara sahiplerdir — Çin'de ve Hindistan'da çay kurutma, pamuk arıtma; Brezilya'da kahve işleme vs.

Sömürgelerin Tek Ürün Üzerinde İhtisaslaşması

Sömürgelerin ve bağımlı ülkelerin tekyanlı ekonomik gelişmesi çoğu durumda tek ürün monokültürü üzerinde —ya da doğal madenleri işleme sanayiinin bir branşı üzerinde ihtisaslaşmalarıyla daha da kötü bir duruma sokulmaktadır: kahve, Brezilya'nın ihracatının %70'idir, Kolombiya'nınkinin %79'u; şeker Küba'nın ihracatının %88'idir; kakao Ekvator'un ihracatının %50'si; pamuk Mısır'ın ihracatının %88'i; kauçuk— Malaya devletlerininkinin %58'i; petrol Meksika'nın ihracatının %43'ü ve Venezuela'nın %41'i; kalay Bolivya'nın ihracatının %76'sıdır, vs.

Emperyalizm Çağında Çelişkilerin Keskinleşmesi ve Gelişme Temposunun Eşitsizliği

Dünya kapitalist ekonomisinin anlatılan coğrafi dağılımı ve sömürge ve bağımlı ülkelerin sömürülmesi ile bağıntı içinde, bunun emperyalist güçlerle, ve emperyalist güçlerin kendi aralarında mücadelelere yolaçtığına dikkat çekmek gerekir. Bunlar sömürge pazarlarını ele geçirmek ve sermaye ihraç etmek için, hammadde kaynakları, ve mamul mal pazarları için kendi aralarında rekabet ederler.

Bir yandan büyük miktarda artan üretici güçlerin daha geniş pazarlar ve geniş hammadde kaynakları gerektirdiği ve büyük sermaye birikimlerinin uygulama için yeni topraklar aradığı, ve öte yandan dünyanın paylaşılmasının halihazırda bir oldubitti olduğu, başı boş başka toprak kalmadığı, ve şimdi her ele geçirmenin dünyanın yeniden paylaşımı niteliğinde birşey olduğu XX. yüzyılın başlangıcında, emperyalist rekabetler şiddetlendi. Zaman zaman savaş şeklinde harlayan bu mücadelenin bir sonucu olarak, kapitalist ülkelerin gelişme temposu çok büyük

farklar gösterdi. Gelişmeye geç başlayanların bazıları (ABD, Almanya), İngiltere gibi eski sınai ülkelere yetişip, onları geçtiler.

Gelişme seviyelerindeki daha önce varolan eşitsizliğe, temponun eşitsizliği, sıçramalı gelişme eklenir. Bu eşitsizlikten, Lenin tarafından öngörülen, başlangıçta bir tek ya da birkaç kapitalist ülkede sosyalizmin zaferi imkanı çıkar — emperyalizmin zincirini en zayıf olduğu halkada kırma imkanı.

Böylece, "emperyalizm döneminde eşitsiz gelişme yasası, bazı ülkelerin diğerlerine nazaran sıçramalı gelişme biçimine, bazı ülkelerin diğerleri tarafından dünya pazarından çabucak atılmalarına, halihazırda paylaşılmış olan dünyanın askeri çatışmalar ve felaketler yoluyla periyodik olarak yeniden paylaşılmasına, emperyalizm kampında çatışmaların derinleşmesi ve şiddetlenmesine, dünya kapitalizmi cephesinin zayıflamasına, bu cephenin, başka ülkelerin proletaryası tarafından yarılması imkanına, tek tek ülkelerde sosyalizmin zaferi imkanına işaret eder" (Stalin, Bir Kez Daha Partimizdeki Sosyal-Demokrat Sapma Üzerine).

Kapitalist Ülkeleri Sınıflandırma Şeması

Yukarıda anlatılanlardan, kapitalist dünyanın ülkelerini incelerken, onları bir tek grup içine sokmanın imkansız olduğu çıkar. Bazı burjuva iktisatçılarının yaptığı gibi, salt sınai ülkeler ve tarımsal ülkeler diye sınıflandırılamazlar. Böyle yapmak, kapitalist ekonominin coğrafi dağılımındaki irrasyonelliği ve antagonizmayı gözlerden gizler, onun sömürücü niteliğini ve iç çelişkilerini örtbas eder.

KOMİNTERN PROGRAMININ SINIFLANDIRMA ŞEMASI

..Komintern VI. Kongresi (1928) tarafından benimsenen kapitalist ülkeleri sınıflandırma şeması, onları sosyo-ekonomik gelişmenin seviyesine göre üç ana gruba ayırır: 1) yüksek derecede gelişmiş kapitalizm ülkeleri, ya da yüksek kapitalizm ülkeleri; 2) kapitalizmin orta seviyede gelişmiş olduğu ülkeler, ve 3) sömürge, yarı-sömürge, ve bağımlı ülkeler.

Birinci ve ikinci gruplar da kendi içlerinde: a) güçlü emperyalist ülkeler, yani Büyük Güçler denilenler, b) emperyalist sistem içinde ikincil bir rol oynayan ülkeler ve c) kendi kendini yöneten dominyonlar, şeklinde ayrılır.

Yüksek Derecede Gelişmiş Kapitalizm Ülkeleri:

Yüksek derecede gelişmiş kapitalizm ülkeleri, "büyük üretici güçlerle, merkezileşmiş sanayinin büyük önemi ve küçük ekonominin görece az önemi, ve uzun zamandan beri kurulu burjuva-demokratik düzen" ile karakterizedir.

Bu ülkelerde Komintern'in programı doğrudan doğruya proletarya diktatörlüğünün kurulmasını hedefler, bunu takiben tüm büyük-çaplı sanayi millileştirilir, ve çok sayıda devlet çiftlikleri —sovhozlar— örgütlenir, bireysel köylülere toprak dağıtımı son derece azdır. Burada, bir bütün olarak sosyalist gelişmenin —özelde de tarımın— hızlı temposu

hesaba katılır. Yüksek derecede kapitalizm ülkeleri şunlardır: a) güçlü emperyalist ülkeler —ABD, Büyük Britanya, Almanya, Fransa; b) emparyalist sistem içinde ikincil bir rol oynayan ülkeler —Hollanda, Belçika, İsviçre, İsveç, Avusturya ve Çekoslovakya, Norveç ve Danimarka bu yüksek gelişme seviyesine yakındırlar; c) kendi kendini yöneten Kanada ve Avusturya dominyonları da yüksek kapitalist gelişme seviyesine yakındırlar. İkincil emperyalist ülkeler belirli bir ölçüye kadar Büyük Güçlerin sermayesine bağımlıdır. Örneğin Danimarka ve Hollanda İngiltere'ye; Belçika ve Çekoslovakya Fransa'ya.

Kapitalizmin Orta Seviyede Gelişmiş Olduğu Ülkeler::

Kapitalizmin orta seviyede gelişmiş olduğu ülkeler, kırsal ekonomide yarı-feodal ilişkilerin yaygın kalıntıları ile, sosyalist inşa için zorunlu maddi öncüllerin belirli bir minimumuna sahip olma ile, ve fakat burjuva-demokratik reformasyonlarını (yeniden yapılanmalarını) tamamlamamış olmakla karakterizedirler. Yabancı sermaye, bu gruptaki ülkelerde önemli bir rol oynar. Bu gruptaki ülkeler, yüksek derecede gelişmiş kapitalizm ülkelerine çeşitli derecelerde bağımlıdırlar.

Komintern programı, bu ülkelerde sosyalist devrimin farklı bir yolda gelişebileceğini tanır. Bazılarında, "proletarya diktatörlüğü hemen değil, fakat proletarya ve köylülüğün demokratik diktatörlüğünden, proletaryanın sosyalist diktatörlüğüne geçiş süreci içinde gelebilir". Baş rol, ve bazı durumlarda tayin edici rol, tarım devrimi tarafından oynanır — köylü kitlelerin devrimi, ve müsadere edilmiş toprağın önemli bir bölümü köylülere gider. Burada sosyalist inşanın en önemli görevi, köylü işletmelerinin kollektivizasyonu olacaktır. Bu ülkelerde sosyalizmin inşasının genel temposu oldukça yavaş olacaktır.

Orta seviyede kapitalist gelişmeye sahip ülkeler şunlardır: a) güçlü emperyalist ülkeler (Büyük Güçler) arasında — Japonya, ve İtalya; b) emperyalizm sistemi içinde ikincil bir rol oynayan ülkeler arasında — Polonya, Romanya, İspanya, Portekiz, Macaristan, Yugoslavya, Bulgaristan, Yunanistan, Finlandiya, Estonya, Letonya, Litvanya, Türkiye; c) Britanya'nın dominyonları arasında — Özgür İrlanda Devleti, Yeni Zelanda, Newfoundland.

Bağımlı, Yarı-sömürge Ve Sömürge Ülkeler:

Bağımlı yarı-sömürge ve sömürge ülkeler, sanayinin belli bir nüve halinde ve bazen oldukça büyük bir gelişimiyle, fakat [sanayinin bu gelişme seviyesinin-ÇN] bağımsız sosyalist inşa için yetersiz olmasıyla, ortaçağın feodal ilişkilerinin gerek ekonomik yaşamda gerekse siyasi üstyapılarında hakim olmasıyla (predominance = Vorherrschaft); ve nihayet, önemli sınai, ticari ve bankacılık işletmelerinin, başlıca ulaşım araçlarının, büyük toprak sahipliğinin, plantasyonların vs. yabancı emperyalist grupların elinde yoğunlaşmasıyla karakterizedir.

Komintern programı şunu belirtir: "Burada merkezi devrimci görev, bir yandan feodalizmle, pre-kapitalist sömürü biçimleriyle mücadele, ve öte yandan köylü tarım devriminin gittikçe geliştirilmesidir." Kural olarak, proletarya diktatörlüğüne geçiş burada ancak bazı hazırlık adımlarından sonra, burjuva-demokratik devrimin sosyalist devrime tüm dönüşmesinin sonucu olarak mümkün olacaktır. Başarılı sosyalist inşa ancak, durumların çoğunda, proletarya diktatörlüğü altındaki ülkelerin doğrudan yardımıyla mümkün olacaktır.

Bu grup üç alt gruba ayrılır: a) sömürge, b) yarı-sömürge ve bağımlı ülkeler, ve c) kolonileştirilmiş bölgeler ve dominyonlar.

Sömürge ülkeler, ya da sömürgeler, iktisadi ve siyasi

ilişkilerinde emperyalist ülkelere tabidir. Bunların çoğunluğu formal olarak emperyalist ülkelere ilhak edilmiştir. Bunlar kelimenin tam anlamıyla sömürgedirler. Diğer bazı sömürgelerde, hakim ülke, yerli hakim sınıfları tanır, fakat kendisini "koruyucu" (Protektor) ilan eder. Koruyuculuk ilanı, emperyalist gücün yönetiminin (iktidarının) ilanı olarak görülür. Bu gibi sömürge ülkelere *"protektorat"* da denir.

Dünya savaşının sonucu olarak el değiştiren sömürge ülkeler (Afrika'daki eski Alman sömürgeleri, Pasifik Okyanusu'ndaki adalar, ve Türkiye'nin eski sömürgeleri — Suriye ve Filistin), galiplerin birine formal olarak ilhak edilmekle değil, galiplere Cemiyet-i Akvam tarafından "manda" (vesayet) verilmesiyle el değiştirdiler. Bu ülkelere "manda" denir.

Bazı sömürge ülkeler, Mısır ve Irak, İngiliz efendilerin iktidarını tehdit eden ulusal kurtuluş hareketlerinin gelişmesine rağmen, "bağımsız" ülkeler olarak tanındılar. İngiltere ile —ona ülkenin iktisadi ve siyasi yaşamını resmen kontrol etme ve orada asker bulundurma hakkı veren— anlaşmalar imzalandı.

Yarı-sömürge ve bağımlı ülkeler resmi olarak bağımsız sayılırlar, fakat bu bağımsızlık sadece biçimseldir —hukukidir—, gerçekte ise bu ülkeler yabancı sermayeye tabidirler, iktisadi ve siyasi olarak tabidirler. Lenin bu ülkeleri "geçici biçimler" olarak adlandırdı, bağımsız kapitalist ülkeler ile sömürgeler arasında "orta". "Mali sermaye, tüm iktisadi ve uluslararası ilişkilerde öyle tayin edici bir güçtür ki, tam siyasi bağımsızlığa sahip ülkeleri bile kendisine tabi kılabilir ve gerçekten de kılmaktadır. Mali sermayenin — tabi ülkelerin ve halkların siyasi bağımsızlığı ile bağlantılı olan— böyle bir bağımlılıkta daha fazla kolaylık ve kâr bulması anlaşılırdır. Yarı-sömürge ülkeler bu bakımdan "orta" olarak tipiktir". (Lenin, TE, cilt XIX, s. 136)

Kolonileştirilmiş bölgelerin durumu, sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin durumundan farklıdır. Kolonileştirilmiş bölgeler, Avrupalı kapitalist ülkelerden kitlesel göç yerleri

haline gelmektedir, ve bu bölgeler, metropol ülkenin kapitalist sisteminin bir devamı haline gelir. "Metropolden (gelen) burjuvazi, metropolün burjuvazisinin sömürge uzantısından başka birşey değildir." Kolonileştirilmiş topraklardan İngiltere'ye ait olan bazıları özyönetim elde ettiler. Bunlara dominyon denir ve Komintern tezlerine göre bunlar "emperyalist sistemin eşit ya da nerdeyse eşit üyeleridir". Gelişme seviyesine gelince, bunlar orta seviyedeki bir ülkeninkine yakındır, ve bazıları (Kanada ve Avusturalya) yüksek derecede gelişmiş kapitalizm ülkelerine yakındır.

Komintern programının işaret ettiği gibi, sömürge ülkeler içinde hiç işgücünü satan işçileri olmayan, çoğunluğun aşiret koşulları altında yaşadığı, ulusal burjuvazinin olmadığı ve emperyalist ülkenin, askeri işgalci rolünü oynadığı geri ülkeler vardır. Kapitalist gelişme yoluna nerdeyse girmemiş ülkeler, şu şartlarla bu kapitalizm aşamasını atlayabilirler: 1) yabancı sermayeyle ulusal kurtuluş için başarılı bir mücadele yapmak ve 2) proletarya diktatörlüğü ülkelerinden yardım almak. Özellikle geri ülkeler arasında Afrika'daki bazı sömürgeler vardır.

Bu bağımlı, yarı-sömürge ve sömürge ülkeler grubunda şu ülkeler vardır: a) bağımlı ve yarı-sömürge ülkeler: Avrupa'da — Arnavutluk; Asya'da — Çin, Siyam, İran, Afganistan ve Arap ülkeleri; Afrika'da — Habeşistan, Liberya; Amerika'da — Arjantin, Brezilya, Şili, Uruguay, Paraguay, Bolivya, Peru, Venezüela, Meksika ve diğerleri; c) sömürgeler: Asya'da — Hindistan, Fransız Hindi-Çin'i, Seylan adası, Kıbrıs, Suriye (manda ülke), Filistin (manda ülke), Irak (kontrol altında ülke); Afrika'da — Mısır (kontrol altında ülke), Anglo-Mısır Sudan'ı, Uganda; Tanganika (manda ülke), Rodezya, Güney-Batı Afrika (manda ülke), Madagaskar adası, Belçika Kongo'su, Togo ve Kamerun (manda ülkeler); Fransız Ekvator Afrikası, Fas, Tripolitanya ve diğerleri; Amerika'da — Guyana, Honduras, ve bir dizi Batı Hint adaları, Okyanusya adaları.

İSPANYA VE PORTEKİZ

§ 1— Genel fiziki-coğrafi özet

İspanya ve Portekiz, Avrupa'nın güneybatısında Pireneler yarımadasındadır. Portekiz batı bölümündedir (alanı 92 000 km²). İspanya çok daha büyük bölümünü tutar (498 000 km²). Yarımadanın güneydeki uç noktası — Cebelitarık (5 km²) — İngiliz donanmasının bir kalesidir...

Kuzey-doğu kıyı şeridinde ve Pirenelerin eteklerinde kestane, kayın ve meşe ormanları, meyve ağaçları, bağlar ve vadilerde zengin otlaklar vardır.Akdeniz tipi bitki örtüsü güney-doğudadır. Dört mevsim yeşil ağaçlar ve çalılar (bambu ve mantar meşesi), üzüm ve çeşitli güney meyveleri — zeytin, portakal ve hurma— vardır. Bu bölgelerin bitki örtüsü son derece zengindir, özellikle suni sulama olan yerlerde.

Pireneler ve yarımmadası çeşitli mineral kaynaklar bakımından zengindir, demir, çinko, kurşun, kalay, civa. Ama kömür kaynağı küçüktür. Ana demir cevheri yatakları kuzeyde, kurşun, kalay ve çinko kuzey-doğuda, bakır güneyde ve civa merkezdedir.

Pireneler Fransa ile iletişim için engeldir. Koşullar tarım için ancak kıyı bölgelerinde (özellikle Portekiz'de) elverişlidir. Güney-doğuda sulama işlerine gereksinim vardır.

§ 2— Kısa tarihi-ekonomik özet

XV.-XVI. yüzyıllardaki büyük coğrafi keşifler döneminde İspanya ve Portekiz Avrupa'da çok büyük bir rol oynadılar. Bu zamandan önce bile bu iki ülke Akdeniz bölgesindeki uluslararası ticaretin başta gelen unsurları idi. XV. yüzyılın sonuna kadar gelişmiş ve güçlenmiş olan İspanyol ve Portekiz ticaret sermayesi, yeni ülkelerin keşfine ve fethine çabalıyordu. İspanya Güney Amerika ve Kuzey-Doğu Afrika'da, Portekiz ise Hindistan, Endonezya, Asya, Brezilya, Güney Amerika ve Güney Afrika'da başarılı oldular.

XVI. yüzyılın ikinci yarısında İspanyol imparatorluğunun toprakları İtalya'da Napoli, Milan ve Sicilya adasına; Fransa'nın bir parçasına (Burgund); Alçak Ülkeler'e kadar uzanıyordu ve Amerika'da büyük sömürgeleri vardı. Portekiz'in de muazzam sömürge toprakları vardı.

Pireneler yarımadasının dünyanın iki deniz yolu üzerindeki coğrafik konumu —Akdeniz ve Atlantik—, onun başarısına katkıda bulundu. Portekiz'in başkenti Lizbon, dünya çapında önemli bir liman haline geldi. Sömürgelerde yağmalanan zengin sömürge hazineleri İspanya ve Portekiz'e getirildi. Bu (hazineler) gelecekte sınai gelişme için ilkel birikim olarak hizmet edebilirdi. Ne var ki, bu iki ülkenin tekelci sömürge hegemonyası, Alçak Ülkeler, Fransa ve İngiltere'de, genelde Atlantik'in kuzey-doğu kıyılarında yeni kurulmuş ticaret kapitalisti merkezlerin rekabeti yüzünden XVI. yüzyılın sonundan itibaren gerilemeye başladı. Çeşitli rakipler, kaçakçı ticaretine ve birbirleriyle açık savaşlara girdiler. İspanya ve Portekiz, iktisadi ve askeri olarak daha zayıftılar, ve bu, mücadelenin sonucunu tayin etti.

Alçak Ülkeler'in kuzeyi (Hollanda), 1566-1588 devrimini ve İspanya ile uzun süreli bir savaşı takiben, İngiltere'nin de desteğiyle, sonunda bağımsız bir devlet haline geldi. Savaş 1588'de İspanyol-Portekiz filosunun ("Yenilmez Armada") yokedilmesiyle sona erdi. XVI. yüzyılın sonu ve XVII. yüzyılın başı, denizdeki egemenliğin Hollandalılara ve İngilizlere geçmesine tanık oldu. İngilizler Portekizlileri Hindistan ve Endonezya'daki sömürgelerden ve Kuzey Amerika'dan çıkardılar, ve aynı zamanda İspanya ve Portekiz'in Güney Amerika'daki sömürgelerini tehdit ettiler.

XVII. yüzyılın ortasından sonra İngiltere, sınai kapitalist gelişme yoluna girdi, İspanya ve Portekiz ile iki ticaret anlaşması yaptı. Bu anlaşmalar İngiliz sınai mamulleri için, özellikle de Pireneler yarımadasına ve Güney Amerika'ya yünlü mamuller ihracı için özel ayrıcalıklar sağladı. Bunun karşılığında İngiltere, İspanyol-Portekiz şaraplarına ayrıca-

lıklar tanıdı. İngilizleri takiben, Hollanda ve Fransız metaları da Pireneler yarımadasına girdi. Bu, İspanya ve Portekiz'in ekonomik gelişmesini büyük ölçüde geriletti. Bunların sanayii gelişemedi, nüve halindeki kapitalist gelişme boğuldu, ve tarım bir tek ürün üzerine ihtisaslaştı — üzüm.

Avrupa sınai kapitalizminin XIX. yüzyıldaki parlak döneminde, İspanyollar ve Portekizliler sınai gelişme için elverişsiz sosyo-ekonomik koşullara sahip oldular — özellikle gelişmiş bir imalat sanayii olmaması, küçük sermaye ve güçlü feodal kalıntılar, ve bunların yanısıra kömür olmaması.

XIX. yüzyılda İspanya ve Portekiz, Amerika'daki sömürgelerini yitirdiler. 1898'de İspanyol-Amerikan savaşından sonra, ABD İspanya'dan Filipinler, Porto Rico ve Küba'yı devraldı.

Şu anda İspanya ve Portekiz, Fransız ve İngiliz sermayesinin nüfuzu altındadırlar. Portekiz'de 1910'da ve İspanya'da 1931'de bir devrim, burjuva-cumhuriyetçi düzeni kurdu.

§ 3— İspanyol-Portekiz ekonomisinin seviyesi

İspanya ve Portekiz, orta seviyede birer kapitalist ülkedir, bağcılık ve bahçecilikte uzmanlaşmış geri bir tarıma sahiptir, güçlü feodal kalıntılar vardır, önemsiz imalat, ve genelde, son derece geri bir ekonomi. Ulusal ekonomiye gelince, her iki ülke de tarım ülkesidir. Birazcık gelişmiş olan sanayi, madencilik dalları ve imalatın hafif dalları ile temsil edilir. Ağır sanayi hemen hemen yoktur. Tarım genelde düşük bir seviyededir, ve ekstansiftir. Yarı-feodal kalıntılar kırı hakimiyeti altında bulundurmaktadır. Yabancı sermaye, ve özellikle Fransız, ve İngiliz sermayesi, her iki ülkenin de ekonomilerinde —sanayide, dış ticarette, finansta ve siyasi hayatta— çok önemli bir rol oynamaktadır.

§ 4— İspanya'nın ekonomisi ve nüfusu

Nüfus:

İspanya'nın nüfusu 23 milyondur. Ortalama nüfus

yoğunluğu kilometrekare başına 45 kişidir. Nüfusun %97'si İspanyol ve yaklaşık %3'ü, Pirenelerin eteklerinde yaşayan ülkenin eski yerlilerinin —Basklarm— ardıllarıdır. Bugünkü İspanyol milliyetini biçimlendiren pekçok etnik grup vardır, bunlar dilleriyle ve hatta görünüşleriyle birbirlerinden ayrılırlar. Merkezde, platoda Kastilyenler (egemen grup); güneyde, Guadalquivir nehri vadisinde Endülüslüler, ve doğuda Katalanlar.

Nüfusun %56'sı tarımla, :21'i sanayi ile uğraşır. Proletaryanın sayısı, 2,5 milyonu tarımsal gündelikçi olmak üzere 4 milyonu geçmektedir.

Sanayi:

Genelde az gelişmiş olan İspanyol sanayiinde maden sanayi önemli bir yer tutar. İspanya'da mineral üretimi büyük oranda, İngiltere'ye ve kısmen Almanya'ya ihraç edilen demir cevheri; bakır, kurşun, manganez ve cıvadır. Cıva üretiminde İspanya dünyada ilk yeri alır (dünya toplamının %45'i). Tüm bakır madenciliği ve maden sanayiinin çoğu İngiliz sermayesinin elindedir. Kurşun madenciliği çoklukla Fransız sermayesinin, cıva madenciliği ise İtalyan ve İngiliz sermayesinin denetimi altındadır.

İmalat sanayii esas olarak hafif sanayi, tekstil ve gıdadır (şeker, konserve yiyecekler, tütün). Metal sanayii, dünya savaşı sırasında artmış olmasına rağmen çok az gelişmiştir. İmalat bölgeleri şunlardır: merkezi Barcelona olmak üzere kuzey-doğu (Katalonya); merkezi Sevilla olmak üzere güney-batı (Endülüs); merkezi Valencia olmak üzere doğu (Valencia); ve kuzeydir — metalürji bölgesi.

Burada büyük bir hidro-elektrik santrali (1,3 milyon Beygir Gücü) vardır. Hem imalatta hem de madencilikte yabancı sermaye büyük bir rol oynar.

Dünya ekonomik krizi, dünya metalürji üretimini hızla düşürdü ve İspanya'nın madencilik sanayiini etkiledi.

İspanyol demir cevheri üretimi ağır bir darbe aldı, üretimi savaş öncesi seviyenin %30'una düştü. Tekstil ve gıda sanayileri de büyük ölçüde geriledi.

Proletarya, krizden önce bile düşük ücretler alıyordu, ama şimdi çok zor bir durumdadır. Yarıdan fazlası işsizdir.

Tarımın Sosyal Yapısı:

İspanya'da soyluların ve kilisenin toprak mülkiyeti egemendir. Köylü kiracılığı ve feodal kalıntıların kökü burada yatar. Ülke çiftçilerinin %1,5'unu oluşturan toprak sahibi soyluluk, toplam tarım alanının, manastır toprakları da dahil, %52'sine sahiptir; %41,7'yi oluşturan küçük çiftçiler ise, toprağın sadece %2'sine sahiptir. Genelde, toplam toprağın %87'si büyük toprak sahiplerine aittir, sadece %13'ü orta ve küçük çiftliklere aittir, bunlar sayı olarak tüm çiftliklerin %75'inden fazlasını oluşturmalarına rağmen.

Şunu da akılda tutmak gerekir ki, küçük ve orta çiftçilerin yarısı, kiralanmış toprakları işler.

Feoal kalıntılar kendilerini kiracılık ilişkilerinde gösterirler.

Belirsiz kiralama süresi ("üç kralın yaşamı artı 29 yıl" ya da "bağların 2/3'ü bahar açıncaya kadar", vs.) pratikte toprak sahibine, kiralamayı herhangi bir zamanda sona erdirme ve köylüyü işlemekte olduğu toprakların kiralanmış kesiminden yoksun bırakma hakkını vermektedir. Aynî ödeme yaygındır; toprak sahibinin toprağı üzerinde kişisel hizmet —corvée "angarya"— ya da ürünün bölüşülmesi.

Çok yüksek kiralar nedeniyle köylüler genellikle borca girmekte ve çoğunlukla da iflas etmektedir. Toprak sahipleri, seçimler sırasında kiracı-köylülerinden siyasi amaçlar için yararlanmakta, onları "arzu edilir" adaylara oy vermeye yöneltmektedirler.

Avcılıkta toprak sahiplerinin ayrıcalığı, feodal kalıntılardan biridir: 1) toprak sahibinin toprağı üzerinde başka hiç kimsenin avlanma hakkı yoktur; 2) köylünün ateşli

silahlara sahip olma hakkı yoktur; 3) köylünün köpeği, toprak sahibinin toprağına geçerse, av hayvanlarını rahatsız ettiği bahanesiyle köylü ceza ödemek zorundadır.

Alt-kiracılık (kiracının kiracısı vb.) yaygındır. Bazen toprak sahibi ile kiracı-köylü arasında iki, üç, hatta dört alt-kiracı bulunur. Ve elbette bunlar köylünün emeğinden yaşarlar.

Tarımsal Gelişmenin Seviyesi:

Feodalizmin kalıntıları ve köylülüğün güç durumu, tarımın gelişmesini geriletir. Had safhadaki "toprak açlığı"na rağmen, elverişli toprakların %50'si işlenmemektedir. Nedenlerden birisi, harcamalar gerektiren (yapay) sulama ihtiyacıdır. İşlenen toprakları genişletmek için köylüler çok yoksuldur, toprak sahiplerinin ise saiki yoktur. Onlar daha fazla kâr getiren sınai teşebbüslere yatırım yapmayı tercih etmektedirler.

Tarım tekniği, hem köylülerin, hem toprak sahiplerinin topraklarında düşük bir seviyededir. Kuraklığa ya da ekim altındaki alanda çeşitli ürünlerin irrasyonel dağılımına karşı hiçbir önlem alınmamaktadır. Çiftçilik ekstansif şekilde yapılmaktadır; üçlü tarla sistemi hakimdir. Tarım makineleri çok küçük bir ölçüde tarıma girmiştir (bazı küçük çiftlikler tamamen kol gücüyle, ya da ilkel bir Afrika tahta pulluğuyla işlenmektedir). Mineral ve kimyasal gübre çok az kullanılmaktadır, bu da yalnızca kuzey-doğuda. Büyükbaş hayvancılık çok zayıftır.

Köylü çiftliklerindeki güç ekonomik durum, çağı geçmiş sosyal yapının ve tarım tekniğinin geriliğinin sonucudur. Tarım proleterleri ordusunun safları sürekli olarak, mahvolmuş köylülerle büyümektedir. Mahvolan köylülerin bir kısmı Güney Amerika'ya göç etmektedir.

Tarımsal Branşlar:

Bahçecilik, tarımın ana branşıdır. Üzüm, zeytin; ve

portakal, badem ve muz gibi güney meyveleri ana ürünlerdir. Bunlar, işlenen toprakların %7'sini tutar, fakat bunların değeri tahılların değerini geçmektedir. Bunlar büyük ölçüde ihraç edilmektedir. İspanya, dünya zeytinyağı üretimi ihracatında ilk sırayı tutmaktadır (dünya üretiminin %50'si), ve bunun 20'si Güney Amerika, İtalya ve ABD'ye ihraç edilmektedir. Bağcılıkta, Fransa ve İtalya'nın ardından üçüncü sırayı almaktadır (dünya toplamının %15'i). İspanyol şaraplarının %17'si ihraç edilmektedir (özellikle Fransa'ya. Fransa ucuz şarap ithal ve pahalı şarap ihraç etmektedir). Portakal ihracatı, toplam üretimin %90'ı ve badem ihracatı %60'ı olarak tahmin edilmektedir.

Buğday ve arpa, en yaygın tahıllardır. Verim düşüktür (meyve ve üzümde olduğu gibi); ama ülke pazarının ihtiyaçlarını karşılamaktadır. İpekböceği yetiştiriciliği İspanya'da büyük öneme sahiptir.

Doğal otlakların bolluğuna rağmen, büyükbaş hayvancılık düşük bir gelişme seviyesindedir. Hayvanlar kötü ırktandır ve yetersiz beslenmektedir. Koyun, esas olarak yünü için beslenmektedir.

Kriz:

Dünya ekonomik krizi İspanyol tarımını, ülke pazarında da fiyatları kontrol eden dünya pazarındaki felaketli fiyat düşüşüyle etkiledi. Kriz köylülerin yaşama koşullarını kötüleştirdi, birçoğunu mahvetti ve İspanya'da bir devrimci hareketin gelişmesini stimüle etti.

Taşımacılık: (Transportation)

Demiryolu taşımacılığı İspanya'da çok az gelişmiştir (toplam uzunluk 17 000 km.). Demiryolu ağı yoğunluğunda Avrupa'da son sıralardan birini alır. Nehir taşımacılığı da zayıftır. Son zamanlarda oto-mobil taşımacılığı gelişmeye başladı. Deniz taşımacılığı en büyük öneme sahiptir.

İspanya'nın deniz ticaret filosu oldukça büyüktür — 1,2 milyon ton. Başlıca limanlar Barcelona, Bilbao, Malaga, Cadiz ve Valencia'dır.

Dış Ticaret:

İspanya'nın dış ticareti küçüktür. 1929 krizinden önce 1,6 milyar altın rubleye varıyordu. İthalat ihracatı birbuçuk misli geçmektedir. İthalatın çoğunluğu ABD, Fransa ve İngiltere'dendir — pamuk, tekstil, makine ve petrol ürünleri. İhraç edilen tarımsal mallar şarap, zeytinyağı, meyve, badem, mantar, ve madencilik ürünleridir — demir cevheri, bakır, cıva, kurşun— esas olarak İngiltere, Fransa ve ABD'ye. İhracat yarı yarıya düşmüştür.

Sömürgeler:

İspanya'nın şimdi Afrika'da sadece şu sömürgeleri bulunmaktadır: 1) İspanyol Fas'ı; 2) Batı Sahara (ya da Rio-de-Oro) ve 3) İspanyol Gine'si. Sömürgelerinin toplam alanı 313 000 kilometrekaredir; nüfusu 800 00 civarında. Kanarya adaları ve Cebelitarık boğazına komşu olan Fas'ın bir bölümü (Prezidii) resmen sömürge olarak değil, metropol ülkenin parçaları olarak görülmektedir.

Devrim:

İspanya'daki ekonomik krizin sertleşmesi, köylülüğün mahvını hızlandırdı, sınai ve tarımsal proletaryanın sömürülmesini yoğunlaştırdı ve işsizliğini arttırdı, ve aynı zamanda burjuvaziyi de etkiledi. Nisan 1931'de patlak veren devrim bunun bir sonucuydu. Soylulara ve ordu subaylarına dayanan monarşi devrildi. Fakat işçilerin ve köylülerin kitle hareketinin sonucu olarak iktidara gelmiş olan burjuva-cumhuriyetçi hükümet, şimdi iktidarını işçilere ve köylülere karşı kullanıyor. Grevleri yasaklıyor, köylü isyanlarını polis ve ordunun yardımıyla bastırıyor, çiftlik işçileri tarafından

mal edinilen toprakları toprak sahiplerine geri veriyor, kiraya hesaplayarak kiracıların ürünlerine el koyuyor vs. Geniş bir şekilde faşist yöntemler uyguluyor. Cumhuriyetçi hükümet, burjuva devrimini bile tamamlamadı. Feodal kalıntılarıyla eski tarımsal düzeni korudu. Böyle bir tarımsal arka plan üzerinde ekonomik kriz, devrimci hareketin gelişmesini olağanüstü ölçüde ilerletti. Hareket, burjuva devrimini tamamlama, sonra da onu, proletaryanın sosyalist diktatörlüğüne götürecek olan proletarya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğüne geliştirme göreviyle karşı karşıyadır. Ve bu ancak, İspanyol Komünist Partisi önderliğindeki İspanyol proletaryasının devrimci eylemi ile mümkündür.

SSCB İle İlişkiler:

İspanya SSCB ile ancak Ağustos 1933'te normal diplomatik ilişkiler kurdu. Bundan önce ama Sovyet petrol ürünleri satın alıyordu.

§ 5— Portekiz'in ekonomisi ve nüfusu

Nüfus:

Portekiz'in toplam nüfusu sadece 6 milyondur, ama nüfus yoğunluğu İspanya'nın neredeyse bir buçuk katı daha yüksektir — km. kareye 72 kişi. Bu yoğunluk nehir vadilerinde ve kıyı bölgelerinde daha büyüktür, güneyde ise km. kareye 20-24 kişi kadar düşmektedir.

Toplam nüfusun yaklaşık %70'i kırsal nüfustur. Sadece iki büyük şehir, Lizbon ve Oporto vardır.

Her yıl yaklaşık 40 000 kişi, esas olarak Brezilya'ya göç etmektedir, ve bu nüfus artışını geriletmektedir.

Sanayi:

Portekiz'in sanayii İspanya'nınkinden daha zayıftır. Ana branşlar madencilik (bakır, volfram ve demir cevheri

çıkarımı), tekstil, deri ve gıdadır (zeytinyağı ve balık konservesi).

Tekstil sanayii hariç, sanayilerin çoğunluğu İngiliz sermayesinin kontrolü altındadır.

Tarım:

Feodal kalıntılar, tıpkı İspanya'da olduğu gibi, Portekiz'de de korunmaktadır. Güney Portekiz, büyük çaplı bir toprak ağalığı mülkiyeti ve aynî rant ödeme bölgesidir. Kuzeyde son derece küçük köylü çiftçiliği hakimdir.

Tarım tekniği, ve dolayısıyla ürün verimi, son derece düşüktür. Köylülerin yaşam koşulları ve dünya krizinin sonuçları İspanya'dakilere benzerdir. Bahçecilik hakim branştır: üzüm, güney meyveleri ve zeytin. Bu ürünler çoğunlukla ihraç edilir. Tahıl bitkileri (güneyde buğday, kuzeyde mısır ve çavdar) ülke tüketiminin %75-80'ini karşılamaktadır.

Büyükbaş hayvancılık çok az gelişmiştir ve ekstansif otlakçılık tipindedir. Koyunculuk hakimdir.

Mantar meşesinden yararlanmak büyük öneme sahiptir.

Balıkçılık kıyı şeridinde son derece gelişmiştir.

Dış Ticaret:

Portekiz'in dış ticareti krizden önce bile önemsizdi, ciro sadece 300 milyon altın ruble civarında idi, genellikle negatif bir bilançosu vardı. İthalat 230 milyon altın ruble, ihracat ise sadece 70 milyon civarında tahmin edilmektedir. Buğday, şeker, kömür, pamuk, tekstil ürünleri ve madeni eşyalar esas olarak İngiltere, ABD, Fransa ve Almanya'dan ithal edilmektedir. Şarap (port şarabı), konserve sardunya, ve mantar İngiltere, Fransa, Brezilya ve Portekiz'in sömürgelerine ihraç edilmektedir.

Sömürgeler:

Portekiz'in (İngiltere'nin de desteğiyle) şu sömürgeleri

vardır: Afrika'da — 1) Angola (ya da Portekiz Batı Afrika'sı); 2) Mozambik (ya da Portekiz Doğu Afrika'sı); 3) Portekiz Gine'si; 4) Afrika'nın batısındaki adalar — Cape Verde ve Saint Tome. Aynı zamanda Azor adaları ve Madeira adası da onundur, bunlar resmi olarak metropolün bir parçasıdır. Asya'da — 1) Portekiz Hindistan'ı, Hindistan'ın (nehrinin?) batı yakasında küçük bir yerleşim bölgesi; 2) Macao, Çin'de Kanton yakınında küçük bir ada sömürgesi; 3) Timor adasının doğu kısmı (Zandes adaları).

Portekiz sömürgelerinin toplam alanı 2,1 milyon km. karedir; nüfusu 9 milyon.

İngiltere'ye Bağımlılık:

XVII. yüzyılın ortasından beri Portekiz ekonomik ve siyasi olarak İngiltere'ye çok bağımlı olmuştur. Portekiz sanayiinin büyük bölümü İngiliz sermayesine aittir. İngiltere,Portekiz'in dış ticaretinde ilk sırayı alır (ithalat ve ihracatın %25-30'u). Portekiz deniz taşımacılığı İngiltere'nin elindedir. İngiltere Portekiz için istikraz çıkarmakta ve sömürgelerine sahip olmasına yardım etmektedir — bu sömürgeler İngiliz sermayesi tarafından sömürülmektedir. Portekiz dünya savaşına İngiltere'nin acil ricasıyla katıldı. Portekiz Cemiyet-i Akvam'da ve uluslararası konferanslarda İngiltere'nin siyasetlerini desteklemektedir.

BALKAN YARIMADASI ÜLKELERİ

A— GENEL GÖZLEMLER

§ 1— Fiziki-coğrafi özet

Yarımadanın doğu kesiminin toprakları humus bakımından zengindir. batı kesimi verimsizdir. Doğuda bol yağmur vardır, batıda ise hiç yoktur.

Balkan yarımadasının yeraltı zenginlikleri, zengin mineral yakıtlar, metaller ve diğer yararlı mineraller olmasına rağmen, çok az işlenmektedir. Kömür (esas olarak linyit) Yugoslavya ve Bulgaristan'da, petrol ve asfalt Arnavutluk'ta, demir ve bakır Yugoslavya ve Bulgaristan'da, nikel Yunanistan'da, kalay ve çinko Yugoslavya'da, (alüminyum üretimi için) boksitli (borakslı) killer Yugoslavya ve Arnavutluk'ta bulunmaktadır.

Fiziki-Coğrafi Koşulların Ekonomik Önemi:

Balkan yarımadasının konumu uluslararası meta değişimi için elverişlidir, ve yakıt ve pek çok hammaddenin varlığı hiç kuşkusuz sınai gelişme açısından elverişliydi. Dağlık karakteri, tarımsal potansiyeli sınırlıyordu. Fakat sosyo-tarihsel koşullar, yani (boyunduruk altındaki ülkelerin ekonomik gelişmesini gerileten) birçok yüzyıl boyuncaki Türk egemenliği yüzünden, ve XIX. yüzyıldan itibaren Avrupa'nın kapitalist güçlerinin egemenliği yüzünden, Balkan ülkeleri geri ve tarımsal tipte bir ekonomiye sahiptirler.

§ 2— Nüfusun ulusal bileşimi ve Balkan yarımadasının siyasi haritası

Balkan yarımadasının ulusal bileşimi çok renklidir. Aşağıdaki milliyetlerden 25 milyon kişi, aşağı-yukarı Fransa'nın yüzölçümüne yakın bir bölge olan Balkan yarımadasında bulunmaktadır (yaklaşık 500 000 km. kare): Sırplar, Hırvatlar, Slovaklar, Bulgarlar, Yunanlılar, Rumenler, Arnavutlar ve Türkler. Türk hükümeti, egemenliği sırasında ulusal farklılıkları kışkırttı, milletleri birbirine düşürdü. Balkan ülkelerini kendi boyunduruklarına alma çabasındaki emperyalist güçler, küçük ulusal devletleri, Yunanistan'ı, Sırbistan'ı, Montenegro'yu, Bulgaristan'ı ve Arnavutluk'u Türkiye'ye karşı kışkırttılar. Balkan yarımadası üzerinde hegemonya kurma mücadelesi içinde şimdi emperyalistler onun ulusal bileşiminin çeşitliliğini ve

milliyetlerin birbirleriyle çatışmalarını kullanıyorlar. 1912-1913 savaşında Sırbistan, Bulgaristan, Yunanistan ve Montenegro Türkiye'yi yendi ve kendi topraklarını genişlettiler.

Emperyalist dünya savaşında Sırbistan ve Yunanistan, Anglo-Fransız-Rus koalisyonundan yanaydı, Türkiye ve Bulgaristan ise Avusturya-Alman koalisyonundan yana. Savaşın sonuçlarından biri olarak 1919 yılında Balkanların siyasi haritası yeniden çizildi.

Sırbistan, Montenegro, ve parçalanmış Avusturya-Macaristan imparatorluğunun güney parçasından — Bosna, Hersek, Dalmaçya, Hırvatistan, Slovenya — Yugoslavya oluşturuldu. Yenilen Bulgaristan ve Türkiye, topraklarının bir kısmından oldular. Bulgaristan Makedonya'nın bir kısmını Yunanistan'a ve Yugoslavya'ya kaybetti. Türkiye, Trakya'nın bir parçasını Yunanistan'a kaybetti.

Böylece, Balkanların siyasi haritasındaki savaş-sonrası değişiklikler, eski Sırbistan, Montenegro ve Avusturya-Macaristan sömürgelerinden yeni büyük Yugoslav devletinin oluşması; ve Yunanistan'ın önemli ölçüde genişlemesidir.

§ 3— Balkan ülkeleri ekonomilerinin genel karakteristikleri ve yabancı emperyalizmin rolü

Balkan devletleri, Arnavutluk hariç (bağımlı ülke), orta derecede gelişmiş kapitalist ülkeler olarak karakterize edilmelidir. Üretici güçler çok az gelişmiştir — yakıt ve hammadde kaynaklarından yetersiz yararlanılmaktadır, üretimin elektrifikasyonu ve mekanizasyonu çok azdır. Ulusal ekonomi tarımsal tiptedir; sanayi son derece zayıftır, feodal kalıntılar, sosyal ve siyasi yapılarında hâlâ çok açıktır — büyük toprak sahipliği (Bulgaristan hariç) ve monarşik hükümet tipi vardır.

Tarım, ekonominin ana branşıdır, fakat tarım tekniği açısından çok düşük bir seviyededir, ve üretkenlik düşüktür.

Köylülük çoğunlukla topraksızdır ve çok güç ekonomik koşullar altında yaşamaktadır.

Yarımadanın 25 milyon nüfusundan sadece 2 milyonu sınai ve tarımsal proletaryayı oluşturmaktadır.

Neredeyse tüm madencilik sanayii yabancı sermayenin kontrolü altındadır. Sınai mamuller için iç talebin büyük bir bölümü ithalatla karşılanmaktadır.

İngiltere, Fransa ve İtalya'nın Balkanlarda hegemonya uğruna mücadelesi, Balkan devletlerinin dış ve iç siyasetini etkilemektedir. Şu anda Yugoslavya, Fransız nüfuzunun esas iletkenidir. O, Çekoslovakya ve Romanya ile birlikte "Küçük Antant"ın bir üyesidir. Yunanistan, İngiliz nüfuzunu temsil etmektedir, Arnavutluk ve Bulgaristan İtalyan nüfuzu altındadır.

B. BALKAN DEVLETLERİNİN KISA ÖZETİ

§ 1— Yugoslavya

Fiziki-Coğrafi Özet:

... Hidro-elektrik potansiyel 3,5 milyon Beygir Gücünde tahmin edilmektedir, fakat ancak %6'sından yararlanılmaktadır... Kuzey Yugoslavya (Voyvodina ve Slovenya) ve doğu Sırbistan'ın vadileri humus bakımından zengin ve tahıl bitkileri için elverişli toprağa sahiptir.

Yugoslavya yararlı mineral depozitlerine sahiptir. Linyit (Braunkohle) ve taşkömürü ülkenin çeşitli yerlerinde vardır. Batıda Bosna'da demir cevheri vardır; doğuda Sırbistan'da bakır cevheri; doğuda Makedonya'da kalay ve çinko, ve çeşitli bölgelerde boraks. Ne var ki bu kaynaklar çok az işletilmektedir.

Nüfus:

Yugoslavya'nın nüfusu 14 milyondur. Ortalama nüfus

yoğunluğu km. kareye 56 kişidir. Renkli ulusal bileşim şu şekildedir: %39 Sırplar, %33 Hırvatlar, %9 Slovenler, ve ayrıca Makedonyalılar, Almanlar, Macarlar, Arnavutlar, Montenegrolular, Rumenler, Yahudiler. Devlet iktidarı Sırp burjuvazisinin elindedir.

Nüfusun %20'si şehirlerdedir. Başlıca şehirler: Belgrad başkent (Sırbistan'da), Zagreb (Hırvatistan'da) ve Sarayevo (Bosna'da).

Nüfusun% %76'sı kırsal branşlarda uğraşır (kereste sanayii, balıkçılık), %16'sı ise imalat, ticaret ve taşımacılıkta.

Ekonomi:

Yugoslavya bir tarım ülkesidir. Tarımı çok düşük bir seviyededir, gerek sosyal yapısı, gerek tarım tekniği açısından. Ne var ki ülkenin farklı bölgeleri eşitsizdir. Sırbistan'da küçük ve orta çiftlikler egemendir, diğer bölgelerde ise büyük çaplı feodal toprak sahipliği ve köylülerin küçük toprak sahipliği. 1920'de, köylü isyanlarını takiben, tarım reformları yapıldı. Bu reformlarda, güneyde, Bosna, Hersek ve Dalmaçya'da, kiralanan topraklar sahiplerinden satın alındı ve bu paranın yarısı karşılığında köylülerin mülkiyetine dönüştürüldü. Kuzey bölgelerinde, Slovakya, Hırvatistan ve Voyvodina'da, toprak sahiplerinin topraklarının %25'i (500 000 hektardan fazla) kira karşılığı olarak Sırp kolonistlerine transfer edildi. Böylece tarım reformu, kırın sosyal yapısına egemen olan feodal kalıntıları tasfiye etmedi. Köylüler hâlâ topraksızlıktan şikayet etmektedir, tarım tekniği hâlâ düşük bir seviyededir, ve Makedonya'da hâlâ göçer büyükbaş hayvancılık yaşamaktadır. Tarım makinelerinden yalnızca Voyvodina'da yararlanılmaktadır.

Başlıca tarla bitkileri buğday ve mısırdır, bunlar ihracat için bir fazlalık üretirler. Şeker pancarı, kenevir, haşhaş (afyon için) ve şerbetçiotu, yetiştirilen teknik bitkiler arasındadır.

Bahçecilik önemli bir rol oynar. Erik üretiminde Yugoslavya dünyada birinci yeri tutmaktadır. Elma, armut, zeytin ve üzüm de yaygın bir şekilde yetiştirilmektedir.

Büyükbaş hayvancılık, genel hayvancılık ve kümes hayvancılığı önemlidir. Toplam ihracatın yüzde onunu kümes hayvanları oluşturmaktadır.

Kereste sanayii de ihracat açısından önemlidir ve son derece gelişmiştir.

Sanayi çok az gelişmiştir. Başlıca branş madenciliktir — linyit (1929'da 5,3 milyon ton), demir ve bakır cevheri (1929'da her biri 300-400 bin ton). İmalat branşları arasında gıda sanayileri, tahta işleme ve tekstil ürünleri vardır.

Yabancı sermaye, ülkenin ekonomisinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Maden sanayii İngiliz ve Fransız sermayesinin elindedir; tekstil sanayii Çekoslovak; orman sanayii İngiliz, İtalyan, Macar ve Avusturya sermayesinin elinde. Yugoslavya'nın ABD, İngiltere ve Fransa'ya devlet borçları 2,5 milyar altın ruble civarındadır.

Yugoslavya'nın taşımacılık imkanları çok düşüktür. Demiryolu ağı (9000 km.) yoğunluk bakımından önemsizdir (100 km. kare alana 3,6 km. hat). Ve bu demiryolu ağı eski Avusturya-Macaristan, Sırp ve Türk hatlarından oluştuğundan, yekpare bir birim değildir. Taşımacılık yapılabilecik nehirlerden Tuna ve Sava en önemlileridir. Yugoslavya, delik-deşik kıyılarına rağmen iyi ekipmanlı limanlara sahip değildir, ve İtalyan Fiume ve Trieste ve Yunan Selanik limanlarını kullanmaktadır.

Siyasi Durum:

Sırp burjuvazisi ve Bosna toprak ağaları ülkeye egemendir. Hükümet faşist bir diktatörlük karakterine sahiptir ve ulusal azınlıklarını baskı altında tutmaktadır (Hırvatlar, Makedonyalılar ve Slovenler).

Dış siyasetinde Yugoslavya tamamen Fransa'nın nüfuzu

altındadır. Yugoslavya, Fransa tarafından kurulmuş olan Küçük Antant'ın, Çekoslovakya ve Romanya ile birlikte üyesidir. İtalya ile Balkan yarımadasında ve Akdeniz'in doğu kesiminde ve Almanya ile Orta Avrupa'da mücadele etmek için Fransızların bir üssünü teşkil etmektedir.

Yuguslavya Sovyetler Birliği ile ancak 1934'te ilişki kurdu.

§ 2— Arnavutluk...

Minerallerden asfalt, petrol ve boraks vardır.

Nüfus 1 milyon. Arnavutlar dini olarak Arnavut müslümanlar ve Arnavut hıristiyanlar (katolikler) olarak bölünmüştür. Başlıca şehirler, başkent Tiran (30 000) ve Durazza limanıdır.

Arnavutluk, Avrupa'nın en geri ülkesidir. Yaylalarda büyükbaş hayvancılık esas ekonomik branştır. Tarım ancak kıyı şeridinde ve nehir vadilerinde mümkündür.

Arnavutluk'un sosyal ilişkilerinde feodal kalıntılar ve aşiret sistemi çok güçlüdür. Mineraller yabancı sermaye tarafından işletilmektedir.

Arnavutluk bağımlı bir ülkedir. Hem ekonomik hem siyasi olarak İtalya'ya tabidir. Arnavutluk, Balkan yarımadasında ve Adriyatik denizinin doğu kıyısında İtalyan emperyalizmi için bir üstür.

§ 3— Bulgaristan

... (103 000 km. kare).

Linyit, bakır ve kalay var.

Nüfus 5,8 milyon (km. kareye 58 kişi). %81 Bulgar, gerisi Türk, Çingene, Romen, Yunanlı ve Yahudi.

Nüfusun %68'i tarımla uğraşır.

Bulgaristan, köylü tipi bir ekonomiye sahip bir tarım

ülkesidir. Çiftliklerin %57'si küçüktür (2-5 hektar arası) ya da cücedir (2 hektardan az), toplam tarım alanının %22'sini tutar; %15'i kulaklara ait çiftliklerdir, bunlar tarım alanının %45'ini ellerinde bulundururlar. Tahıllar ana bitkilerdir — buğday ve mısır. Teknik bitkiler arasında tütün başta gelir. Sanayi çok zayıftır. Gıda ve tütün sanayileri sanayinin ana branşlarıdır.

Taşımacılık da ancak çok az gelişmiştir. Demiryollarının toplam uzunluğu 2700 km. dir. Taşımacılık yapılabilecek nehirlerden en önemlisi Tuna'dır, bunun üzerindeki ana liman Ruşuk'tur. Deniz taşımacılığı çok daha önemlidir; Varna ve Burgaz, Karadeniz'deki ana limanlardır.

Yabancı sermaye, Bulgaristan'ın ekonomik yaşamında çok önemli bir rol oynamaktadır. Yabancı sermayenin %60'ı Fransız-Belçika sermayesidir. Gerisi çoğunlukla Alman, Çekoslovak ve İtalyan sermayesidir. Bankalar, maden sanayii (tuz, bakır, kalay), şeker sanayiinin %90'ı ve tütün ve kimya sanayilerinin yarıdan fazlası yabancı sermayeye aittir.

Dış ilişkilerde Bulgaristan, yabancı emperyalizmin bir maşasıdır. Son yıllarda İtalya'nın nüfuzu artmıştır.

Bulgaristan'ın iç durumu, faşist diktatörlük ve ona eşlik eden beyaz terörle karakterizedir. Bulgaristan Sovyetler Birliği ile ancak 1934'te diplomatik ilişki kurmuştur.

§ 4— Yunanistan

(128 000 km. kare). Mineral zenginlik olarak nikel, kurşun, çinko ve mermer vardır.

Nüfusu sadece 6,7 milyondur. Yunanlılar çoğunluktadır. Azınlıklar Makedonyalılar, Bulgarlar ve Türklerdir. 1924'te, Lozan Barış Anlaşması uyarınca Yunanistan'dan çıkarılan Türklere karşılık Türkiye'den ayrılan Yunanlıların Yunanistan'a varmasıyla Yunan nüfus artmıştır.

Başlıca şehirleri, başkent Atina, ve Pire ve Selanik limanlarıdır.

Yunanistan, tarımsal-sınai bir ülkedir ve ekonomik gelişmede diğer Balkan ülkelerinden ileridir.

Tahılcılık, özellikle kuzey-doğuda, ülkenin dağlık karakteri nedeniyle çok az gelişmiştir. Üzüm (kuru üzüm), tütün, zeytin, yarı-tropik meyveler (limon, portakal, incir) ana ürünlerdir. Bu meyveler ülkenin toplam ihracatının %75'ini oluşturur. Tahıl ve başka birçok gıda maddeleri ithal edilmektedir.

Kuzey-doğuda, tahıl bölgelerinde (Tesalya), yarı-feodal toprak mülkiyeti sistemi ve kiracı çiftçilik hakimdir. Toprağın yaklaşık %95'i kiraya verilmektedir. Güneyde ve adalarda küçük ve orta toprak mülkiyeti hakimdir.

Az gelişmiş olmasına rağmen, sanayi, birkaç büyük işletme ile övünebilir (Selanik ve Pire'de). Gıda sanayii esas sınai branştır. Tütün, şarap ve süt ürünleri ihraç edilmektedir. Bilinen mineral depozitlerine rağmen, madencilik sanayii düşük bir seviyededir. Ama dünya savaşından beri gelişmektedir.

Gemicilik Yunanistan için önemlidir. Yunan gemiciliği, kendi dış ticaretini ve ayrıca önemli miktarda transit ticareti taşımaktadır. Pire ve Selanik en önemli transit limanlarıdır. Yunan ticaret filosu relatif büyüktür — 1,2 milyon tonaj.

Yunanistan yabancı sermaye —Anglo-Amerikan ve Fransız-Belçika sermayesi— tarafından çok fazla etkilenmektedir. Sonuncusu [yani Fransız-Belçika sermayesi] Yunanistan'a borç vermekte, bankalarını kontrol etmekte, tarım ihracatı branşlarında hakim olmakta ve dış ticaretin ve sanayiin çoğunu kontrol etmektedir.

Yunanistan, SSCB ile diplomatik ve ticari ilişkiler kuran ilk Balkan ülkesidir. Bu adım 1924'te atıldı.

LATİN AMERİKA ÜLKELERİ
GENEL ÖZET

§ 1— Siyasi harita

"Latin Amerika" terimi ile, belirli bir ortak tarihi geçmişe, benzer bir ekonomik gelişme seviyesine, benzer bir ulusal ekonomiye, benzer bir siyasi yapıya ve benzer bir ulusal nüfus bileşimine sahip Amerika ülkeleri anlaşılır. Bu ülkeler grubu: 1) Kuzey Amerika'nın güney kesimini (Meksika, 2 milyon km. kare); 2) Orta Amerika (550 000 km. kare); 3) Güney Amerika (18,6 milyon km. kare) ve 4) Batı Hindistan adalarını (Karayip denizinde büyük bir adalar grubu) (240 000 km. kare) kapsar.

Bu ülkelere *Latin* Amerika denir, çünkü bunlar çok önceden İspanya ve Portekiz tarafından, yani Latin grubuna dahil halklar tarafından ele geçirilip sömürgeleştirilmiştir. İngilizce dilini konuşan *Anglo-Sakson* Amerika'sından —ABD ve Kadana— farklı olarak, Latin Amerika'da İspanyol ve Portekiz dili ve nüfuzu hakimdir.

Latin Amerika muazzam bir bölgeyi kapsar — 24 milyon km. kare, ve en büyük yarı-sömürge bölgeyi temsil eder. Biçimsel olarak, emperyalist güçlerin kolonileri tarafından işgal edilen çok küçük bir parçası hariç, bir bağımsız cumhuriyetler grubu oluşturur. Fakat gerçekte bu cumhuriyetler yabancı sermayeye bağımlıdır.

Nominal olarak bağımsız cumhuriyetler Latin Amerika'da şunlardır:

Güney Amerika'da: Arjantin, Uruguay, Paraguay, Brezilya, Şili, Bolivya, Peru, Ekvator, Kolombiya ve Venezüela (Brezilya ve Arjantin en büyükleridir).

Orta Amerika'da: Guatemala, Honduras, Nikaragua, Salvador, Kosta Rika ve Panama.

Kuzey Amerika'da: Meksika.

Tam sömürgeler şunlardır: Güney Amerika'da — Büyük Britanya, Fransa ve Hollanda arasında paylaşılmış olan Guyana, Orta Amerika'da — ABD'ye ait olan Panama Kanalı zonu, ve İngiliz Honduras'ı. Batı Hint adalarından, Küba ve Haiti, ABD'nin koruması altındaki birer cumhuriyettir. Jamaika, Trinidad adaları ve Küçük Antiller'in bir bölümü Büyük Britanya'ya aittir. Porto Rico ve St. Thomas adaları ABD'ne, Guadeloupe ve Martinique Fransa'ya aittir.

§ 2— Fiziki-coğrafi özet

Latin Amerika muazzam mineral kaynaklara sahiptir, bunlar üç dağlık bölgede yoğunlaşmıştır: 1) orta ve kuzey And dağları; 2) Meksika platosunun dağları; 3) Brezilya platosunun doğu kesimindeki tepeler.

En önemli mineral petroldür, potansiyeli 2 milyar ton olarak tahmin edilmektedir (dünya potansiyelinin beşte biri).

En önemli petrol alanları Meksika platosunun batı kesiminde ve kuzey ve orta And dağlarının eteklerindedir — Venezüela, Kolombiya, Bolivya ve Peru. Petrol alanları geniş şekilde işletilmektedir, yabancı sermayeyi çekmiştir ve uluslararası emperyalist rekabetin nesnelerinden biridir.

Brezilya platosundaki demir cevheri depozitleri muazzamdır — yaklaşık 7 milyar (dünyadaki bilinen kaynakların %16'sı), fakat bugüne kadar çok az işletilmektedir. Küba'da (3 milyar ton), ve Meksika ve Şili'de de demir cevheri yatakları vardır.

Meksika, Peru ve Bolivya'daki gümüş madenleri, Şili, Peru ve Meksika'daki bakır madenleri, Bolivya'da kurşun madenleri ve Kolombiya'da platin madenleri iyi işletilmektedir. Altın pek çok yerde fakat az miktarda bulunmaktadır. Brezilya'da önemli manganez depozitleri bulunmaktadır.

Son olarak ve dünyaca önemli olan, Şili'nin kuzeydeki çöl bölgesinde bulunan, kimyasal gübre yapımında kullanılan muazzam güherçile depozitleridir.

Çok çeşitli pekçok doğal kaynak bakımından zengin olan Latin Amerika, kömür bakımından fakirdir. Bazı küçük depozitler vardır, fakat bunlardan kok kömürü elde edilemeyecek kalitededir (Şili, Peru ve Meksika).

Genelde, Latin Amerika'nın doğal koşulları ekonomik ilerleme için elverişlidir. Zengin florası, değerli ve çeşitli tarımsal bitkileri, muazzam maden ve güherçile depozitleri, muazzam enerji rezervleri —kömürün yerine petrol ve hidroelektrik potansiyeli— vardır. Fakat bu elverişli doğal koşullara rağmen, Latin Amerika hâlâ düşük bir ekonomik gelişme seviyesindedir. Bunun nedenleri, Latin Amerika'nın gelişmesinin sosyo-tarihsel geçmişinin incelemesinde bulunabilir.

§ 3— Latin Amerika'nın boyunduruk altına alınmasının kısa özeti

Latin Amerika ülkeleri yalnızca şu anda bağımlı değildirler: onlar dört yüzyıldır Avrupa'daki güçlerin sömürgesi olmuşlardır.

XVI. yüzyıldaki büyük coğrafi keşifler döneminde, bugünkü Latin Amerika'nın neredeyse tamamı İspanya ve Portekiz tarafından ele geçirildi. Bu zamandan önce buralarda, Avrupalıların Hintliler dediği (çünkü K. Kolomb Amerika'yı Hindistan, ve bura halkını da Hintli sandı) yerli halktan aşiretler yaşıyordu; Meksika'da Aztekler ve Güney Amerika'da İnkalar.

İspanya bu halkları askeri zorla boyunduruk altına aldı, çünkü bu halklar çelik silahları ve özellikle ateşli silahları kullanmayı bilmiyorlardı. Bu nedenle, zenginlik peşinde koşan İspanyol feodal ağaları, tacirleri ve düpedüz maceracılar, bu ülkeleri serbestçe yağmalayıp ellerine geçen

zenginliği, özellikle altın ve gümüşü dışarı götürebildiler. Bu süreçte yerlilerin örgütlü yaşamı yokedildi. İspanyolların Amerika'yı "fethi" tarihini kanlı bir sayfasıdır. Bu sırada Portekizliler Brezilya'yı ele geçirdiler.

Fetihçilerin esas zenginlik kaynağı, altın ve gümüş madenlerinin zoraki ve ödenmemiş emekle işletilmesiydi. Fetihçiler toprağı Yerlilerin komünlerinden aldılar ve şeker kamışı, kakao ve kahve plantasyonları kurdular. Topraksız yerlileri ve plantasyonlarda bir hiç karşılığı çalışmaya zorladılar.

Yerliler ya ormanlara kaçtı, ya da aşırı yorgunluktan öldüler. Ortaya çıkan emek kıtlığı, İspanyol ve İngiliz gemicilerinin Afrika kıyısında ele geçirip köle olarak sattıkları Zencilerin ithali yoluyla karşılandı.

Bu köleleştirilmiş yerlilerin ve zencilerin ardılları, Latin Amerika nüfusunun ezilen kesimini oluşturdu. Hakim sınıflar ise İspanyol ve Portekiz feodal aristokrasisinin ve ruhbanlarının, ve ticaret burjuvazisinin ardıllarından oluştu. Latin Amerika'daki İspanyol ve Portekiz göçmenlerinin ardılları kendilerine Kreol demeye başladılar.

Kreol hakim sınıfları, metropol ülkelerden (İspanya ve Portekiz) askeri ve diğer destek alıyorlardı. XVII. yüzyılın sonunda İspanya ve Portekiz İngiltere ile mücadele içinde zayıf düşüp, kendi kolonistlerinin tahakkümünü daha az destekleyebilir hale geldiklerinde, Kreol toprak sahipleri gelirlerini metropolle paylaşmayı reddettiler. 1789 Büyük Fransız Burjuva Devriminden ve Napolyon savaşlarından sonra ve İspanya ve Portekiz'de eski kraliyet hanedanları devrildikten sonra, burjuva devrimine düşman olan Kreol aristokrasisi ve ruhbanları metropole karşı ayaklandılar. Bu ayaklanma, İngiltere'ye karşı ABD burjuvazisinin başarılı devrim sonucu elde ettiği elverişli durumdan ilham alan tacirler sınıfının ve nüve halindeki küçük-burjuvazinin temsilcileri tarafından da desteklendi.

1822'deki ayaklanma sonucu, Meksika bir imparatorluk

ilan edildi ve Brezilya aynı yıl Portekiz'den ayrıldı. 1831'de, Güney Amerika'daki dev İspanyol sömürgeleri bazı askeri diktatörler tarafından ele geçirildi, ve bunlar arasındaki bir mücadeleden sonra bağımsız cumhuriyetlere dönüştüler. Sadece Küba ve Porto Rico adaları İspanya'da kaldı. Yeni kurulan bütün hükümetlerde Kreol askeriyesi ve toprak ağaları diktatörlüklerini kurdular.

Fakat bu hükümetlerin bağımsızlığı çok geçmeden gerçek olmadığını gösterdi. Bunlar daha varlıklarının ilk yıllarında bile finansal yardım için İngiliz sermayesine ricada bulunmak zorundaydılar. Bu dönemde iktisadi ve siyasi iktidarının doruk noktasında olan İngiltere, kısa sürede Latin Amerika pazarının büyük bir kısmını ele geçirdi, sermayesini kârlı bir şekilde yatırmak için fırsatlar, ve bir hammadde ve gıda üssü buldu.

XIX. yüzyılın son çeyreğine kadar İngiltere Latin Amerika'da hiçbir ciddi rakiple karşılaşmadı — ta ki yıldızı parlayan ABD emperyalizmi sahneye çıkıp, "Amerika Amerikalılarındır" şiarıyla "Monroe Doktrini"ni ileri sürene dek. (Bu şiar 1823'te Amerikan başkanı Monroe tarafından formüle edildi.)

1877 yılında ABD Meksika'da başarılı bir şekilde İngiliz nüfuzuyla mücadele etmeye başladı, ve dünya savaşından kısa süre önce başarılı oldu. Seksenli yıllarda ABD emperyalizmi Orta Amerika'da ve Batı Hind adalarında aktifleşmeye başladı. 1898'deki İspanya ile savaştan sonra ABD İspanya'nın en son Amerikan sömürgelerini ele geçirdi — Porto Rico ve Küba adaları. Küba biçimsel olarak bağımsız bir cumhuriyet şeklinde kuruldu. Haiti ve St. Domingo zenci cumhuriyetlerini ABD sömürgeleştirdi (protektorat). 1904'te Panama cumhuriyeti ile (ki bu ABD tarafından özel olarak yaratılmıştı) karşılıklı "anlaşma" ile ABD Panama berzahını ele geçirdi (burada bir Fransız şirketi bir kanal inşa etmeye başlamıştı, fakat daha sonra iflas etti). ABD, kanalın inşasını bitirdi ve 1914'te gemi

trafiğine açtı. ABD üzerine bölümde bahsedilen kanalın genel ekonomik ve stratejik öneminin yanısıra, bu, Güney Amerika'nın batı bölümündeki pazarların ele geçirilmesini kolaylaştırdı.

Latin Amerika'ya atağa geçen ABD emperyalizmi, daha 1889'da, ABD ve tüm 22 Latin Amerika cumhuriyetini içine alan Pan-Amerikan Birliği'ni kurdu. Pan-Amerikan Birliği konseyinin başkanı ABD Dışişleri bakanıdır, üyeleri ise bu cumhuriyetlerin Washington'daki büyükelçileridir. Yöneticilik rolü ABD'dedir.

Amerikan ve İngiliz emperyalist rekabeti, dünya savaşından sonra keskinleşti. Bu savaş sırasında ABD üretimini büyütmüştü. Meksika, Orta Amerika ve Batı Hint adalarını tahakkümü altına almayı başaran ABD, Güney Amerika'da atağa geçti, İngiltere'yi yerinden etti ve bu cumhuriyetlerin çoğunda dış ticaret ve sermaye yatırımı alanlarında hakim pozisyonları garantiledi.

Amerikan sermayesinin "bağımsız" Latin Amerika cumhuriyetlerindeki tahakkümünü korumada yararlandığı yöntemlerden biri, ABD sermayesince arzu edilir olmayan rejimleri devirmek ve bunların yerine kendi uşaklarını geçirmek için sık sık finanse ettiği ayaklanma ve "devrim"lerdir. Bazen o, doğrudan silahlı müdahaleye başvurmuştur (örneğin Meksika, Venezüela, Nikaragua, Küba, Panama, Şili'de).

Şunu da söylemek gerekir ki, XIX. yüzyılın sonuna doğru, Latin Amerika'nın İspanya ve Portekiz'den ayrılmasından uzun bir zaman sonra, İspanyol, Portekiz ve İtalyan kolonistlerinin oldukça yoğun bir göçü tekrar başladı. Fakat şimdi bunlar farklı bir kolonistler sınıfıdır. Plantasyonları ele geçirmeye giden feodal aristokrasi değil, kolay kâr peşinde koşan tacirler değil, fakat esas olarak mahvolmuş ve toprağından edilmiş, on ve yüzbinlerle kendi ülkelerini terkedip, hayata yeniden başlamak zorunda kalan köylülerdir bunlar.

Yabancı Sermayenin Tahakkümü ve İngiltere veABD Arasındaki Rekabet:

Yabancı sermaye, tüm Latin Amerika ülkelerini tahakkümü altında bulundurmaktadır. Halk ekonomisinin tüm kumanda doruklarını elinde tutmaktadır. Sanayi (madencilik ve imalat, tarım ürünleri), taşımacılık (demiryolları, deniz ve nehir taşımacılığı, tramvay), belediye hizmet şirketleri (enerji istasyonları, su işleri), bankalar ve dış ticaret. Latin Amerika cumhuriyetlerinin hükümetleri ve bunları destekleyen partiler, (bazen gayet açık şekilde) yabancı sermayenin ajanlarıdır.

Daha önce de söylenmiş olduğu gibi, Latin Amerika, İngiltere ve ABD arasında bir rekabet nesnesidir. Dünya savaşından önce Latin Amerika pazarının %29'u İngiltere'nin ve %15'i ABD'nin elinde idi. Savaştan sonra ve krizden önceki yıllarda bu oranı hızla değişti. İngiltere'nin Güney Amerika'ya ithalat payı %20'ye düştü, ABD'ninki ise %31'e çıktı.

İngiliz sermayesinin ABD sermayesi lehine Latin Amerika'daki yerinden edilmesi, yatırımlar konusunda çok daha açık bir şekilde görülmektedir.

LATİN AMERİKA'DAKİ YATIRIMLAR

(milyar altın ruble)

	1913	1932
İngiltere	8,5	11,8
ABD	2,5	11,4

Tablo, şu anda Latin Amerika'daki İngiliz yatırımlarının ABD yatırımlarını çok az geçtiğini göstermektedir. 1913'te ise fazlalık çok daha büyüktü. İki onyılda İngiliz yatırımları %37 artmıştır, ABD yatırımları ise 4,5 misli, yani %350.

Bu süreç, eğer Güney Amerika'yı ayrı olarak incelersek, kendini özellikle keskin bir biçimde göstermektedir (Orta Amerika, Batı Hint adaları ve Meksika hariç, ki burada ABD sermayesi savaştan önce bile güçlüydü):

GÜNEY AMERİKA'DAKİ YATIRIMLAR

(milyar altın ruble)

	1913	1932
İngiltere	7,6	9,0
ABD	0,3	6,3

Güney Amerika'da İngiliz sermayesinin bir bütün olarak Latin Amerika'dan daha büyük bir üstünlüğünü görürüz, fakat aynı zamanda ABD yatırımlarının daha hızlı bir büyümesi de. Yirmi yılda 21 misli büyümüştür, yani %2000; İngiliz yatırımları ise sadece %20.

Tüm bunlar, Latin Amerika'da tayin edici bir şekilde, fakat henüz tamamlanmamış olan, İngiliz sermayesinin yerine Amerikan sermayesinin geçmesine işaret etmektedir. Şu da belirtilmelidir ki, Güney Amerika'da ayrıca Almanya, İtalya, Fransa ve diğer ülkelerin beş milyar altın ruble olarak tahmin edilen sermayesi de yatırılmış bulunmaktadır.

ABD yatırımları Orta Amerika, Meksika, Batı Hint adalarının bir kesimi ve Güney Amerika'nın kuzey cumhuriyetlerinde egemendir. ABD'nin özellikle Küba'daki (şeker plantasyonları ve şeker fabrikaları); Meksika'daki (petrol, gümüş madenciliği, metalürji, plantasyonlar); Orta Amerika cumhuriyetlerindeki (kahve ve muz plantasyonları, taşımacılık); ve Venezüela ve Kolombiya'daki (petrol) yatırımları ağırdır. ABD yatırımları Güney Amerika'nın batı kesiminde de egemendir, yukarıda bahsedilen ülkelerden daha düşük seviyede olsa da. Bunlar arasında Şili, Peru, Bolivya (madencilik — güherçile, bakır, petrol, kalay ve gümüş).

İngiliz sermayesi, Arjantin, ve Paraguay'da (demiryolu taşımacılığı, et paketleme ve petrol çıkarımı) ve Brezilya'da (devlet borçları, tekstil sanayii, kahve plantasyonları ve kahve ticareti) egemendir.

Önemli hammadde kaynakları ve yakıt, petrol, güherçile, lastik ve demiryolu taşımacılığının gelişmesi üzerine Anglo-Amerikan rekabeti son derece keskin bir karaktere sahiptir. Demiryolu taşımacılığı, sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin içerilerine girip onları sömürmek için etkili bir araçtır.

Dünya krizinden önce ABD sermayesi, İngiliz sermayesine karşı önemli bir teşebbüs yaptı — Brezilya ve Arjantin'de. Bunlar arasında Latin Amerika'nın batı kesiminde de canlı bir mücadele olmaktadır (Şili, Peru, Bolivya). Güney Amerika'nın kuzey kesimi, Orta Amerika ve Meksika, daha önce belirttiğimiz gibi, halihazırda tamamen ABD'nin boyunduruğu altındadır ve onun "özel çıkar" (besondere Interessensphäre) alanlarından biri sayılmaktadır. ABD sermayesinin yatırımları için pazar olarak önemlerinin yanısıra, bu ülkeler büyük stratejik öneme sahiptir. Bunlar, ABD tarafından kıskançlıkla korunan Panama kanal zonu ve bizzat ABD topraklarına uzanmaktadır. Fakat İngiltere burada bile bazı sağlam tutamaklara sahiptir — Kolombiya, Venezüela, Meksika'daki eski yatırımları, ve Jamaika adası (donanma üssü var) ve diğer adalar, Orta Amerika'da Panama yakınlarında İngiliz Honduras'ı, ve Güney Amerika'da İngiliz Guyana'sı.

Latin Amerika Ülkelerinin Tek Taraflı Ekonomik İhtisaslaşması:

Latin Amerika'nın sosyo-tarihsel gelişme koşulları — Avrupa güçleri tarafından köleleştirilmesi, feodal özelliklerini koruması— büyük bir gerilikle sonuçlandı ve dünya pazarının ve yabancı sermayenin etkisi altında deforme bir ekonomik ihtisaslaşmaya yolaçtı.

Yabancı emperyalizm, Latin Amerika ülkelerinin bağımsız ekonomik gelişmesini gözardı etti ya da baltaladı ve bu ülkeleri sadece hammadde ve besin maddeleri kaynağı olarak gördü, böylece onların üretici güçlerine dar bir yön verdi. Bu cumhuriyetlerden her biri, tarımsal ihtisaslaşmasına göre, dünya pazarına kahve ile, ya da kakao ile, ya da şeker ile vb. gelen esasta tek-ürün ülkesi haline geldi. Böyle bir ihtisaslaşma, Latin Amerika ülkelerinin dünya pazarına ve yabancı sermayeye bağımlılığını şiddetlendirmektedir. Dünya pazarında, onların özgül metasının aşırı üretimi ve fiyat çökmesi, ülke içinde kuraklık ve kötü ürün, birer ekonomik felaket haline gelmektedir.

Bu gibi tekyanlı ihtisaslaşma, Latin Amerika ülkelerinin sanayilerinde de olmuştur — gıda sanayii ve madencilik (örneğin, Küba'nın şeker üretiminde ihtisaslaşması, Şili'nin güherçile ve bakır üretiminde ihtisaslaşması).

Latin Amerika'nın Sanayii ve Sanayinin Coğrafi Dağılımı:

Sömürge, yarı-sömürge ve bağımlı ülkelerde yatırılan yabancı sermaye, esas olarak taşımacılık, madencilik ve belediye hizmet kuruluşlarına yatırılmaktadır — kural olarak yabancı sermaye imalat sanayilerini, özellikle ağır sanayi —metalürji ve makine yapımı— geliştirmeye ilgi duymamaktadır, çünkü bu gelişme sömürgelerin ve bağımlı ülkelerin ekonomik bağımsızlığını geliştirir ve yabancı sermayenin hakimiyetini baltalardı.

Böylece Latin Amerika'da ağırlık madencilik sanayiine, ve özellikle petrol çıkarımına verilmektedir. Petrol çıkarımı Venezüela'da (ABD ve SSCB'den sonra dünyada üçüncü), Meksika, Kolombiya, Peru, Arjantin ve Trinidad adasında geniş bir şekilde sürdürülmektedir. İngiliz sermayesi de önemli bir rol oynamasına rağmen, petrol çıkarımında ABD sermayesi egemendir. Petrol, çıkarıldığı yerde rafine edilmemekte, bilakis hampetrol olarak ihraç edilmekte, ve rafine ürünler (kerosin, siyah madeni yağ, benzin vb.) Latin Amerika'ya dışardan ithal edilmektedir.

Özellikle Şili'deki güherçile depozitlerinin işletilmesi büyük öneme sahiptir, ki 1929'da bunun %50'si ABD'nin elinde bulunuyordu (dev Hugenheim konserni) ve %30'u İngiltere'nin elinde idi.

Latin Amerika'daki bakır çıkarımı, dünya toplamının %25'ini tutmaktadır. Bunun dörtte üçü Şili'den gelmektedir, sonra Peru, ve yine Kuzey Amerikan sermayesinin elindedir (aynı Hugenheim konserni).

Bolivya'daki kalay üretimi, dünya toplamının %20'sidir ve %60 Amerikan sermayesinin kontrolü altındadır.

Latin Amerika'daki gümüş üretimi, dünya üretiminin yarısıdır ve bunun dörtte üçü Meksika'dan gelmektedir. Neredeyse tamamen Amerikan sermayesinin elindedir.

Değinilen nedenlerden ötürü çok az gelişmiş olan Latin Amerika'daki imalat sanayii, çoğunlukla sınai sürecin çok basit olduğu hafif sanayi dallarıyla temsil edilir, örneğin tütün mamulleri üretimi, şeker, şapka. Konservecilik, ve etin dondurulması Arjantin ve Uruguay'da birazcık gelişmiştir. Başka türlü pazarlara taşınamayacak belirli hammaddelerin ilk işlenmesi bazen gelişmiştir, örneğin Şili'de güherçile ve bakır cevherinin işlenmesinde ilk aşamalar, Bolivya'da, taşıma masraflarını azaltmak için kalay cevherinin konsantre edilmesi vb. Fakat bu cevherlerin ergitilmesi ABD ve İngiltere'de olmaktadır.

Latin Amerika'da, ilk ihtiyaç maddelerini, özellikle tekstil ürünlerini imal eden bazı şirketler vardır. Fakat bu şirketler genellikle, örneğin Brezilya'da olduğu gibi, gemi işleyen nehir yollarından ya da deniz limanlarından uzak olan, taşıma masrafları yüzünden ithal malların zor girebileceği yerlerde bulunmaktadır. Latin Amerika'ya İngiliz ve Alman malları akımının kesildiği savaş yılları sırasında, yerel sanayi genişledi.

Tarımın İhtisaslaşması ve Coğrafi Dağılımı:

Latin Amerika'da hakim tarım branşı bitki yetiş-

tirmektir. Tropik ve yarı-tropik bölgelerde bu plantasyon çapında yapılmaktadır.

Başlıca plantasyon bitkileri kahve, şeker kamışı, muz ve kakaodur.

Latin Amerika ürünlerinin en başında kahve çekirdeği gelir, genelde dünya üretiminin %85'i. Bunun büyük kesimi Brezilya'da yetiştirilir, onun ihracatının %75'ini tutar. Kahve, Kolombiya, Haiti, Salvador, Guatemala'da yetiştirilen tek üründür, onların ihracatının %80-90'ını tutar.

En önemli yeri şeker kamışı plantasyonları ve şeker imalatı tutar (toplam dünya üretiminin %30'u). Şekerkamışının başlıca yetiştiricisi Küba'dır, şeker onun mono-kültürüdür (ihracatının %88'i). Şekerkamışı ayrıca diğer Batı Hint adalarında, ve Guyana ve Peru'da da yetiştirilir.

Muz, Honduras'ın (ihracatının %82'si) ve Panama'nın (ihracatının %63'ü) mono-kültürüdür.

Kakao çekirdeği Brezilya, Venezüela ve Ekvator'da yetiştirilir; Ekvator için kakao çekirdeği mono-kültürdür (ihracatının %50'si).

Latin Amerika'da ikincil önemde olan tütün ve pamuk da yetiştirilir — tütün çoğunlukla Küba'da, ve pamuk çoğunlukla Peru, Brezilya ve Meksika'da.

Brezilya ve Guyana'daki kauçuk ağaçları dikkate değerdir. Bunlar Hind-i Çini ve Endonezya'da yetiştirilen plantasyon tipi ağaçlar değildir, tropik ormanlarda vahşi tip ağaçlardır. Kıyaslandığında çok az kauçuk verirler.

Tahıl —buğday ve mısır— ılımlı iklime sahip olan ülkelerde yetiştirilir —Arjantin ve Uruguay.

Ayrıca bir de sığır yetiştirme bölgesi ve koyun yetiştirme bölgesi vardır. Arjantin ve Uruguay, tahıl, dondurulmuş et ve yün ihraç ederler.

Nüfus ve Sosyal Yapısı:

Tüm Latin Amerika'nın nüfusu 116 milyondur, bunun 82

milyonu Güney Amerika'da, 16,5 milyonu Meksika'da, 8 milyonu Orta Amerika'da ve 9,5 milyonu Batı Hint adalarında yaşar.

Amerika'nın yerli sakinleri, kızılderililer, büyük ölçüde ya öldürülmüşlerdir, ya da nihayet nesilleri tükenmiştir. Şu anda Latin Amerika'nın toplam nüfusunun sadece %15'ini oluştururlar. Çoğunlukla Meksika, Guatemala, Bolivya ve Peru'nun dağlık bölgelerinde, ve Brezilya'nın tropik ormanlarının derinliklerinde ya da savanalarında bulunmaktadırlar.

En büyük ulusal grup —nüfusun %40'ı— Metilerden oluşur — kızılderililerin ve beyazların melez çocukları. Bunların pek az bulunduğu Arjantin hariç, geri kalan bölgelerde tüm kıtaya yayılmışlardır.

Beyazlar toplam nüfusun %30'unu oluştururlar. Bunlardan bazıları Kreol'dür — ilk İspanyol ve Portekizlilerin ardılları, bazıları İtalya, İspanya, Portekizli yeni kolonistlerdir, başka bazıları da son elli yılda Orta ve Doğu Avrupa'dan göçen kolonistler ya da kolonistlerin çocuklarıdır. Kolonistlerin çoğunluğu Arjantin, Uruguay ve Brezilya'ya yerleşti. Arjantin'e yerleşen beyazlar arasında İspanyollar ve İtalyanlar çoğunluktadır; Brezilya'da Portekizliler; diğer ülkelerde ise İspanyollar.

Ve son olarak, nüfusun %15'i zenciler ve mulatolardır (zenci ve beyaz melezi kişiler).

Latin Amerika'nın sosyal yapısı büyük oranda feodalizm ve serflik unsurlarından, genelde pre-kapitalist sömürü biçimlerinden oluşur. Ekonomik sömürüye, renkli emekçi nüfus üzerinde şiddetli bir ırk baskısı eşlik eder.

Latin Amerika'nın hakim sınıfı, çoğunlukla, eski Kreol soylularından gelme büyük toprak sahipleridir. Bunlar ekilen toprakların ve otlakların %8'ine sahiptir. Bunların çiftlikleri genellikle bin hektarı geçer. Brezilya ve Arjantin'de alanı 25 000'den 75 000 hektara kadar olan pekçok çiftlik vardır. Böyle bir bölge-arazinin sahibi çoğunlukla o bölgenin

valisi, yargıcı ya da polis şefidir. Durumun böyle olduğu yerlerde, o, toprağı üzerindeki emekçi nüfusu tam ekonomik bağımlılıkta tutmakla kalmaz, mutlak devlet iktidarına sahip olduğundan, üzerinde herhangi bir kontrol olmaksızın bu nüfusun özgürlüğü, mülkü ve hatta yaşamı üzerinde tasarrufta bulunabilir.

Büyük toprak sahipleri, sahip oldukları tüm toprakları her zaman kendileri işlemezler; bunun önemli bir bölümü işlenmeden kalır ya da nadasa bırakılır, ve büyük bölümü kiraya verilir.

Küçük köylü çiftçiliği (2-3 hektar) o kadar enderdir ki, Latin Amerika ekonomisinde neredeyse göze çarpmaz. Yokolmaktan kurtulmuş kızılderili komünleri de aynı şekilde önemsizdir.

Kiracılar çoğunlukla Avrupalı yoksul göçmenler ve yerli yoksullardır. İcar koşulları çoğu zaman bir boyunduruk karakterindedir. İcar genellikle ürünün %30'udur. Kiracının genellikle bir sonraki ürüne kadar varlığını sürdürmek için yeterli kaynağa sahip olmadığı gözönüne alındığında, o toprak sahibinden, tefeciden ya da ürünü hasattan önce satın alan kişiden yüksek faizle borç almak zorundadır. Kiracı borcunu ender durumda ödeyebilir, ve sonuç olarak gündelikçiye dönüşür.

Şili'de bir kiracının, borçlarını ödemeden bölgesini terketme hakkı yoktur, ve borcunu ödemek için, toprak sahibine, normal üreticinin %40'ına çalışmak zorundadır.

Çiftlik işçileri Latin Amerika'da sayıca en büyük sosyal gruptur; nüfusun %75'ini oluştururlar. Bunlar hem ülkenin renkli sakinlerinden —kızılderililer, Metiler ve zenciler— hem de beyaz göçmenlerden gelmedir. Büyük arazilerde, plantasyonlarda ve çiftliklerde çalışırlar. Son derece düşük ücret alırlar, çoğunlukla da aynî ücret. Ağır sömürü, kötü beslenme ve elverişsiz iklim koşulları tüberküloz ve sıtmaya müsaittir ve kitlesel yokolmaya yolaçarlar. Gündelikçiler, kontratın sonuna kadar işlerinden ayrılamazlar. İşçilerin

kaçışını önlemek için, nöbetçiler her zaman tetiktedir. Dış dünya ile haberleşme, hatta aileleriyle yazışmaya bile izin yoktur.

Piyonların (yanaşmalar) koşulları daha da kötüdür. Bunlar genellikle, toprak sahibinden bir parçacık toprak ve küçük bir yerleşme borcu alan topraksız kızılderililer ve Metilerdir. Buna karşılık toprak sahibinin toprağı üzerinde ve hatta evinde karşılıksız çalışmak zorundadırlar. Yanaşmanın borçlarını ödeyip, pratik olarak serflik durumundan özgür bir insan haline gelme umudu yoktur.

Sınai proletarya sayıca görece azdır. Güney Amerika'da 4,7 milyon olarak tahmin edilmektedir (Latin Amerika üzerine veri yoktur); Brezilya'da 1,5 milyon ve Arjantin'de 1,1 milyon olmak üzere.

Sanayi işçilerinin durumu, çiftlik işçilerininkinden daha iyi değildir. Maden sanayiindeki işçiler —çoğunlukla kızılderililer— daha da kötü bir durumdadır. Bolivya ve Peru'nun kalay ve bakır madenlerinde vardiya 36 saattir. Bu zaman süresince işçiler kurutulmuş üzüm ve kakao ağacı yapraklarıyla (kokain bu yapraklardan elde edilir) idare ederler.

Topraktan yoksun edilmiş ve yarı-serflik konumuna koyulmuş olan renkli nüfus, ayrıca idari güçlerin elinde baskı ve keyfi ceza ve para cezalarına maruz kalır. Polis ve mahkemeler onları korumaz. Onlar siyasi yaşamdan dışlanmışlardır. Kızılderililer için eğitim gelişmemiştir. Onların dilinde hiçbir şey yayınlanmaz. Kitleler okuma-yazma bilmezler.

Ekonomik Kriz ve Kitlelerin Radikalleşmesi:

Dünya ekonomik krizi, kendi üretimlerinin pazarlanmasında yarışamayan sömürge ve bağımlı ülkelerin geri ekonomisini acılı bir şekilde etkiledi. Dar bir ihtisaslaşmaya sahip olan Latin Amerika ülkelerini özellikle ağır şekilde

etkiledi. Tek ürüne bağımlılık yüzünden, dünya pazarındaki fiyatlarda küçük bir düşme bile bir felaket anlamına gelmektedir.

Örneğin Brezilya, kahve fiyatlarındaki düşüşten ağır şekilde etkilendi. Daha krizden önce bile fiyatları aynı seviyede tutma çabasıyla, üretim regüle edilip, muazzam miktarda kahve yedeği pazardan alıkonulmuştu. Böyle büyük stokların pazardan alıkonulması ise plantasyonların daha da genişlemesine ve daha çok fazla-üretime yolaçtı. Sonuçta 17 milyon çuval kahve bilinçli olarak yokedildi. Birçok plantasyon terkedildi.

Şeker kamışı yetiştiricileri de ağır şekilde etkilendi. Aynı şekilde, Latin Amerika'daki diğer mono-kültür yetiştiricileri de. Arjantin'in tahıl ve kümes hayvancılığı da ağır darbe aldı.

Madencilik sanayii de küçüldü.

Latin Amerika'daki zor durum, ihraç edilen tarımsal ürünler için elde edilen fiyatlar ile ithal edilen sınai mallar için ödenmek zorunda kalınan fiyatlar arasındaki orantısızlıkla daha da kötüleşti. Birincilerin fiyatları, ikincilerinkine oranla daha büyük oranda düştü.

Kriz büyük işsizlik getirdi, emekçilerin sömürülmesini şiddetlendirdi, kitleleri daha da yoksullaştırdı ve çok sayıda mülk sahibinin iflasına yolaçtı. Bir dizi cumhuriyet —Brezilya, Şili, Bolivya, Peru, Ekvator ve Meksika— iflas ilan etmek zorunda kaldılar ve dış devlet borcu ödemelerini durdurdular.

Krizin bu tezahürleri, Latin Amerika'da kitlelerin radikalizasyonunu harekete geçirdi. Bu ülkelerde olağan olan "devrim"lerle (İngiliz veya Amerikan emperyalizminin çıkarları doğrultusunda) yanyana, işçilerin ve köylülerin devrimci ayaklanmalar dalgası vardır. Bu, hem yabancı emperyalizme hem de yerli burjuvaziye karşı yönelik bir sınıf mücadeleleri döneminin yaklaştığını müjdelemektedir.

Komintern'in tahliline göre Latin Amerika'da devrimci hareketin ana hedefleri, bir yandan feodalizmle, prekapitalist sömürü biçimleriyle mücadele ve köylülerin tarım devriminin başarılması, ve diğer yandan yabancı emperyalizme karşı ulusal bağımsızlık uğruna mücadeledir.

B. ARJANTİN

§ 1— Fiziki-coğrafi özet

§ 2— Ekonomi ve nüfus

Arjantin, Latin Amerika'nın bağımlı cumhuriyetleri arasında en gelişmiş olanıdır; ihracat için üretim yapan ve tahıl bitkileri ve hayvansal ürünler —et ve yün— konusunda ihtisaslaşmış güçlü bir kapitalist kır ekonomisiyle öne çıkar.

Arjantin, Latin Amerika'daki birkaç "Beyaz Adam" ülkesinden biridir. 11,8 milyon nüfus içinde, kuzey Arjantin'in tropik ormanlarında, batının dağlarında, güney ucundaki kurak steplerde ve Tierra del Fuego'da yaşayan sadece 40 000 kızılderili vardır. Kızılderililerin yanında, 320 000 Meti olduğu tahmin edilmektedir. Nüfusun geri kalan 11 milyonun üzerindeki kesimi Avrupa kökenlidir.

Nüfus yoğunluğu son derece düşüktür — km. kareye 3,8 kişi.

Arjantin nüfusunun yarıdan fazlası (%54) şehirlerde yaşamaktadır. Büyük şehirlerin sayısı azdır. En önemlileri Buenos Aires (3 milyon), Rosario ve Bahia Blanca'dır.

Tahıl ihracatı ve hayvansal ürünler ihracatı (buğday ve yün) bakımından Arjantin dünyanın en önemli bölgelerinden biridir. Arjantin'in buğday ihracatı (dünya ihracatının %21'i) savaştan önce Kanada ile birlikte dünyada birinci sırayı tutuyordu (buğday üretimi bakımından ise ama ABD, SSCB ve Kanada'dan sonra dördüncü sıradadır). Mısır ihracatında

birinci (üretim büyüklüğü bakımından ABD'den sonra ikinci), keten tohumu ihracatında (üretiminde de) ve et ihracatında (dünya ihracatının %60'ı) yine birinci ve yün ihracatında (Avustralya'nın ardından) ikinci yeri tutmaktadır. Genellikle ekstansif yetiştirme yöntemleri kullanılmaktadır. Krizden önce, pampa bölgelerinde mekanizasyon oldukça gelişmişti.

İmalatta birinci derecede önemli olan tarımsal sanayilerdir, özellikle ihracat için etin hazırlanması ve dondurulması.

Ülkenin ekonomik belkemiği pampalardır, merkezi bölgedir. Buradaki bereketli steplerde bitkilerin ve hayvansal ürünlerin ana gövdesi yetiştirilir. Tüm Arjantin'in üretiminin %80'i ve ihracat mallarının %90'ı burada üretilir. Yine burada, yani Buenos Aires bölgesinde, ülkenin tüm imalat sanayii bulunur. Toplam nüfusun %70'i, en önemli şehirler ve limanlar, ve demiryollarının %80'i buradadır.

Uzak bölgeler, pampalara oranla daha az önemlidir. Kurak Patagonya steplerinde koyunculuk gelişmiştir, ve petrol çıkarılır. Kuzeyin tropik ve yarı-tropik bölgelerinde quebracho ağacından sepileme özleri üretimi, pamukçuluk ve büyükbaş hayvancılık gelişmiştir. Çoğu yarı-çöl olan Batı Arjantin'de, şeker kamışı ve üzüm yetiştirilen bir dizi vaha vardır. Batıda, And dağlarında, madencilik biraz gelişmiştir.

Arjantin'de yaklaşık 9 milyar altın ruble değerinde yabancı sermaye yatırılmıştır. İngiltere'nin payı yaklaşık 6 milyardır, yani %67, ABD'ninki yaklaşık 2 milyar (%22), diğer ülkelerinki (Almanya, Fransa, İtalya vb.) yaklaşık 1 milyardır (%11).

Dış ticaret, esas olarak tarımsal tipte ihracat ve sınai tipte ithalat ile karakterizedir. İhracatlar başta İngiltere'ye (%32), Almanya'ya (%10) ve ABD'yedir (%9). İthalat ilk başta ABD'den (%26), ikinci olarak İngiltere'den (%18), Almanya'dandır (%11). Genellikle ihracat ithalatı geçer.

Arjantin'in ihracatı, onun ekonomisinin temeli, dünya ekonomik krizi sırasında iki kez küçüldü. Dünya pazarı fiyatlarındaki çarpıcı düşüş, 1929 ve 1930 yıllarında Arjantin'deki kötü hasatlara rastladı ve küçük ve orta büyüklükteki çiftliklere tam mahvı getirdi. Onun zayıf iç sanayii, ithal malların rekabetinin baskısıyla küçüldü.

C. BREZİLYA

§ 1— Fiziki-coğrafi özet

Arjantin'den farklı olarak Brezilya, mineral kaynaklar bakımından son derece zengindir. Yedi milyar ton olarak tahmin edilen demir cevheri yatakları, bilinen dünya depozitinin %16'sını oluşturur. Önemli miktarda manganez, düşük kaliteli kömür, altın ve elmas depozitleri vardır.

§ 2— Ekonomi ve nüfus

Brezilya, Latin Amerika'daki bağımlı cumhuriyetlerin, alan ve nüfus olarak en büyüğüdür. Büyük doğal kaynakları demir, manganez, hidroelektrik gücü ve ormanlardır. Bu kaynaklar az gelişmiştir. Tarımsal bir ekonomi ile, mono-kültür —kahve— ihtisaslaşması ile karakterizedir.

Brezilya'nın zengin ve çeşitli doğal kaynaklarından çok küçük derecede yararlanılmaktadır. Madencilik görece azdır, büyük hidroelektrik gücü boşa gitmektedir, ve ülke, toprağı verimli olmasına rağmen sadece %1 oranında işlenmektedir. Bu, yabancı sermaye tarafından korunan güçlü pre-kapitalist yönlerin korunması sonucunu veren Brezilya'nın ilk köleleştirilmesinden ileri gelmektedir. Latin Amerika'nın genel özetinde gördüğümüz gibi, ülkenin geri kalmış ekonomik gelişmesinin ve mono-kültür kötülüğünün, ekonomik olarak kahvede ihtisaslaşmanın zararlarının sorumlusu bu koşullardır. Yabancı sermayenin çıkarları, ülkenin çıkarları üzerinde tahakküm uygulamaktadır.

Brezilya topraklarının büyük bölümü üzerinde ne yaşanır ne de bundan yararlanılır. Brezilya nüfusu 42 milyon olarak tahmin edilmektedir. %36 beyaz Kreoller, Portekiz, İtalya ve İspanya'dan göçmenlerdir; %36 Metilerdir; %19 zenciler ve Mulatolar ve %9 kızılderililer.

Neredeyse nüfusun tümü ülkenin doğusundaki plato üzerinde, esas olarak da kıyı boyunda yoğunlaşmıştır. Brezilya platosunun kıyı bölgesi, kahve plantasyonları bölgesidir ve ülkenin ekonomik merkezidir...

Kahve üretimi ve ihracatı Brezilya'nın ekonomik ve siyasi yaşamında başrolü oynar. Brüt kâr itibariyle kahve ihracatı, Brezilya'nın tüm ihracatının %60'ını oluşturuyordu (krizden önce). Dünya kahve tüketiminin %75'ini Brezilya sağlar.

Elverişli fiziki koşullara rağmen, tütün, kauçuk ve buğday gibi diğer tarımsal ürünler sadece az miktarda üretilirler. Hatta buğday ABD ve Arjantin'den ithal edilir.

Kahve plantasyonları esas olarak Kreol aristokrasisinden büyük yerel toprak sahiplerinin arazileri üzerindedir, kısmen de İngiliz sermayesine ait ya da onun tarafından kontrol edilen plantasyonlardadır. Plantasyonlardaki işleri gündelikçiler ve yanaşmalar yapar.

Büyük kahve üreticilerinin çıkarlarını temsil eden Brezilya hükümeti, kahve üretimi ve fiyatını "regüle etme", ya da daha doğrusu bunları yapay bir seviyede yüksek tutma çabasında bulundu. Özel olarak kurulan "regülasyon" örgütü — Kahve ve Koruma Örgütü— dünya kahve fiyatını düşük olarak bulma hakkına sahipti. Yeni kahve hasadı ambara kondu ve bir İngiliz borcu yardımıyla kurulan bir fondan üreticilere küçük bir avans ödendi. Bu önlem başlangıçta gerçekten de dünya pazarındaki fiyatları yükseltti. Büyük Brezilyalı üreticiler ve fiyatların artmasını bekleyebilecek durumdaki plantasyonlarla bağlantılı İngiliz kapitalistleri bu spekülasyondan büyük kârlar kazandılar. Ve tersine, güçlükleri aşamayan pekçok küçük kahve üreticisi mahvoldu.

"Regülasyon" siyasi bir sorun haline geldi. Muhafazakârlar bunu destekliyor, liberaller ise karşı. Brezilya kahvesinin esas tüketicisi olan ABD (İngiltere çoğunlukla Arap kahvesi tüketmektedir), fiyatların yapay artışına karşı mücadeleye başladı; ABD sermayesi, Anglo-Brezilya tekelini kırmak için diğer Latin Amerika cumhuriyetlerinde (Haiti, Kolombiya, Salvador vb.) kahve plantasyonları geliştirmeye başladı.

Regülasyon politikasının sonucu olarak Brezilya'da kahve stoku 1926'da 4,3 milyon çuvaldan 1930'da 21,4 milyon çuvala çıktı. Kahve aşırı-üretimi, tüm kapitalist dünyanın, özellikle de sömürge ve bağımlı ülkelerin ekonomilerini sarsan dünya krizinin başlangıcıyla çakıştı. 1930'da kahve fiyatları yarı yarıya düştü. Brezilya'nın yıllık ortalama ihracatı 15 milyon çuvaldır ve hükümet yaklaşık beş milyon çuvalı yoketti. Ayrıca regülasyon, ürünün yarıdan fazlasını sistematik şekilde yoketmeye (1932 ve 1933 yıllarında toplam 24 milyon çuval) ve ekili alanın azaltılmasına başvurdu.

Dünya krizi Brezilya'nın imalat sanayiini (özellikle tekstil, gıda ve deri) ciddi şekilde etkiledi.

Ülke içi taşımacılık çok az gelişmiştir. Demiryolu ağı (toplam uzunluk 32 000 km.) sadece ana kahve bölgesinde sıktır. (Toplam uzunluğu 65 000 km. yi bulan) taşımacılığa elverişli nehir suyollarından az yararlanılmaktadır. Deniz taşımacılığı daha gelişmiştir.

Gerek Brezilya gerek Arjantin'in dış ticaretinin bir karakteristiği, ithalata oranla ihracatın aktif bir bilanço göstermesidir. Brezilya'nın ihracatının dörtte üçü kahvedir. Diğer kalemler kakao, kauçuk ve manganez cevheridir. İhracatın %45'i ABD'yedir, %10'u Almanya'ya, %5'i ise İngiltere'ye. Brezilya buğday, tekstil ürünleri, petrol ürünleri, makine ve madeni eşya ithal eder. İthalatın %28'i ABD'den, %21'i İngiltere'den ve %12'si Almanya'dan gelir. Dünya krizi, dış ticaret cirosunu neredeyse yarı yarıya azaltmıştır.

Brezilya'da yatırılan yabancı sermayenin toplam

miktarı 5,5 milyar altın rubleden fazladır. Bunun %54'ü İngiliz, %17'si Amerikan (ABD), ve geri kalan %29'u diğer ülkelerden gelir (Fransa, Almanya, İtalya vs.). İngiliz sermayesi esas olarak devlet borçlarına, elektrik lambası ve enerji istasyonlarına ve diğer sanayilere yatırılmıştır, Amerikan sermayesi de sanayilere ve lamba ve enerjiye yatırılmıştır.

HİNDİSTAN

§ 1— Fiziki-coğrafi özet

Marx Hindistan'ı İtalya ile şöyle karşılaştırıyordu: "Hindistan, Asyai boyutlarda İtalya'yı temsil eder, Alplerin yerine Himalayalar, Lombardy yerine Bengal ovası, Apeninler yerine Dekkan, Sicilya yerine Şeylon. Burada ürünlerin çeşitliliği de aynıdır..."

Mineraller:

Hindistan mineraller bakımından zengindir. Ama, bunlar geri sömürgesel ekonomik seviyesi nedeniyle yetersiz şekilde işletilmektedir ve hatta yetersiz şekilde haritası çıkarılmıştır. Esas kömür depozitleri kuzey-doğu ve merkezi bölgelerdedir: demir merkezde ve doğu kıyısı boyuncadır; altın güneyde; manganez merkezde ve güneyde; tuz batı ve doğu kıyılarında ve Burma'da, petrol Burma'da ve elmas güney-doğuda.

§ 2— Kısa tarihi-ekonomik özet

Hindistan, eski bir kültür ülkesidir, Avrupa'daki devletler feodalizmden kapitalizme geçiş dönemine başlarken, onun gelişmiş bir el zanaatları sanayii vardır. Marx'ın da belirttiği gibi, Hindistan'ın sosyal yapısı "ta eski

zamanlardan, XIX. yüzyılın ilk onyılına kadar değişmedi. Milyonlarca dokumacıya ve eğiriciye kazanç sağlayan el dokuma tezgâhı ve kirmen, onun sosyal yapısının temeliydi. Ezelden beri Avrupa, Hint dokumacılardan, Hint kuyumcusunun malzemesi olan kıymetli metaller karşılığında zarif nesneler aldı." Avrupa ticaret sermayesinin kâr peşinde koşarak doğu ve güney ülkelerini ele geçirip yağmalamaya başladığı XV. ve XVI. yüzyıllarda Hindistan özellikle İspanyol, Portekiz ve İtalyan tacirleri için çekiciydi. Kolomb, Macellan ve Vasko dö Gama'nın seyahatlerinin amacı, Hindistan'a Küçük-Asya, Arabistan ve Acem üzerinden kara yolundan daha rahat, ucuz ve emniyetli, o sıralar henüz bilinmeyen bir deniz yolunun keşfiydi. 1498'de Vasko dö Gama tarafından Hindistan deniz yolunun keşfinden sonra Avrupalı tacirler buraya girdiler ve koloniler kurdular. Bunlar, ilk başta, Avrupa ticaretinde İspanyolları birinci sıradan indiren Hollandalılardı. Onları, rekabet halindeki Fransızlar izledi, arkasından da İngilizler. İngilizler tedricen tüm diğerlerini yerlerinden ettiler ve Hindistan'la tüm ticareti kendi ellerine aldılar. Bu ticareti yürütmek için kuralan Doğu Hindistan Şirketi (East India Company), giderek bu ticareti tekeline aldı ve ülkede siyasi iktidarın sahibi oldu. İngiliz hükümeti ve ordusu tarafından desteklenerek, kendi antrepolarını korumak için istihkâmlar kurdu, Hint prensleri arasında savaşlar kışkırttı, bu prenslerin arasına girip onlara barış anlaşmaları yaptı; Doğu Hindistan Şirketi'nin faaliyetlerinin ve bir dizi savaşın sonucunda Hindistan'ın tümü 1849'a kadar İngiltere'nin boyunduruğu altına alınmış oldu.

"Hint el dokuma tezgâhını yok eden ve kirmeni parampara eden, yeni gelen İngilizler oldu" diye yazıyor Marx.

Bununla birlikte eski sosyal düzen parçalandı. Aile toplulukları onun en önemli unsurlarından biriydi. "Bu aile toplulukları el zanaatları sanayii üzerinde, onları kendi kendine yeterli kılan el dokumacılığının, el eğirmeciliğinin ve el tarımının özsel birliği üzerinde yükseliyordu. Hem Hint

eğirmecisini hem de dokumacısını yerinden eden İngilizlerin işe karışması, bu küçük yarı-barbar, yarı-uygar toplulukları parçaladı, onların ekonomik temelini baltaladı, ve böylelikle Asya'nın bugüne kadar görmüş olduğu en büyük ve hakikaten biricik *sosyal* devrimi başardı" (Marx)

İngiltere'nin Hindistan'ı yönetimi, bu zengin ülkenin tamamen talan edilmesiyle, ağır vergilerle, spekülatif nedenlerle fiyatların yapay artırılmasıyla, büyük İngiliz yetkilileri kadrosu bulundurmakla, İngiliz emperyalizminin sürdürdüğü savaşların masraflarının ülkenin omuzuna yıkılmasıyla, Hindistan'ın eski el zanaatları sanayiinin yokedilmesiyle karakterizedir.

§ 3— Ekonomi ve nüfus

Hindistan, Britanya'nın en önemli sömürgesidir; muazzam hammadde kaynaklarına ve büyük, kültürlü bir nüfusa sahip, fakat geri tarım tipi bir ekonomiye, az gelişmiş büyük çaplı sanayie ve İngiliz rekabetiyle güdükleştirilmiş bir el zanaatları sanayiine sahip dünyadaki en büyük sömürge ülkedir.

Ulusal ekonomi itibariyle Hindistan bir tarım ülkesidir. Nüfusun %90'ı kırlık bölgelerde yaşar ve %73'ü tarımla uğraşır. Ulusal üretimde tarımın payı %90'dır. Hindistan'ın dış ticaretinin niteliği de buna tanıklık eder. Hindistan esas olarak pamuk, jüt, çay ve tahıl ihraç eder, tekstil ürünleri, metal, makine ve petrol ürünleri ithal eder. Hindistan'ın sınai gelişmesi, İngiltere'nin onu kendi sanayiinin bir tarımsal hammadde eklentisi olarak tutmaya çalışmasıyla engellenmektedir. İngiltere'nin tahakkümü, Hindistan'ın tüm ekonomik yaşamında hissedilir.

Tarihi-ekonomik özet bölümünde, bu tahakkümün XIX. yüzyılda Hindistan'ın sosyo-ekonomik yapısı üzerindeki etkisini tartıştık. Şimdi de emperyalizm çağındaki yansımasına bakalım. Marx, "Hindistan'daki İngiliz Egemenliğinin Gelecekteki Sonuçları" adlı 1853 tarihli yazısında bu

yansımayı önceden gördü. Marx'a göre, "İngiltere, Hindistan'da ikili bir misyonu yerine getirmek zorundaydı. Bir yandan eski Asyatik sosyal düzeni yıkmak, ve öte yandan Asya'da, batılı bir sosyal düzenin sosyal temelini yaratmak zorundaydı... Hindistan'daki İngiliz egemenliğinin tarihi, yıkma izlerinden başka izler göstermiyor. İngiliz burjuvazisinin yapmak zorunda kalacağı her şey, ne kitleleri kurtuluşa götürecek, ne de, üretici güçlerin gelişmesine, ve sonra da bunların halk tarafından mal edinilmesine bağlı olan onların sosyal durumunu özsel olarak iyileştirecektir... Hintliler, unsurları kendi aralarında İngiliz burjuvazisi tarafından ekilen yeni toplumun meyvelerini, Büyük Britanya'nın hakim sınıfları sanayi proletaryası tarafından alaşağı edilene dek ya da Hintliler İngiliz boyunduruğunu devirecek denli güçlenene kadar toplayamayacaklardır."

Gerçeklik, Marx'ın teşhisini tamamen doğrulamıştır.

İngilizler tarafından geliştirilen ulaşım araçları, tüm Hindistan'ın ekonomisini dünya ticaret devresine sokmuş, kapitalist ilişkilerin ve kapitalist sanayiin gelişmesini, ve bir ulusal Hint burjuvazisi ve Hint proletaryasının biçimlenmesini teşvik etmiştir. Ne var ki tüm bunlar Hint emekçilerinin sömürülmesini arttırmıştır. Feodal sömürünün yerine kapitalizmin ve yabancı sermayenin sömürüsü geçmiştir.

Hindistan'da sanayi kapitalisti biçimlerin gelişmesinin, (burjuva ekonomistlerin ve sosyal-faşistlerin zannettiği gibi) Hindistan'ın sanayileşmesi ve dekolonizasyonu, yani sömürge tipi ekonomiden çıkması anlamına geldiği düşünülmemelidir. Sadece hafif sanayiler (tekstil, gıda) ve madencilik geliştirilmektedir. Ağır imalat ve özellikle makine yapımı, İngiliz engelleriyle boşa çıkarılmaktadır.

Nüfus:

Hindistan'ın nüfusu 353 milyon olarak tahmin edilmektedir. 260 milyonu Hindu'dur (beyaz ırk), 71 milyonu Dravit'lerdir (siyah ırk), geri kalanı Moğol ve Malayalıdır

(sarı ırk). 400 000 civarında Avrupalı vardır. Bunlar çoğunlukla İngiliz yetkilileri, askerleri, tacir ve hizmetlileridir. Hindistan'ın nüfusu büyük ölçüde bölünmüştür. Ulusal farklılıkların yanısıra, farklı lehçeler ve dinler muazzam bir rol oynar. Brahmanlar, Budistler ve Müslümanlar vardır. Fiks sosyal gruplar ya da kastlar (papazlar, savaşçılar, tacirler, köylüler, zanaatçılar) vardır. Bu sosyal bölünme hakim sınıflar ve İngiliz emperyalistleri tarafından, emekçi kitlelerin dikkatini sınıf mücadelesinden başka yanlara çelmek ve onları birleşmekten alıkoymak için beslenmektedir. Ne var ki kapitalist ilişkilerin gelişmesi, kast ve diğer çitleri yıkmaktadır.

Toprakların idari bölünüşü de halkın birliktesizliğini artırmaktadır. Hindistan, başında bir genel valinin (Viceroy) bulunduğu bir İngiliz sömürgesidir. Her biri İngiliz valiler tarafından yönetilen onbeş bölgeye bölünmüştür. Bu bölgeler ülkenin tüm topraklarının üçte ikisini kapsamaktadır. Geri kalanını, sayıları 700'e varan ve bölgelere dağılmış yerli devletler kapsamaktadır. Bu devletlerin başında, Hint prensleri bulunur — raca ve maharacalar, fakat bunlar genel vali tarafından atanan ve gerçekte devleti yöneten İngiliz mümessillerin kontrolü altındadır.

Nüfusun ülkeye dağılımı eşitsizdir. Üçte ikisi Kuzey Hindistan ovasında, özellikle de Ganj vadisindedir.

Tarımın Sosyal Yapısı:

Hindistan tarımında karakteristik olan, bugüne kadar büyük ölçüde feodal unsurların korunması, ve küçük ve çok küçük köylü ekonomisinin hakimiyetidir. İngiltere'ye sadakat yemini eden yerli prensler, racalar ve maharacalar, büyük çaplı toprak sahipleridir. Bunlar toprağın %40'ına sahiptir. Geri kalan toprak ağalarına (Zamindari) aittir. Prensler ve toprak ağaları topraklarını küçük parçalar halinde yüksek aynı veya parasal rant karşılığında köylülere kiralarlar, ve ek olarak haraç alırlar (örneğin

toprak ağasının ailesinde ilk doğan oğul için, onun evlenmesi için, toprak ağasının ölümü halinde v.b.). Toprak ağası aynı zamanda köylü-kiracılarının yargıcıdır. Fakat yerli prens yargıçtan da öte birşeydir. O kanun çıkarır, kendi polisi vardır, vergi toplar.

İngiliz valiler tarafından yönetilen bölgelerde, feodal kalıntılar ve köylü kiracılığı ile birlikte toprak ağası mülkiyeti kuzey-doğuda hakimdir... Diğer bölgelerde doğrudan devletten toprak kiralamak yaygındır. Ama burada bile köylülerin toprakları tüm tarımsal alanın ancak %30'unu oluşturur. Burada bile köylülerin toprakları oldukça küçüktür, çoğu zaman kendi ailelerini beslemeye yetmez, kapitalist köylüler, kulaklar, toprak ağaları ve simsarlar ise %70'e sahiptir — hem de en iyi toprak. Bu bölgelerde bile köylüler, kendilerine avans para veren ve mallarını yok fiyatına satın alan simsarlara ve tüccarlara ek olarak, topraklarını kiraladıkları zengin köylülerin ve toprak ağalarının boyunduruğu altındadırlar. Vergiler köylünün gelirinin yarısını götürür. Bu durum sürekli açlığa ve yüksek ölüm oranına yolaçar (çocuk ölüm oranı %70). Tarımın seviyesi, ve dolayısıyla emek üretkenliği ve ürün verimi çok düşüktür. Öte yandan, köylülerin sefil durumu onların sınai malları satın alma gücünü düşürür. Köylülüğün bu sömürülmesi, onları devrimcileşmeye meyilli kılar.

Ürünler ve Dağılımları:

Tarımsal ürünlerin dağılımı şöyledir:

a) Tahıl bitkileri — pirinç, en yağışlı bölgede yetiştirilir (kuzey-doğu ve batı kıyıları, özellikle Ganj nehri vadisi ve Burma). Buğday kuzey (kıtasal) Hindistan'da, Himalayaların güneyinde yetiştirilir. Akdarı, Dekkan platosunun batı ve kuzey-batı bölümlerinde yetiştirilir.

b) Teknik bitkiler — Şekerkamışı kuzey Hindistan'da, Himalayaların eteklerinde Ganj nehri boylarında yetiştirilir. Pamuk güney uçta, yarımadanın kuzey-batı bölümünde

ve kısmen de Hindistan'ın kuzey (kıtasal) bölümünde yetiştirilir. Jüt, kuzey-doğuda, Ganj deltasında yetişir. Çay kuzey-doğuda, Burma'da, ve batı kıyı şeridinde de yetiştirilir; tütün doğu kıyı şeridinin orta bölümünde ve kuzey-doğuda, ve haşhaş Dekkan platosunun kuzey bölümünde yetiştirilir.

Sanayi:

Hindistan'ın sanayii az gelişmiştir. Savaştan önce egemen olan küçük yerli el zanaatları sanayii, İngiliz fabrika mallarının rekabetiyle büyük ölçüde engellenmiştir. Daha önceleri ya çiftçi pazarı için (demircilik, marangozluk, iğne işi meslekleri), ya da dış pazarlar için (halılar, ipekli tekstiller, metal sanatları mamulleri).

Hint fabrika sanayii, İngiliz sermayesinin elinde bulunan esas olarak jüt sanayii ile temsil edilmekteydi. Madencilik sanayileri, örneğin kömür, petrol vs. belli bir dereceye kadar gelişmişti.

Savaş sırasında, İngiliz sanayii savaş gereçleriyle uğraştığından ve Hint pazarı İngiliz mallarından özgürleştiğinden, Hint pamuk eğirme ve dokuma sanayii önemli ölçüde gelişti ve iğ sayısı itibariyle Japonya'nınkini geçti. İngiltere savaş döneminde askeri-stratejik amaçlarla Hindistan'da metalürji ve otomobil imalatı işletmeleri inşasını teşvik etti. Savaştan sonra hükümet siparişlerinden yoksun kalan bunlar çok zor bir duruma girdiler.

Pamuk sanayiinin ana merkezleri Bombay ve Madras, jüt sanayiinin merkezi Kalküta'dır. Camşedpur bir metalürji merkezidir (Hindistan'ın merkezi bölgesinde); Bombay ve Kalküta metal imalat sanayiinin merkezleridir.

Sınıf Çelişkileri ve Devrimci Hareket:

Hindistan, İngiliz hükümeti tarafından atanan bir genel vali tarafından yönetilen bir İngiliz sömürgesidir.

Bölgeleri yöneten valiler ve yerli prensliklerin egemenleri ona tabidir. Genel valinin ve onun altındaki tüm yetkililerin ülkeyi İngiliz sermayesinin çıkarları doğrultusunda yönettiği kendiliğinden anlaşılırdır. Ülkenin ve Hint emekçilerinin sömürülmesine yönelik bu çıkarlar, yerli feodal prenslerin ve toprak ağalarının çıkarlarıyla çakışır. Bu nedenle sonuncular, İngiliz emperyalistlerinin müttefikleri haline gelirler. Öte yandan Hint burjuvazisi, kendisinin alması gerektiğini düşündüğü muazzam kârları ele geçiren ve Hindistan'ın sınai gelişmesini engelleyen İngiliz sermayesini rakip sayar. Böylece o İngiliz sermayesine karşıdır. Hint emekçi köylülüğünün ve proletaryasının çıkarları, hem yabancı tahakkümüne hem de Hint feodal şeflerine, toprak ağalarına ve burjivazisine karşıdır.

Dünya savaşından sonra Hindistan'da sınıf çelişkileri daha da keskinleşti. İngiliz sanayii, Hint sanayiini iç pazarda savaş sırasında ele geçirmiş olduğu mevkilerden atmaya başladı. 1929'da başlayan dünya krizi İngiltere'nin ihraç mallarının fiyatlarını önemli ölçüde azalttı ve onun bunları satma mücadelesini şiddetlendirdi. Bu, Hint emekçilerinin koşullarını daha da kötüleştirdi.

Savaştan sonra sınıf çelişkilerinin keskinleşmesi, İngiliz sermayesine karşı bir ulusal kurtuluş hareketinin gelişmesine yolaçtı. Başında Hint burjuvazisinin bulunduğu bu hareket, Hindistan için kendi kendini yöneten bir sömürge hakkı (dominyon statüsü) ve İngiliz mallarına yüksek gümrük koyma hakkı talep etti.

Bu hareketin en önemli lideri olan Gandhi, geniş çaplı pasif direniş örgütledi — İngiliz mallarını boykot, protestolar, kararlar.

Hem İngiliz hem de Hint sömürücülerine karşı yönelen köylülük ve proletaryanın devrimci hareketi, ulusal kurtuluş hareketine katıldı. Bu, sanayilerde ve demiryollarında bir dizi grev'e ve ayrıca silahlı isyanlara yolaçtı. Emekçilerin kitlesel devrimci hareketinden korkuya kapılan Gandhi ve

burjuvazi, hızla İngiliz emperyalizmiyle bir uzlaşma yolu aradılar.

Şimdi Hindistan'da devrimci mücadele proletarya ve sömürülen köylülük tarafından yürütülmektedir.

TÜRKİYE:

§ 1— Fiziki-coğrafik özet

§ 2— Kısa tarihi özet

Türkiye'nin refah ve iktidar dönemi, Balkan yarımadasının tümünü (bugünkü Yunanistan, Bulgaristan, Arnavutluk ve Yugoslavya), Tuna ülkeleri (Macaristan ve Romanya), Ukrayna'nın güney bölümünü, Kırım'ı, Kuzey Kafkasya, Trans-Kafkasya, Mezopotamya, Suriye, Filistin ve Asya'da Arap yarımadasının tümünü, Afrika'da Mısır'ı ve tüm kuzey deniz kıyısını boyunduruk altına almasından sonraki XVI. yüzyılda idi.

Muazzam Türk ya da Osmanlı İmparatorluğu muazzam askeri ve ekonomik güce sahipti. Askeri zaferleri, tabi uluslara dayatılan vergiler ve götürü vergiler biçiminde ve köle olarak satılabilen esirler biçiminde sürekli bir ganimet akımı getiriyordu.

Ek olarak, Türkiye'nin ekonomik gücü, Güney Avrupa (İtalya devletleri ve İspanya) ile Doğu (Suriye, Mısır ve Hindistan) arasındaki ticaretten elde edilen kârlarla artıyordu, çünkü o sınırlarından ve limanlarından yüklenen ya da transit geçiş yapan transit mallar için muazzam gümrük resimleri ve ücretler alıyordu.

XVI. yüzyılda yeni kıtaların (Amerika) ve Hindistan deniz yolunun keşfi, ticaret yollarının Akdeniz'den kalkmasına yolaçtı. Bu Türkiye'yi önemli bir gelir kaynağından yoksun bıraktı ve feodalizmden kapitalizme geçen Avrupa ülkelerine oranla onun görece ekonomik

geriliğiyle sonuçlandı. Ekonomik gerilik, ordu örgütlenmesi, silahlar, yol inşası gibi askeri-teknik gerilikle sonuçlandı. Böylece güçlü Türk İmparatorluğunun ekonomik ve askeri gerilemesi başladı. XVII. yüzyılın sonundan beri Türkiye askeri yenilgilere uğradı, büyük miktarda toprak kaybetti ve kendisine eşitsiz ticaret anlaşmaları dayatıldı. 1699'da Macaristan kendini Türk hakimiyetinden kurtardı. XVIII. yüzyılda Rus-Türk savaşlarını takiben, Rusya Güney Ukranya, Kırım ve Kuzey Kafkasya'yı ele geçirdi, ama Kafkasya-Karadeniz kıyı bölgesini bıraktı. XIX. yüzyılda Rusya, İngiltere, Fransa ve Avusturya-Macaristan Yunanistan, Romanya, Sırbistan ve Bulgaristan'ın Türkiye'den ayrılmasına yardım ettiler. Rusya Kuzey Kafkasya ve Trans-Kafkasya'da Karadeniz kıyısındaki yerleri ele geçirdi, Avusturya Yugoslavya'nın tüm kuzey ve batı kesimlerini, Fransa Kuzey Afrika kıyısını ele geçirdi, İngiltere Mısır üzerinde, Arap kıyısının bazı parçaları üzerinde —Aden, Assir, Umman— protektorat ilan etti ve Kıbrıs'ı ele geçirdi. 1911'de İtalya Türkiye'nin Kuzey Afrika'daki son sömürgesini ele geçirdi — Tripolitanya, ve 1912-1913'te Balkan ülkeleri ile bir savaşta Türkiye Avrupa'daki topraklarının büyük kısmını yitirdi.

Türkiye'yi "Avrupa'nın hasta adamı" sayan tüm ülkelerin emperyalistleri, mülkün paylaşılmasını planladılar. Türkiye'nin siyasi bir varlık olarak tamamen tasfiyesini planladılar. Bir pazar, bir hammadde kaynağı olarak önemi, ya da yatırım yapma fırsatları için değil, bilakis son derece önemli ticari ve stratejik konumundan dolayı. İstanbul ve Çanakkale boğazlarında, Karadeniz'in bu "anahtar"larında, Rusya'nın ve İngiltere'nin gözü vardı. İngiliz emperyalizmi için canalıcı önemde olan Süveyş Kanalı, Mısır topraklarında inşa edilmişti. Süveyş Kanalına Suriye ve Filistin üzerinden yaklaşmak da İngiltere için aynı şekilde önemliydi. Buraları aynı şekilde İngiltere'nin rakipleri için de önemliydi — Fransa ve Almanya. Son olarak, Türkiye topraklarının gövdesi, Küçük Asya ve Irak, İran Körfezine ve

Hindistan'a karayolu üzerinden en kestirme yoldur, ve Irak kıyı şeridi Hindistan'a stratejik bir yaklaşımdır.

Bunlar, Alman ve İngiliz emperyalizmi arasında keskin bir mücadeleye konu oluyordu.

Türk topraklarının sürekli küçülmesiyle ülkede yabancı sermayenin konumu gitgide hakim hale geldi. Eşitsiz anlaşmalarla ("kapitülasyonlar") Türkiye, yabancı uyruklulara ekstra-teritoriyal haklar vermeye mecbur bırakılmıştı. Bunlar Türk kanunlarına ya da mahkemelerine tabi değildi, vergi ödemezlerdi ve malları çok az vergilendirilirdi. Yabancı malların akını Türkiye'nin sınai kalkınmasını geriletti ve el zanaatları sanayiini baltaladı. Yabancı sermaye —Fransız, Alman ve İngiliz— Türk ulusal ekonomisinde giderek geniş şekilde yatırılır oldu, ama sadece borçlar, demiryolları, gemicilik ve ticari kuruluşlara yatırımlar şeklinde. Böylece Türkiye kendi gelişmiş sanayisine sahip olamadı ve belirgin feodal kalıntılar yüzünden, bağımlı bir köylülükle geri bir tarım ülkesi olarak kaldı. Bu durum ve sürekli savaşlar, Türk hükümetinin yabancı sermayeye büyük borcu olmasına yolaçtı, böylece yabancı sermaye Türkiye'nin ekonomik yaşamında kontrolü daha fazla ele geçirdi.

XIX. yüzyılın ortalarına kadar onun iç durumu feodal kalıntılarla karakterizeydi. Sultanın bir parlamentoyla sınırlanmamış mutlak iktidarı vardı.

XIX. yüzyılın sonuna doğru ve XX. yüzyılın başında ticaret burjuvazisi, el zanaatçısı işçileri ve köylüleri içinde, ve aynı zamanda orduda gerek tabanda gerekse bazı subaylar arasında hoşnutsuzluk arttı. Jön-Türk Partisi kuruldu (çoğunlukla entellektüellerden, dinci işçilerden ve subaylardan), bu parti emekçi kitlelerin desteğiyle 1908'de iktidarı ele geçirdi, bir anayasa ilan etti ve bir parlamento seçti. Jön-Türklerin emekçilere ve Türk-olmayan milliyetlere karşı siyaseti onu kitlelerin desteğinden mahrum bıraktı ve eski rejimin yandaşları Jön-Türk partisini iki kez iktidardan alaşağı ettiler, 1909 ve 1912'de. Fakat 1913'te Jön-Türkler yeniden iktidarı ele geçirdiler.

1914'te Türkiye Almanya ile ittifak halinde dünya savaşına girdi, yenildi, ve 1920 Sevr Barış Anlaşması'yla Filistin ve Irak'ı İngiltere'ye, Suriye'yi Fransa'ya, Küçük Asya'nın İzmir civarındaki bir kısmını Yunanistan'a terketmek, Arabistan'daki topraklarından vazgeçmek ve İstanbul ve Çanakkale boğazlarını İngiliz-Fransız kontrolü altına sokmak zorunda bırakıldı. Türk başkenti İstanbul'a İngiltere ve Fransa'nın askeri ve donanma temsilcileri yerleşti. Bunlar Sultan'ın hükümetini pratikte ellerinde bulunduruyorlardı ve ülkenin efendisi gibi gözüküyorladı. Sonra Küçük Asya'nın derinliklerinde bir ulusal kurtuluş hareketi doğdu. Bu hareketin başında General Kemal Paşa bulunuyordu ve ticaret burjuvazisini ve köylülüğü temsil ediyordu. Ankara'da yeni bir devrimci hükümet kuruldu. Bu hükümet, fetihçilerin birine, "saf Türk" toprakları —İzmir bölgesini— elinde tutan Yunanistan'a karşı mücadeleye girişti. Mücadele 1920'de, devrimci Türkiye'nin zaferiyle ve Sevr Anlaşmasının bozulmasıyla sonuçlandı. Lozan Barış Anlaşmasıyla İzmir Türkiye'ye geri verildi ve Antant birlikleri İstanbil'dan çekildi. Yabancıların ayrıcalıkları ("kapitülasyonlar") kaldırıldı. Bir dizi iç reform başladı. 1923'te Türkiye'de yeni bir hükümet yapısı kuruldu, bir cumhurbaşkanı ve bir parlamentosuyla (Meclis) bir burjuva cumhuriyeti.

Din ve devletin ayrılması derhal gerçekleştirildi. Feodal unsurlar kısmen tasfiye edildi (örneğin "aşar" olarak bilinen toprak vergisi); Avrupa tarzı medeni ve ceza yasaları hazırlandı, poligami yasaklandı, ve kadınların kurtuluşu ilan edildi. Avrupa giyim-kuşamı getirildi. Türk fesinin yerine Avrupa şapkaları geçirildi, Latin alfabesi getirildi.

Bugünün Türkiyesi'nin tüm hükümet aygıtı, başında Kemal Paşa'nın bulunduğu Halk Partisi'nin elindedir. Bu parti, Küçük Asya'nın iç vilayetlerinin burjuvazisinin ve kapitalist köylülerin çıkarlarını temsil etmektedir. Proletarya ve köylülüğün devrimci hareketleri ve komünist örgütler takibata uğratılmaktadır. Kemal Paşa diktatörlüğü

diğer burjuva partilerin varolmasına izin vermemektedir. Ruhbanlarla ve feodal unsurlarla enerjik bir şekilde mücadele etmektedir.

§ 3— Ekonomi ve nüfus

Türkiye önceleri bir yarı-sömürge idi, 1920 ulusal kurtuluş devrimini takiben yabancı emperyalist tahakkümden kendini kurtardı. Şu anda, tarımsal tipte bir ekonomisi olan orta seviyede bir kapitalist ülkedir. Tarımı ve zanaatçı sanayileri hâlâ geridir. Hükümet yapısı bir burjuva cumhuriyetininkidir.

Genel Karakteristikler:

Tarihsel özette görmüş olduğumuz gibi, Türkiye ekonomik gelişmesinde geri kalmıştır. 1920'ye kadar yarı-sömürge bir ülke idi, gerek feodalizmin varlığı yüzünden, gerekse de ulusal ekonomisini mahveden ve yabancı sermayenin geniş bir şekilde ülkeye girmesine izin veren bir dizi felaketli savaşlar yüzünden.

Ulusal kurtuluş hareketinin zaferi, yabancı emperyalizmin eski tahakkümünün devrilmesinin ardından Türk ekonomik yaşamında büyük çalkantılar oldu — ulusal sanayinin büyümesi, ve tarımda feodal unsurların ortadan kaldırılması. Ne var ki, modern Türkiye hâlâ büyük bir ekonomik gerilikle karakterizedir ve orta seviyede kapitalist gelişme ülkeleri arasında (Bulgaristan, Yunanistan, Portekiz gibi) son sıralardan birini almaktadır.

Türk ulusal ekonomisi yapı itibariyle yarı-sömürge ülkelerinkine yakındır. Tarım ana ekonomik branştır. Sanayi önemsizdir. Kendi kendini taşıyan nüfusun yalnızca %6'sı sanayi ile uğraşmaktadır, ve bu sanayiler temelde domestik (ülke içi) zanaatkâr tiptedir. Sadece hafif sanayiler, ve madencilik gelişmiştir. Yabancı sermaye, ülkenin maliyesinde, ticaretinde, gemicilik ve madenciliğinde hakim bir rol

oynamaya devam etmektedir. Türk hükümeti, yabancı ekonomik bağımlılıktan özgür bir şekilde, kapitalist bir temel üzerinde büyük-çaplı bir ulusal sanayi kurmaya çalışıyor, ve şeker ve tekstil branşlarında (bir dereceye kadar SSCB'nin yardımıyla) belli bir başarı elde etti. Bir Türk ulusal bankası (yabancı sermayeye ait olan, devlet bankasının fonksiyonlarını gerçekleştiren eski Osmanlı Bankası) kuruldu. Fakat bunlar, dış ekonomik bağımlılıktan tam kurtuluşa giden yolda sadece küçük adımlardır.

Nüfus:

Türkiye'nin nüfusu 14 milyondur, bunun 1,1 milyonu Avrupa Türkiyesi'ndedir (%86'sı Türktür). %11'i Kürttür, doğuda; %2,5'u Yunanlıdır, İstanbul'da (savaştan önce İzmir'de, Ege kıyısında büyük bir Yunanlı nüfus yaşıyordu, fakat Lozan Barış Anlaşması koşullarıyla bunlar Yunanistan'a dönmeye, Yunanistan'daki Türkler de Türkiye'ye dönmeye zorlandılar).

Ortalama nüfus yoğunluğu km. kareye 19'dur, Küçük Asya'nın ortasında 1,5'a kadar düşer, batıda ise 100 ve daha çoktur.

Şehirli nüfus %26'dır. Başlıca şehirler 1920'den beri başkent Ankara (80 000), eski başkent İstanbul (700 000), İzmir (160 000) ve Bursa'dır (60 000).

Tarım:

Tarım Türkiye ekonomisinin ana branşıdır. Çok düşük bir seviyededir. Nüfusun %81'i tarımla uğraşır. Köylülüğünün temel kütlesi, beş hektara kadar küçük topraklara sahiptir. Çiftçilerin %80'ini oluşturan bunlar, tüm ekili alanın sadece %7'sini ellerinde tutarlar, toprak ağalarının, kulakların ve tefecilerin boyunduruğu altındadırlar. Tüm tarımsal alanın %3'ü toprak ağalarının ve kapitalist köylülerin elindedir. Topraksız gündelikçilerin sayısı yarım milyondur.

Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde tarımın üç temel tipine rastlanır 1) İran ve Sovyet Trans-Kafkasya ile komşu olan, pederşahi yaşamı ve büyük-çaplı feodal toprak mülkiyetini korumuş olan yarı-göçer Kürt aşiretlerinin ağırlıkta olduğu ülkenin doğu bölümünde, neredeyse tam bir doğal ekonomi vardır. 2) Küçük Asya'nın büyük bölümünde, ortada ve kuzeyde, belirgin ve gittikçe artan bir sınıf farklılaşmasıyla bireysel köylü toprak mülkiyeti vardır. Küçük ve orta büyüklükteki çiftlikler hakimdir. Bunlar toprak ağalarından ve kapitalist köylülerden ek olarak toprak kiralamak zorunda kalmaktardırlar. Toprak ağaları kendi çiftliklerini kendileri işlemezler, esas olarak araziyi boyundurukçu koşullarla kiraya verirler, köylülere tohum ve alet temin ederler; aynî rant alırlar (ürünün %50-80'i). Toprak ağaları ve kapitalist köylüler, tefeci ve komisyoncu rolü oynarlar, köylülerin ürünün ihracatçı ticaret firmalarına satarlar. 3) Küçük Asya'nın güney ve batı bölgelerinde, iklim ve toprak koşulları nedeniyle değerli pamuk, susam, tütün, haşhaş, zeytin ve üzüm ürünleri yetiştirildiği yerlerde, ücretli emeğe dayanan ve modern makine ve traktörler kullanan büyük-çaplı kapitalist toprak mülkiyeti vardır.

Türk hükümeti 1920'de, "köylünün Türkiye'nin efendisi" olduğunu ilan etti. Pratikte ama bu hükümet vergi siyasetinde, kredilerde ve tarım makineleri alma yardımında yalnızca kapitalist ve aracı unsurları destekliyor.

Tarımsal branşların coğrafi dağılımı şöyledir: Hakim branş olan çiftçilik çoğunlukla Küçük Asya yarımadasının kenarlarında yapılır. Kuru bir iklimi olan merkezi bölgelerde çiftçilik ancak suni sulama koşulları altında mümkündür. Bu kuru step ve yarı-çöl bölgelerinde büyükbaş hayvancılık gelişmiştir. Ülkenin tüm topraklarının sadece %10-12'si ekim altındadır. Ekili alanın çoğunluğunda, %90'ında, tahıl bitkileri, buğday ve arpa vardır. Tahıl yetiştiriciliği çok düşük bir seviyededir, verim azdır, dışardan tahıl ithal etmek gerekmektedir. Ekili alanın %6-7'sinde teknik bitkiler, pamuk, tütün, susam ve afyon haşhaşı vardır. Türk pamuğu

(düşük kaliteli) ülkenin Akdeniz kıyısı boyunca güney-batı bölümünde yetiştirilir. Tütün ülkenin her yerinde, fakat çoğunlukla deniz iklimi olan bölgelerinde yetiştirilir. Son yıllarda şeker pancarı ve kenevir yetiştirilmektedir. Ekili alanın %4'ünde ise meyve bitkileri vardır — zeytin, incir, erik, fındık, dut, üzüm vs. Merkezde ve doğuda hayvancılık yapılmaktadır, çoğunlukla koyunculuk, ve keçicilik (ünlü Ankara keçileri). Türkiye'de iş hayvanı eşektir.

Sanayi:

Türkiye'nin sanayii küçük-çaplıdır, ve zanaatçı karakterdedir. Orta dereceli, 100'den fazla işçi çalıştıran sadece 150 civarında işletme vardır, bunlar tüm işletmelerin yüzde 1/4'üdür. İşletmelerin sadece %4'ünde makine gücü vardır. Ulusal kurtuluş hareketinin zaferinden sonra Kemal hükümeti Türkiye'nin sınai gelişmesini stimüle etme siyasetini benimsedi. Dışarıdan pek çok mamul malın ithalatını sınırladı, ithal makineler üzerindeki resimleri kaldırdı, yeni işletmelere kredi ve ayrıcalıklar tanıdı ve hatta devlet sınai işletmeleri organize etti. Fakat sermaye yokluğu, yabancı sermaye ile bitmemiş olan mücadele, ve 1929'dan beri dünya krizi, sınai gelişmeyi köstekledi.

Sanayiin ağır branşlarından Türkiye'de sadece kömür madenciliği gelişmiştir, çoğunlukla Zonguldak kömür havzasında. Türkiye kömür bakımından zengin olmasına rağmen, yılda sadece 1-1,5 milyon ton kömür üretmektedir. Bakır, kurşun ve krom madenciliği yetersiz gelişmiştir. Kömür ve kurşun çıkarımı Fransız sermayesinin elindedir. Bakır madenciliği Almanların ve krom İngilizlerin elindedir.

İmalat sanayii hafif branşlarla temsil edilir. Metal sanayiinin tek büyük işletmesi, 1929'da Amerikan sermayesi (Ford) tarafından İstanbul'da açılan tarımsal makineler ve otomobil montaj fabrikasıdır.

Gıda ve tekstil sanayileri hakim branşlardır. Tüm işçilerin %43'ü birincide, %18'i ise ikincide istihdam

edilmektedir. Tütün, deri ve çimento daha önemsizdir. Tereyağ ve peynir mandıraları, konserve fabrikaları ve şeker fabrikaları (krizden hemen önce iki tanesi devlet tarafından Küçük-Asya'nın merkezi bölgesinde inşa edilmişti), gıda sanayiinin özellikleridir. Gıda sanayii tüm ülkeye dağılmıştır.

Tekstil sanayii şu branşlarla temsil edilir: Ankara ve İstanbul bölgelerinde yünlüler; batı ve güney kıyı bölgelerinde, İzmir ve Adana civarında pamuklu dokumacılık; Batı kıyısında Bursa'da ipekliler; ve İzmir civarında ve Küçük-Asya'nın merkezi bölgesinde halıcılık, Kayseri'de SSCB'nin yardımıyla büyük bir tekstil kombinası inşa edilmektedir.

Dış Ticaret:

Türk dış ticareti büyük değildir. Madeni eşya ve tekstil malları, ve kömür ithal edilir. Tarımsal ürünler, tütün, yün, ipek, ve meyve ihraç edilir. Halı da ihraç edilir. İngiltere, İtalya, Fransa ve Almanya, Türkiye'nin ticaret yaptığı başlıca ülkelerdir.

Yabancı Sermaye:

Dünya savaşından önce Türkiye'yi yarı-sömürge bir ülkeye çeviren yabancı sermaye, 1920 devriminden beri üstünlüğünü yitirdi, fakat şimdi bile Türkiye'nin ekonomik yaşamını etkilemektedir. Bunlar içinde en önemlileri: eski Türkiye'nin Fransız ve İngiliz sermayesine büyük borçları, ve kendi sermayesinin yokluğudur. Bu da Türkiye'yi dış kredi kullanmaya mecbur etmektedir. Türkiye'deki birçok yabancı banka, onun maliyesini etkilemektedir.

SSCB İle İlişkiler:

Türkiye, Sovyetler Birliği ile çok dostça ilişkiler içindedir. SSCB'nin onu yağmalamayı amaçlamadığını,

bilakis tam tersine onun kendini yabancı sermayeden kurtarmaya yardım etmeyi arzuladığını taktir etmektedir.

Sovyet Hükümeti ona kredi açtı ve Türkiye'ye Sovyet uzmanları gönderdi.

MISIR

§ 1— Fiziki-coğrafi özet

Nil nehri Mısır için büyük öneme sahiptir... Mısır sınırları içinde Nil boyunca bereketli alüvyonlu toprakları olan dar bir vadi uzanır... Kahire'nin kuzeyinde Nil büyük bir delta oluşturur. Her yıl Temmuz ortasından Eylül'ün sonuna kadar Nil kabarır ve taşar, Nil vadisi sular altında kalır. Sonra tarlalar sulanır, suni sulama için rezervuarlar dolar ve tarlalar, gübre olarak iş yapan zengin bir tuzla kaplanır.

Suyun bol oluşu yüzünden Nil vadisi ve deltası yoğun bir nüfusa sahip gelişen bir bölgedir. Çölde vaha gibidir.

Süveyş Kanalı boyunca az miktarda petrol vardır Kızıl Deniz boyunca ve Libya çölünde fosforitler ve tuz, Sina yarımadasının batı bölümünde manganez vardır.

§ 2— Nüfus:

Mısır'ın nüfusu 14,3 milyon olarak hesaplanmaktadır. %95'i yerli Mısırlılardır. Çoğunluk (%89) VII. yüzyılda Arap fetihçilerin etkisi altına girdi, Arapçayı, İslamı benimsedi, bunlara Fellah denir. Azınlık (%6) kendi dilini korudu, hıristiyanlığını korudu, bunlar Koptlar diye bilinir. %2 civarında ise Arap vardır (yerleşik ve bedevi). İtalyanlar, İngilizler ve diğerleri de yaklaşık %2 tutar. Nüfusun %99 gibi bir bölümü Nil vadisinde ve deltasında toplanmıştır — dünyada en yoğun nüfusun yaşadığı bölge — km. kareye 577 kişi.

Nüfusun aşağı-yukarı üçte ikisi kırsal ekonomi ile uğraşır. Kır nüfusu %82, şehir nüfusu %18'dir.

§ 3— Ekonomi:

Biçimsel olarak Mısır bağımsız bir krallıktır, gerçekte ise bir İngiliz sömürgesi, Pamukçulukta ihtisaslaşmış, tarımsal tipte bir ulusal ekonomiye sahiptir. Güçlü feodal unsurlar vardır, ve yabancı sermaye egemendir.

Dünya savaşından önce Mısır nominal olarak Türk imparatorluğunun bir parçasıydı, fakat gerçek kontrol 1876'da Büyük Britanya'nın pratikte Mısır'ı ele geçirip, onu Süveyş Kanalı için bir kaleye ve İngiltere'nin tekstil sanayii için bir pamuk plantasyonuna dönüştürdüğünden beri İngiltere'nin elindeydi.

Mısır tarımının sosyal yapısı, küçük ve çok küçük çiftliklerin hakimiyeti ile karakterizedir. Çiftçilerin %67'si çok küçük topraklara sahiptir. 0,4 hektardan (bir fidan) az, ve %25'i, 0,4 ila 2 hektar arasında değişen küçük parsellere sahiptir. Bu iki kategori birlikte, tüm çiftçilerin %92'sini oluşturur, fakat bunlar toprağın ancak %31'ine sahiptirler. Büyük miktarda topraklar küçük bir büyük toprak ağaları grubuna aittir.

Son onyıllarda pekçok köylü toprağını yitirdi, ve bununla orantılı olarak kulak ve toprak ağası mülkiyeti arttı. Toprak sahibi olan köylülerden çok daha büyük bir sayıda tamamen topraksız köylü vardır. Toprak sahibi köylülerin sayısı 2,1 milyon, topraksızların sayısı ise 3 milyon civarındadır. Diğer sömürge ülkelerde olduğu gibi, feodal pre-kapitalist aynî rant ödeme sistemi hakimdir.

Toprak açlığından, feodal-toprak ağası ve tefeci sömürüsünden muzdarip, ve emperyalist boyunduruk altındaki köylülüğün durumu, onun toprak ağasının elindeki suni sulama sistemlerini kullanma zorunluluğuyla daha da kötüleşmektedir.

Pamuk ana üründür, toplam ekili alanın %23'ünü tutar, yıllık tarımsal üretimin %40-50'sini ve ülke ihracatının %90'ını sağlar. Mısır'da çok çeşitli tipte pamuk yetiştirilir, ama özellikle uzun lifli pamuk, ve sakkelaridis denilen tipte pamuk. Mısır, ABD ve Hindistan'ın ardından pamuk temininde üçüncü yeri tutar. Mısır pamuğu, özellikle daha iyi kalitelileri, sadece İngiltere'de değil, ABD'de de kullanılır. Mısır'ın ihracatında pamuk tek üründür, ve onu dünya pazarına bağımlı kılan budur. Dünya fiyatlarındaki gerileme Mısır ekonomisinin ağır bir şekilde etkiledi. 1933'te pamuk fiyatları 1928'dekinden 1/3 azdı. Mısır'da bir yıllık üretime eşit miktarda pamuk depolarda kaldı. Birçok yetiştirici mahvoldu. 1932'de, pamuk alanının %30 küçültülmesini öngören bir yasa çıkarıldı.

Pamuk ürününün yanısıra, mısır, buğday, pirinç, şeker kamışı, soğan ve baklagiller yetiştirilir. Tüm bu bitkiler Nil vadisi ve deltasında yetiştirilir. Ülkenin diğer bölgelerinde ana ürün, vahalarda yetiştirilen hurmadır.

Mısır'ın toplam ekili alanını oluşturan 3,5 milyon hektarın yakşık 1,6 milyon hektarı suni olarak sulanır. 25 000 km. uzunluğunda bir sulama kanalı ağı, ve bir dizi baraj ve rezervuar vardır.

Nil Vadisinin ve deltasının bazı bölümlerinde bazı mevsimlerde yılda üç ürün alınır. Yazın pamuk, pirinç ve şeker kamışı yetiştirilir; sonbaharda mısır; ve kışın buğday, yonca ve baklagiller.

Mısır tarımının tarımsal seviyesi düşüktür.

Mısır'ın sanayii pek az gelişmiştir. Pamuğu çiğitten arındırmak en gelişmiş olanıdır. Bunun üçte ikisi Nil deltasında, İngiliz sermayesi tarafından yapılır. İkinci yeri, ithal hammadde kullanan şeker imalatı, pirincin işlenmesi, petrolün arıtılması ve tütün fabrikaları tutar. Kahire ve İskenderiye başlıca sanayi merkezleridir.

Yabancı rekabet, Mısır'ın sınai gelişmesini engellemektedir. Bu rekabet ithal mallardaki düşük gümrük

tarifeleriyle kolaylaştırılır ve 1930'a kadar ithal edilen hammaddelere konan resimlerle kolaylaştırılıyordu.

Kızıl Deniz kıyısı boyunca kurulu madencilik sanayii, ülkenin akaryakıt ihtiyacının sadece %35'ini karşılayan petrol çıkarımı ile, tuz ve fosforit çıkarımı ile ve Sina yarımadasında manganez çıkarımı ile temsil edilir.